Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наш голос

Місячник Союзу українців Румунії. XXXII рік видання. № 338-339, серпень-вересень, 2022

І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь...

Т. Шевченко

Наш голос

NAŞ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Іван Ковач,
Микола Корнищан, Михайло Михайлюк,
Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: nas.holos@uur.ro
Друкарня **«RCR Print»,**
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- *Творчий універсум Корнелія Ірода*
- *85 років від дня народження Корнелія Ірода*
- *Префігуральна модель образу Ісуса Христа у творчості Григорія Сковороди*
- *Задля слави України*
- *Михайло Небиляк – письменник, якого «незаслужено призабуто»*
- *Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики*
- *«Ой виорю нивку... широкую»*
- *Юрій Яновський. Як радянський тоталітаризм намагався побороти українського неоромантика*
- *«Невмируща пісня» Дениса Лукіяновича*
- *Україністика Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (LXXVIII)*
- *«...Діткам потрібні заняття творчістю, хоча б для мінімальної стабілізації психологічного стану» (Інтерв'ю)*
- *Іван Кідещук. Авторська неповторність у безмежжі сподівань*
- *Життя поміж солдатами (Уривок з роману «Дикий рай»)*
- *Свято. IV Ворог мого ворога (Уривок з роману)*
- *Пригоди хороброго опришка Григорія Пінті (Уривок з повісті)*
- *Християнські читання «Гірчичне зерня» (Оповіді про основи християнського віровчення)*

Союз Українців Румунії вітає Україну з нагоди 31-ї річниці проголошення Незалежності!

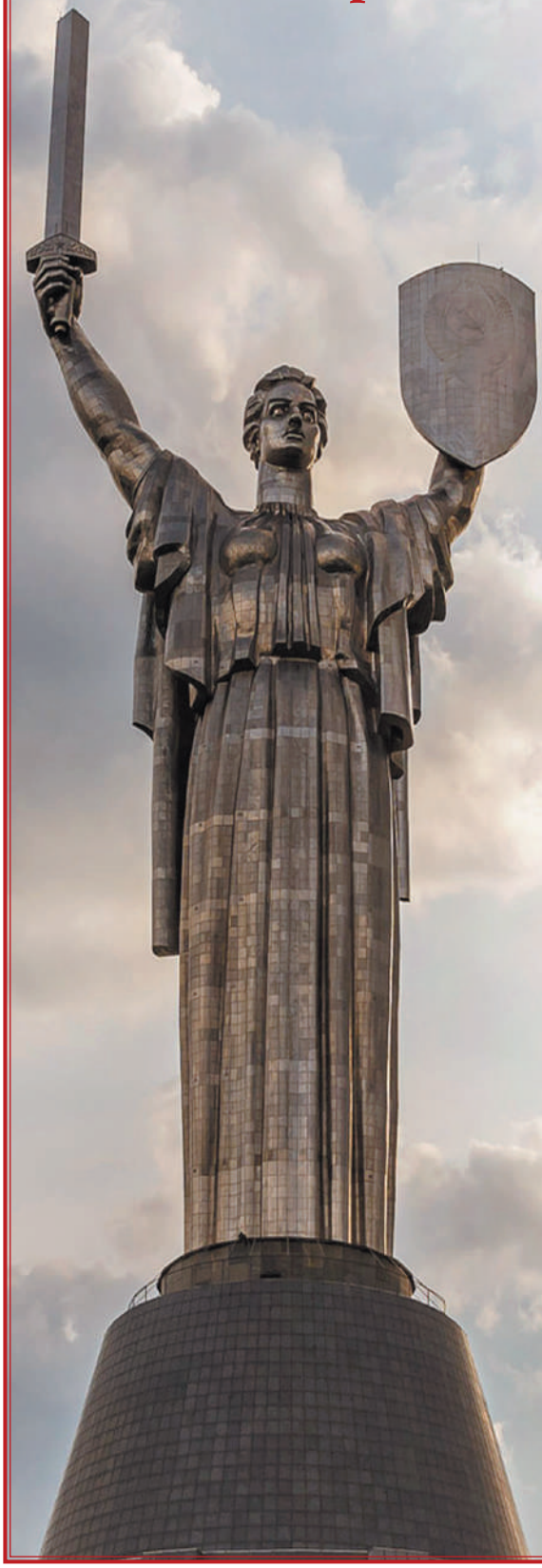

24 серпня 1991 року Україна проголосила свою Незалежність. Того дня нарешті здійснилася споконвічна мрія багатьох поколінь української нації – бути господарями на своїй прекрасній землі!

Упродовж багатьох століть українці мріяли мати свою державу, боролись за неї, а в останні шість місяців, відколи Росія почала широкомасштабну війну проти України, вони знову платять кров'ю не тільки за власну свободу і незалежність, а й за мир у всій Європі.

Сьогодні цей день водночас і радісний, і сумний. Сумний, тому що цьогоріч це свято затьмарене війною, через яку мільйони українців, переважно жінки й діти, були змушені залишити територію України та виїхати за кордон, тисячі мирних жителів і захисників – загинули, а інші мужньо боронять свою землю далеко від рідного дому та своїх родин. Радісний – тому, що вже шість місяців Україна успішно протистоїть Злу, а українці демонструють безпрецедентну стійкість молодої Української держави та суспільства, згуртованість, єдність, мужність і головне – непоборність сили духу українського народу та всеосяжну любов до своєї землі.

Бажаємо усім українцям здоров'я, оптимізму, здійснення мрій, перемоги та мирного неба над головою!

З Днем Незалежності, Україно!

З Днем Незалежності, українці, де б ви не знаходились!

Голова Союзу українців Румунії,
***депутат* Микола-Мирослав Петрецький**

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

Володимир АНТОФІЙЧУК

До 85-річчя письменника

ТВОРЧИЙ УНІВЕРСУМ КОРНЕЛІЯ ІРОДА

Майже сім десятиліть тому Корнелій Ірод надрукував свої перші твори. Відтоді він незмінно активний учасник літературного процесу як поет, прозаїк, перекладач, один із «найяскравіших представників так званої Золотої хвилі українського красного письменства Румунії, яка сформувалась у кінці 1960-х років, склала його художнє ядро й дала могутній поштовх різним напрямам розвитку»[1]. Своєрідний художній світ, неповторний індивідуальний стиль, постійні жанрові імпровізації, ідейно-тематична розмаїтість – це те, що в загальних, але точних оцінках характеризує талант письменника.

Перший значний творчий успіх і читацьке визнання Корнелій Ірод здобув завдяки виходу альманаху «Ліричні струни» (1968), який представив твори дванадцятьох поетів, які мали різний мистецький вишкіл, сповідували різні манери письма, зверталися до різних тем, але згрупувалися у палкому бажанні внести і свою лепту в скарбницю рідного письменства. Та найголовніше полягало в тому, що альманах засвідчив нові художні віяння в українській поезії Румунії. Особливої естетичної привабливості йому надавали вірші Ореста Масикевича, Івана Ковача, Корнелія Ірода та інших авторів, оригінальних індивідуальними мистецькими якостями з буйною демонстрацією молодечого завзяття у підтвердженні власного письменницького реноме.

Ті понад два десятки віршів, уміщених у «Ліричних струнах», склали основу єдиної поетичної збірки Корнелія Ірода, що побачила світ під промовистою назвою «Вечірня молитва» (1973). Свою першу друковану книжку молодий автор назвав «ліричним спалахом», але це був спалах відповідної потужності, який освітив подальший розвиток української поезії Румунії.

На появу «Вечірньої молитви» критики озвалися кількома схвальними публікаціями. Так, Степан Ткачук захоплено писав: «Корнелій Ірод постає перед читачами сформованим поетом, із своїм неповторним голосом і своєрідним світоглядом»[2]. Михайло Михайлюк констатував, що поетична збірка «Вечірня молитва» «продовжує займати заслужене місце у нашій літературі останнього півтора десятиріччя». За основний аргумент свого висновку строгий критик узяв до уваги той факт, що любовна лірика Корнелія Ірода «мелодійна і наспівно-виразна, в ній немає особливої авторської винахідливості у сфері образності, а є щирість і природність голосу романтичної душі, реальні виміри почуттів власного серця»[3].

У поезії Корнелія Ірода критики відзначали «досить явний вплив фольклору»[4]. Конкретніше йшлося про те, що «образні засоби для своєї інтимної лірики» поет «черпає з фольклорних джерел, що навіть кадр «дії» також народнопісенний»[5]. Однак цю проблему, на мою думку, треба трактувати дещо по-іншому. Очевидно, мова має йти не про впливи, а про типологічні збіги (паралелі) чи подібності (аналогії). Адже, виростаючи й виховуючись у гущі народнопісенної стихії, у світі легенд, повір'їв, уявлень про верховні сили, навколишній світ і людину в ньому, свято дотримуючись місцевих звичаїв та обрядів, Корнелій Ірод назавжди увібрав у свідомість ці духовні скарби, які, звичайно, благотворно сприяли формуванню його світосприйняття і світовідчуття. У вірші «Десь далеко, в горах Буковини…» загадково-чаруюча пора передноворічного щедрого вечора, коли мати нетерпляче чекає приїзду сина, постає у звичних з дитинства, милих кожному святкових образах і дійствах: «Снігом сіється мука на свята… / Яблука, горіхи, калачі / вже чекають тих хлоп'ят, що прийдуть / заспівати під вікном вночі. // Край в дзвінках, маланки чорні ходять, / сніг рипить під лускіт батогів… Так далеко вже роки, матусю, / коли син твій дома ще сидів… // В кожному малому ти хлоп'яті / рада сина свого упізнать, / коли вранці сіяти приходять/ в хаті зерном щастя предвіщать». Але у цьому й подібних випадках аж ніяк не може йтися про якісь запозичення чи наслідування із фольклору або принаймні його стилізації. Тому не зрозуміло, де саме Євген Мигайчук виявив відвертий, як він писав, вплив народної творчості на такі рядки із вірша Корнелія Ірода: «Обніми мене, кохана, – / я уже прийшов. / Чи щоночі поливала / нашу ти любов?». Ця строфа, як і дві наступні, інспірована

[1] Носенко Т. Корнелій Ірод – український письменник Румунії. *Корнелій Ірод. Свято. Передодень : роман перший.* Бухарест : RCR EDITORIAL, 2020. С. 5.

[2] Ткачук С. «Вечірня молитва» Корнелія Ірода. *Обрії.* Бухарест : Критеріон, 1988. С. 167.

[3] Михайлюк М. Додатки до «Слова про слово» (І). *Обрії.* Бухарест : Критеріон, 1986. С. 138.

[4] Мигайчук Є. Вступне слово. *Ліричні струни.* Бухарест : Літ. вид-во, 1968. С. 6.

[5] Михайлюк М. Додатки до «Слова про слово» (І). *Обрії.* Бухарест : Критеріон, 1986. С. 138.

пристрасними переживаннями закоханого юнака, який, маючи природжений талант поета, прагнув розповісти коханій дівчині про свої почуття у формі вірша. Певна річ, що такий оригінальний спосіб освідчення йому могла підказати творчість класиків (наприклад, Володимира Сосюри), якою надзвичайно захоплювалася тодішня молодь, особливо творча. А втім, це тема вже іншого, більш детального аналізу.

Інтимна поезія – центральна у збірці «Вечірня молитва», яка передає зворушливу гаму переживань ліричного героя, зумовлену любовними пристрастями. Поет легко й невимушено формує лавину почувань і думок, бо вони органічно поєднані з його юнацькими переживаннями, коли йому, романтикові, здавалося, що світ міцно тримається лише на гармонійності природи й щирості людських почуттів. І, мабуть, ці одкровення не такі вже й наївні, як може здатися на перший погляд, бо йдеться насамперед про першопричини буття, про ті поняття, що забезпечують повноту існування всіх сущих на землі. У цьому макросвіті кожен знаходить індивідуальний життєвий вибір, свій стимул до змін на краще насамперед у собі, а з ним – і власне відчуття часу й простору. Ліричний герой одного з віршів, окрилений почуттями кохання, заявляє своїй обраниці: «Час цідиться в чашу моєї душі, / крапелька чорна, крапелька біла – ночі і дні. // Від цього і простір все меншим стає, / на крок все ближче, на два вже ближче щастя моє. // Тече в моїх жилах нова уже кров: / крапля гаряча, крапля кипуча – Ти і Любов». Силу й ніжність почуттів любові ліричного героя Корнелій Ірод підкреслює різноманітністю зменшено-пестливих форм слів і лагідних звертань до коханої: «любов моя, найбільша в світі…», «любов моя ти чорноока», «Веснонько моя», «моє Щастя», «очі мої чорні», «Радосте моя», «Щастя чорнооке», «чорнобривко моя», «рідна чорнобривко» та ін.

Уже після перших своїх публікацій Корнелій Ірод удостоївся звання поета любовної і пейзажної лірики. Справедливість цієї характеристики переконливо доводить вірш «Вечірня молитва» – унікальний зразок органічного поєднання елементів двох, згаданих вище, ліричних жанровидів, у якому відтворення любовних почуттів людини доповнюється малюнком згасаючої природи. Тужливий настрій, зумовлений переживаннями ліричного героя з причини від'їзду коханої дівчини, посилюється журливою картиною осінньої пори, коли після пишного різнобарв'я природи землю оповиває гнітюча однотонність, а зболене серце, змучене розлукою й невідомістю прийдешнього, проймається розпачливим передчуттям: «Пряде вже осінь по долинах / туманів кужелі для плаття днів… / І плачуть клени жовтим листям / за низкою останніх журавлів». Подібний мотив домінує і в багатьох інших поезіях Корнелія Ірода («Заграю я в лист горіховий…», «Акварель», «Вже місяць щербатий поринув у хмари…», «Глибоко в небі світиться терен…», «Осінь зацвіла жовто-червоним листям…», «Там, де літо червоними розами пахне…» та ін.). В окремих із них тужливий настрій ліричного героя увиразнюється символічними образами, які традиційно асоціюються зі станом самотньої людини.

Тему інтимних переживань Корнелій Ірод відкриває і в іншому ракурсі, як, приміром, у вірші «Поцілунок»: «Ти вся в дрожах… В очах – терен, любов, бажання, / і рот розтулено чекає моїх губ, / твоє волосся пахне травами кохання…/ Застукав ранок… Я один… Був сонний блуд…». Наведений текст відповідає ознакам еротичного вірша, інтрига ліричного сюжету якого полягає в розгортанні лібідозного шалу закоханого з несподіваним фіналом, адже всі любощі відбуваються в його уяві, в глибинах фантазійних видінь, що з'ясовується в пуанті твору: «Я один... Був сонний блуд». Цікавий також ритмічний малюнок твору – шестистопний цезурований ямб з додатковим наголосом у п'ятій стопі та із внутрішньою римою у першому рядку, що дозволило поетові точніше передати перебіг імпульсивних переживань ліричного героя. Крім того, одна з ознак поетичного ідіостилю Корнелія Ірода виявляється у використанні діалектних форм наголосів, що надає творові додаткового мовного колориту, пов'язаного із певною місцевістю.

У своїй поетичній практиці Корнелій Ірод культивує як класичні, так і некласичні форми віршування. Підбір ритму в його творах спрямований передусім на те, щоби якомога ефективніше передати їх змістові якості. Звернімо, наприклад, увагу на уривок із триптиха «Автопортрет», у якому звеличується оновлення країни: «М'язи напружені, / мозок напружений, / серце напружене! / Тут твориться, / Там твориться! / Навколо красóти / в'ють спіраль / наших висот». Процитований текст становить зразок поліморфного вірша, який складається з рядків різних метрів і розмірів. Тут маємо і дактиль, і дактилічний, і амфібрахічний, і хореїчний рядки. Структура вірша вказує на високий рівень поетичної майстерності: перший і останній рядки утворюють своєрідне кільце (двостопний дактиль). За допомогою версифікаційних прийомів автор увиразнює зміст твору. Перші три рядки, подібні за змістом, мають однаковий ритм. Особливо цікаві четвертий і п'ятий верси: одностопний дактиль з обтяженням на другому складі та дактилічним закінченням, яке було задане в перших трьох рядках. Шостий і восьмий рядки перегукуються тим, що вони трискладові (амфібрахій і дактиль). Така побудова твору відображає схильність автора до експериментування формою вірша, що характерно для модерністської поезії.

(Далі буде)

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

Дорогий пане ювіляре!

Від імені Чернівецької обласної організації Національної спілки письменників України сердечно вітаю Вас, визначного поета, прозаїка, перекладача, дослідника-шевченкознавця, із знаменною подією у Вашому житті – 85-річчям від дня народження.

Ваші книги поезії та малої прози «Вечірня молитва», «Світлотінь», «Білий рояль», «Від учора до завтра», «Chixuri» здобули всезагальне визнання завдяки філософському проникненню у зміст і сенс людського буття, винятковій увазі до таємниць природи, возвеличенню найсвітліших почуттів кохання, дошкульній іронії та дотепному гумору у викритті суспільних пороків, розвінчуванні байдужості й егоїзму, злоби й ненависті. Особливої гостроти й звучання означені проблеми набули у Вашому вершинному творі – тетралогії «Свято», до якої увійшли романи «Передодень», «Ранок», «Сонце в очах» і «Ворог мого ворога», яскраві своєю об'єктивністю й майстерністю у змалюванні насущних проблем південнобуковинського села середини XX століття.

Своїми перекладами з української та румунської мов Ви зміцнюєте єдність двох сусідніх народів, які сьогодні спільно борються проти сил темряви, зла й насильства, за утвердження добра й справедливості в усьому світі.

Висока енергія Вашого таланту, безмежна відданість Слову, надзвичайне душевне благородство гідні наслідування кожним мистцем у його праці й повсякденному житті.

Сердечно вітаючи Вас із ювілеєм, щиро дякую Вам за Вашу творчість, яка славить українське слово та українську людину!

Хай завжди буде СВЯТО у Вашій душі, а кожен РАНОК дарує Вам натхнення для творчості на многії-многії літа!

З глибокою повагою,
Володимир Антофійчук,
член правління Чернівецької обласної організації Національної спілки письменників України

Вітання для друга

Народжений наприкінці жнивця в одному із благословенних Богом сіл сучавського краю, священник і письменник Корнелій Ірод осідлав норовистого скакуна й рушив дорогою життя, проживаючи його з гідністю людини, яка знає мету свого приходу на землю. Прожите в чудових місцях села, де з'явився на світ, змоталося в злоторунний клубок у дитячій душі, заряджаючи єство любов'ю до ближніх, визначаючи мету порядності, лагідного слова. Але понад усе юнак захоплювався мережанням слів, їх музикою і солодкістю. Ще навчаючись у ліцеї, він часто замість ігор з друзями усамітнювався в якомусь куточку, аби спокійно читати книги, отримані від його вчителів і викладачів. І ці книжки захоплювали його та запалювали в його душі бажання пізнавати світ, у якому він розплющив очі. Любов до читання спонукала його вступити на Філологічний факультет. Потім він став редактором і коректором у видавництві, у цей період життя молодий випускник потрапляє в тенета письменництва. Дебютує кількома нарисами й віршами, які викликають схвалення публіки. До дня, коли йому виповнилося 85 років, він написав понад 35 книг – одна краща іншої, – які своєю вартістю створили йому німб видатного письменника. Із зданого до друку писання Корнелій Ірод змонтував вагомий доробок.

Я познайомився з ним давно, майже шістдесят років тому, коли він був важливою фігурою на терені румунської культури. Але поважна посада інспектора у справах культури не радувала його довго. У його душі зріло бажання присвятити себе розраді душ, формуванню духу, він відчував покликання стати духовним провідником своїх ближніх. Тому одної медової осені він вирушив на «солодку ясську торговицю», до міста, де височіє Храм Трьох Святителів, і приєднався до тих, хто присвятив своє життя вірі. Після років церковної освіти він став священником, можна сказати, що ця професія заздалегідь була присуджена йому долею! Відтоді його слова почали нанизуватися не лише у збірках, а й у душах прихожан. Отже, він іде шляхом проповідування віри в Бога, але не покидає і письменництва, залишаючись творцем, якого люблять читачі, та не забуває, що дружба – це той золотий ланцюжок, який зв'язує людей. І я пишаюся тим, що є одним із його друзів.

На 85-річчя Корнелія Ірода я бажаю йому, тій самій людині, яку пізнав ще в молодості, не зупинятися на життєвому шляху до тих пір, аж поки не мине багато часу після святкування його 100-річчя!

Дан Клаудіу Тенесеску
24 серпня 2022

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

Корнелію Іродові – 85

Письменник ***Корнелій Ірод*** – буковинський українець і румун у Батьківщині Румунської Мови – недавно сягнув поважного віку – 85 років. Із цієї нагоди святкування його ювілею в Бухаресті організував Союз українців Румунії, у пресрелізі якого повідомляється: Комітет Комісії у справах культури Союзу українців Румунії організував 29 серпня культурний захід, присвячений святкуванню 85-річчя одного з найвагоміших українських письменників Румунії. Голова СУР, депутат Микола-Мирослав Петрецький, шанобливо вручив пану Іроду *Ювілейний диплом*. У заході взяли участь перший заступник голови СУР Богдан Мойсей, головний редактор журналу українських письменників Румунії «Наш голос» Ірина Мойсей, парох церкви Святих Архангелів Штефан Станчу, письменник Дан Клаудіу Танесеску, журналіст Йоан Андреїце та голова Комісії з питань культури СУР, письменник Михайло Трайста.

Під час заходу були виголошені доповіді про життя і творчість письменника, зачитано уривки з його творів. Корнелій Ірод емоційно подякував присутнім, а ансамбль Бухарестської філії СУР «Едельвейс» виступив на честь видатного письменника.

Письменник Корнелій Ірод народився 24 серпня 1937 року в селі Марицеї Сучавського повіту. Закінчив Український теоретичний ліцей у місті Сереті та Філологічний факультет Бухарестського університету, відділення слов'янських мов і літератур за спеціальністю українська мова та література та додатковою спеціальністю – румунська. У 1972 році він звільнився з посади інспектора Державного комітету з питань культури та мистецтва/Ради культури та соціалістичного виховання і вступив на Теологічний факультет у Бухаресті.

Від 1976 року, після короткого періоду в парафії Пучоса-Димбовіца, аж до виходу на пенсію (у 2011 р.) служив священником у двох церквах села Гелбінашь-Келерашь (які відбудував після руйнування внаслідок землетрусу 1977р.). Відмовився від наполегливих пропозицій патріарха Теоктиста долучитися до керівництва церковними виданнями (у Біблійному інституті).

Отець-письменник Корнелій Ірод – поет, прозаїк, перекладач, – член Спілки письменників Румунії з 1968 року та Національної спілки письменників України (Київ, 1990 р.), член ПЕН-клубу України та один із засновників Союзу українців Румунії.

Ми з Корнелієм Іродом знаємося ще зі студентських років, коли ще не важко було заприятелювати. Але ми мали шанс протягом багатьох років розвивати та зміцнювати нашу дружбу. Особливо в період, коли він працював у *Культурі*. Ми ступали по тих самих каменях і жаринах. Він – *інспектор*, я – *трудівник пера*. Так само й у відрядженнях теренами нашої країни, він – теж *інспектор*, я – так само *трудівник*. Поки не набридло йому *інспекторство*, і він, попри великі ризики і втрати, подався за покликом – до Теології. Ми нерідко зустрічалися в його маленькій церкві в Гелбінашь у непрості часи, коли країну вкрив товстий кожух злиднів, у яких священники страждали разом зі своїми прихожанами.

Однак зараз не час занурюватись у ці спогади. Можливо, іншим разом.

Тому на завершення процитую вірш цієї прекрасної людини, священника, письменника, – глосу, яка лагідно веде думку до Емінеску й повертається з оригінальністю, властивою Корнелію Іроду:

* * *

«Коли потяг у даль загуркоче...»
Володимир Сосюра

Ох, печаль тих розлук на пероні
так давно вже карає мене,
хоч я знаю – в шаленій погоні
день і ніч нову зустріч несе.

Ось вже осінь іде золота...
Я крізь дим сигарковий в вагоні
бачу гори байдужі, поля...
Ох, печаль тих розлук на пероні...

Десь далеко, на південний захід
мене доля уперто несе
і, неначе щось виробив прадід,
так давно вже карає мене...

І терпіти навчився, і зло,
що тримає мене у полоні,
мені здалось... повільно пройшло,
хоч я знаю – в шаленій погоні...

На всі злидні, на віддаль, на світ весь
моє Щастя рукою махне,
бо, крізь серце моє прокотившись,
день і ніч нову зустріч несе!

День і ніч нову зустріч несе,
хоч я знаю – в шаленій погоні
так давно вже карає мене...
Ох, печаль тих розлук на пероні!

Йон Андреїце,
трудівник пера

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

Михайло Гафія ТРАЙСТА

85 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ПИСЬМЕННИКА *Корнелія Ірода*

Один із найвидатніших українських письменників Румунії, отець Корнелій Ірод, прозаїк, поет і перекладач, сягнув поважного віку 85 років, що є приводом для вдячності усіх, хто має честь насолоджуватися його покликанням і товариством.

Комітет Комісії у справах культури Союзу українців Румунії 29 серпня ц.р. організував літературно-культурний вечір на честь ювіляра. Голова СУР, депутат Микола-Мирослав Петрецький шанобливо вручив отцеві Корнелію *Ювілейний диплом*.

На заході були присутні перший заступник голови СУР Богдан Мойсей, головна редакторка журналу українських письменників Румунії «Наш голос» Ірина Мойсей, парох церкви Святих Архангелів Штефан Станчу, письменник Дан Клаудіу Танесеску, журналіст Йоан Андреїце та голова Комісії з питань культури СУР, письменник Михайло Трайста.

Під час заходу були виголошені доповіді про життя і творчість письменника, зачитувались уривки з його творів. Корнелій Ірод емоційно подякував присутнім, а ансамбль Бухарестської філії СУР «Едельвейс» виступив на честь видатного письменника.

Отець Корнелій Ірод – член Спілки письменників Румунії (1968 р.), Національної спілки письменників України (Київ, 1990 р.), ПЕН-клубу України та член-засновник Союзу українців Румунії – народився 24 серпня 1937 р. у селі Марицея Сучавського повіту, в родині інтелігентів: батько Нікулай Ірод, офіцер, загинув на фронті (1910-1944 рр.), мати Лідія – вчителька (1918-2009 рр.).

Після закінчення початкової школи (1945-1952 рр.) у рідному селі (другий клас у Решінарі Сібіуського повіту), слідує навчання в Українському теоретичному ліцеї в місті Сереті Сучавського повіту (1952-1955 рр.), далі – 5 років Філологічного факультету Бухарестського університету (тоді ім. «Ч. І. Паргон»), на відділенні слов'янських мов та літератур, спеціальність – українська мова та література (1955-1960 рр.) та Теологічний університет в Бухаресті (1972-1974 рр.).

Корнелій Ірод працював коректором та редактором шкільних підручників та університетських курсів у Дидактично-педагогічному видавництві Міністерства освіти (1960-1966 рр.), головним методистом Народного університету Бухареста (1966-1968 рр.), інспектором Державного комітету з культури й мистецтва (1968-1972 рр.).

Починаючи з 1 січня 1976 р. до 1 листопада 1977 р. був парохом церкви Шербенешть у місті Пучоаса, повіт Димбовіца, потім був парохом церкви Лемотешть комуни Ґелбінашь, повіт Келерашь (1977-2011 рр.) та протоієреєм протоієрії Олтеніца, повіт Келараш (1990-2005 рр.). У цей час його було зведено у сан Іконома Хрестоносця та нагороджено Патріархальним хрестом, найвищою відзнакою Румунського Патріархату, яку вручає Патріарх Румунської Православної Церкви. Зараз він працює редактором літературного журналу Союзу українців Румунії „Ecouri ucrainene" («Українські відлуння»).

Корнелій Ірод дебютував 1957 року оповіданням в українській газеті «Новий вік»; пізніше опублікував 3 оповідання в колективному збірнику *Серпень* (Літературне видавництво, Бухарест, 1964 р.); цикл з 24 віршів у збірнику *Ліричні струни*, (Літературне видавництво, Бухарест, 1968 р.); 7 оповідань, у збірнику *Наші весни* (видавництво «Критеріон», Бухарест, 1972 р.); 3 літературні репортажі, у збірнику *Про землю і хліб* (видавництвово «Критеріон», Бухарест, 1972 р.).

У 1973 році вийшла перша звірка віршів Корнелія Ірода *Вечірня молитва* (видавництво «Критеріон», Бухарест), а в 1974 році – збірка оповідань *Світлотінь* (видавництво «Критеріон», Бухарест).

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

У 1975 р. вийшла друком антологія української поезії *Balada locului* (*Балада місця*), в перекладі Стеліяна Груї (видавництво «Критеріон», Бухарест), до якої увійшли 10 віршів Корнелія Ірода, а в 1982 р. антологія українського оповідання *Subiect pentru o nuvelă. Prozatori ucraineni din România* (*Сюжет для новели. Українські прозаїки Румунії*) у перекладі Євгена Мигайчука (видавництво «Критеріон», Бухарест), у якому появились три оповідання Корнелія Ірода.

У 1975 р. вийшов друком роман *Передодень* (перше видання, видавництво «Критеріон», Бухарест) – перший роман із циклу *Свято*, далі послідували романи *Ранок* (видавництво «Критеріон», Бухарест, 1984) і *Сонце в очах* (видавництво «Критеріон», Бухарест, 1988). За збірку ескізів, оповідань та новел *Білий рояль* (видавництво «Критеріон», Бухарест 1990) Корнелій Ірод отримав премію Спілки письменників Румунії. Далі вийшли друком: *Передодень* (друге видання, видавництво «Mustang», Бухарест, 1998); *Sărbătoarea* (*Свято*), перший том *Ajunul* (*Передодень*, видавництво «Examene», Бухарест, 2002; *Sărbătoarea* (*Свято*), третій том *Cu soarele-n ochi* (*Сонце в очах*, видавництво «Examene», Бухарест 2002); *Від учора до завтра*, проза (видавництво «RCR Editorial», Бухарест 2014); *Chixuri* (*Промахи*) проза, (видавництво «RCR Editorial», Бухарест 2015); *Oglinda* (*Дзеркало*), проза, (видавництво «RCR Editorial», Бухарест, 2018); I і II томи тетралогії *Свято*, (видавництво «RCR Editorial», Бухарест, 2021); III том тетралогії *Свято* (видавництво «RCR Editorial», Бухарест, 2022), нині готується до друку IV том тетралогії *Свято.*

Також у 2009 р. у бухарестському видавництві «RCR Editorial» появилась двотомна антологія української прози «Просвіт», упорядкована Миколою Корсюком, яка містить три оповідання Корнелія Ірода.

Варто зазначити, що незабаром появиться ще одна збірка прози *Alte chixuri*.

До 200-річчя від народження Тараса Шевченка Корнелій Ірод перевидав разом з Іриною Мойсей перше оригінальне видання «Кобзаря» з повторним введенням цензурованих царськими та радянськими видавництвами текстів (видавництво «RCR Editorial», Бухарест, 2014 р.).

Корнелій Ірод також є одним із найкращих перекладачів з української мови на румунську, серед його перекладів числяться: повість Юрія Збанацького *Чайка* (*Pescăruşul*), переклад у співпраці з Клаудією Міліан Мінулеску (1963), повість Лариси Письменної *Скарб із вовчої криниці* (*Comoara din fântâna lupului*) (1968) та казка Вінеаміна Росіна *Політ Барвінка на Місяць* (*Zborul Merişorului spre Lună)*, (1969), – всі три книжки появилися в бухарестському Молодіжному видавництві; казки Івана Франка *Коли ще звірі говорили* (*Pe vremea când animalele vorbeau*), (видавництво «RCR Editorial», 2008); двотомник Павла Зайцева *Життя Тараса Шевченка* (*Viața lui Taras Şevcenko*, видавництво «RCR Editorial», 2013); віршована казка Івана Франка *Лис Микита* (*Vulpoiul Mykyta*), яка вийшла до 160-річчя від дня народження та 100-річчя від смерті класика української літератури (видавництво «RCR Editorial», 2016); *Щоденник* (*Jurnal*) Тараса Григоровича Шевченка (видавництво «RCR Editorial», 2017); *Оповідання (Povestiri*) Григіра Тютюнника (видавництво «RCR Editorial», 2017) *Оповідання (Povestiri*) Василя Шукшина (видавництво «Mantaua lui Gogol», 2019), деякі з оповідань (біля десяти) були опубліковані в журналі «Luceafărul» між 1999-2007 рр.; переклав три оповідання Галини Тарасюк *Один на трасі, Політ із Серафимою, Софія надзвичайна* (*Singur pe centură*, *Zbor cu Serafima*, *Sofia, cea nemaipomenită*), які появились у збірці *Dama ultimului cavaler* (*Дама останнього лицаря,* видавництво «RCR Editorial», Бухарест 2019); *Această şocantă Europă de Est* (*Ця шокуюча Східна Європа*), антологія сучасної української прози (серед антологованих перекладів прозу Марини Варич, Юрія Винничука, Олександра Денисенка, Мирослава Дочинця, Світлани Єременко, Марини Єщенко, Олександра Йовни), цю антологію планує видати Спілка письменників Румунії; також підготував до друку збірку *50 de poveşti ucrainene* (*50 казок українських*).

Корнелій Ірод також переклав українською мовою твори румунських письменників, серед яких:Йон Крянге, Георге Томозей, Георге Пітуц, Теодор Піка, Мірча Міку, Іон Беєшу, Фенуш Нягу, Мірча Синтімбряну, Ігнатіє Греку, Мірча Дінеску, Йон Андреїце, Ніколає Дан Фрунтелате), більшість із них опубліковано в українському літературному журналі «Наш голос».

15 травня 2017 року на Національному літературно-мистецькому салоні *Rotonda Plopilor Aprinşi* (*Ротонда палаючих тополь*) його було нагороджено за перекладацьку діяльність трофеєм *Cerurile Oltului* (*Небеса Олту*).

Дружина Корнелія Ірода п. Дженовева (дівоче прізвище Мокану) – уродженка Ясс (н. 1942 р.), за фахом лікар-ветеринар. Його дочка Марія (н. 1977 р.) – університетський викладач, доктор філології, викладає німецьку літературу на факультеті іноземних мов і літератур Бухарестського університету; протягом 2016-2017 рр. отримувала стипендію; у 2021-2022 навчальному році також викладала (онлайн) в Єнському університеті (Німеччина).

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2022 – рік Григорія Сковороди ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Наталія ЛЕВЧЕНКО,
професор Харківського національного педагогічного університету ім. Г. Сковороди

До 300-річчя від народження Григорія Сковороди (1722-1794)

ПРЕФІГУРАЛЬНА МОДЕЛЬ ОБРАЗУ ІСУСА ХРИСТА У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Український бароковий гуманіст Григорій Сковорода присвятив своє життя пошукам відповіді на питання стосунків Бога з людиною, а «вся його творчість зосереджена на осмисленні Святого Письма як на перспективі оновлення людини» [4, с. 308].

У екзегетиці Григорія Сковороди знаходимо оригінальний підхід до розуміння образу Бога, який усвідомлювався ним як вищий порядок: макрокосм, людина як його дрібна копія – мікрокосм. «Філософ називав «Божим садом» умиротворену людську душу, порівнював безконечні світи з «мільйонами садів», змальовував Біблію як чудесний сад, оточений непролазними чагарниками тощо» [7, с. 279]. Оприявнення Бога в гармонії світобудови за принципом, що вкладається в тезу: «Його ніби немає ніде і, разом з тим, він присутній скрізь», – засновується на глибокій вірі, незгасаючій надії, всеохоплюючій любові. Однак стосунки людини з Богом, на його думку, не вичерпуються догматичною вірою в потойбічний світ, вони вимагають нових форм спілкування: unio mystica – єднання людини з Богом. Цілком природно, що проблема «людина – Бог», який є триєдиним, стає центральною у творчості українського філософа. Із трьох іпостасей Бога-Отця, Бога-Сина і Бога-Духа Святого Григорій Сковорода в авторській системі алегоричного прочитання Біблії домінування віддавав Богу-Сину, який явився людству в чоловічій фігурі Ісуса Христа, який, «на думку Григорія Сковороди, теж алегоричний образ, а отже, не слід шукати його у видимих образах зі зрозумілим значенням» [5, с. 317].

Неординарні й оригінальні підходи Григорія Сковороди до проблеми сакральної префігурації привертали увагу багатьох дослідників. Ролі префігуральних образів у структурі його філософсько-теологічних трактатів присвячені розвідки Наталії Алексєєнко, Дмитра Багалія, Петра Біланюка, Ірини Гузар, Елізабет фон Ердманн, Магдалини Ласло-Куцюк, Ришарда Лужного, Валерії Нічик, Григорія Сивоконя, Леоніда Ушкалова, Дмитра Чижевського, Дана Чопика, Стівена Шерера та інших. Цікаві спостереження на цю тему є також в універсальних працях Ірини Бетко та Віри Сулими, присвячених місцю та ролі Біблії в українській літературі від давнини до сучасності. Спираючись на вказані дослідження, пропонуємо аналіз проблеми визначення місця фігури Христа в ієрархії біблійних образів у екзегезі Григорія Сковороди. Христос, як Боголюдина, і його історія, як символ життя, є наскрізним у творах автора.

Драматична історія саморозкриття Трійці через образ Боголюдини подібна у творчості Григорія Сковороди до викладу земного життя Христа як образу й подоби Божої, його земної смерті, воскресіння та вознесіння на небо. Кільце замкнулося – із неба прийшов, на небо повернувся. Трійця сповнилася мудрістю, бо узріла себе.

Такий спосіб бачення, саморозкриття Бога через життєвий шлях Христа ототожнюється з трагічним змістом дочасного шляху людини. Людина так само, як Христос, змушена розлучатися зі світом вигаданих цінностей, які зникатимуть разом з поглибленням самопізнання. Людина, за Григорієм Сковородою, через віру-катарсис повертається до своєї безсмертної вітчизни. Власне, се ж тому, що кожна людина є в собі Христос.

У творах Григорія Сковороди відсутні конкретизовані обриси образу Христа, проте символ Христа в ієрархії біблійних образів стоїть найвище з огляду на його місію Месії. Проте «істини, яка перебувала в жертві Христа Розіп'ятого, немає ні в біблійних образах і картинах, ні в церковних обрядах, ні в аскетизмі, якщо всі ці явища розуміти буквально. Бог, а отже, й Ісус Христос як одна з іпостасей Святої Трійці, як емблематичний образ Царства Небесного, перебуває по той бік буквального розуміння Святого Письма» [5, с. 318].

Зважаючи на те, що «„символічний тайнообразний світ" Біблії Григорій Сковорода розкриває через ієрархію образів, яка має три складові: власне

„прообраз” або „тип” (особа, річ чи подія Старого Заповіту, що є містичною вказівкою на євангельські особи, речі та події), „антитип” (особа, річ чи подія Нового Заповіту, на якій „виповнюється” старозаповітний „прообраз”), а також „прототип” чи „архетип”, себто предковічна Божа думка, що уможливила існування таємного зв’язку поміж „типом” та „антитипом”» [8, с. 154], Христос виступає типом, бо він із Отцем і Духом Святим є причиною всього, антитипом, бо на ньому виповнюється старозаповітний образ жертовного агнця, архетипом, бо через нього прийшла у світ благодать, щоб кожний, хто вірить йому і в нього не загинув, а мав вічне життя. Отож, Григорій Сковорода такі поняття, як «тип», «антитип», «архетип», прообраз розцінює як синонімічний ряд значень. Наприклад: «Сонце есть архитипос, сирѣчь Первоначална и Главна фігура, а копіи ея и Віцефігуры суть безчисленныя, всю Біблію исполнившія. Такая ФІГУРА называлась антітипос (Прообраз, Віцеобраз), сирѣчь вмѣсто Главныя ФІГУРЫ поставленна иная» [6, с. 946].

Важливим складником сковородинівської евристики є вміння узгоджувати різні вірші Святого Письма так, що «вторий Стих есть Истолкователем перваго» [6, с. 266]. Це означає, що Біблія тлумачить тут сама себе.

Однак зустрічаються випадки, коли спорідненість значень не має зовнішньої точки перетину. Так, наприклад, тожсамість образів Адама, Мойсея, Христа, Епікура будується не на зовнішній схожості, вираженій вербально, а на внутрішньому зв’язку між ними.

Старозаповітний образ Мойсея Григорій Сковорода, з одного боку, розглядає як прообраз Новозаповітного Ісуса Христа, тобто як «месійний тип» [9, с. 32].

Отож, Григорій Сковорода шукає навзаємну подібність двох біблійних образів, «не поєднаних поміж собою ані причиновим, ані часовим зв’язком, – залежність, що її взагалі не сила встановити раціональним шляхом у горизонтальній площині» [1, с. 91]. Як зауважував Умберто Еко, «подібність (чи аналогія) незалежно від свого етимологічного статусу цікава тоді, коли вона виняткова, бодай в межах певного опису» [2, с. 662]. Якщо тут Григорій Сковорода розглядає Мойсея та Христа, як взаємозамінні чинники, то далі він конкретизує свою думку й заявляє: «Мойсей и ХРИСТОС одно… Если б ты узнал Мойсея, узнал бы и Христа. Или если б Христа узнал, узнал бы и Мойсея…» [6, с. 296].

Таким чином, «протагоніст сковородинівського діалогу знімає „префігуральну” протипокладеність Закону та Благодаті. Обставини Різдва Христового та народження Мойсея розглядаються тут як „речеві гомологізми”, що мають на меті ще раз засвідчити: Мойсей та Христос – одне й те саме, а отже, – „антитипи”, „прообрази”, „віцефігури”, сонячної „фігури” – „архетипу”» [11, с. 157].

Руйнацію традиційної «префігуральної» моделі у її первинній формі засвідчують роздуми Григорія Сковороди про подібність першої людини і боголюдини – Адама і Христа.

Пов’язуючи два образи, Адама та Христа, в один образ «мужа, кой есть начало и конец», Григорій Сковорода підкреслює їхню тожсамість, уникаючи протипокладеності «тип» – «антитип».

Сковородинівська теорія тожсамості образів виходить за межі біблійного тексту, коли екзегет прирівнює на основі рис премудрості та душевного спокою Христа й Епікура, якого більшість українських барокових письменників вважали за безбожника з огляду на його пристрасть до насолоди [див.: 12, с. 72].

Отож, «автаркійні інтенції яскраво втілюються у славнозвісному сковородинівському образі Христа як єврейського Епікура» [10, с. 71].

(Продовження на 12 с.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2022 – рік Григорія Сковороди ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

ПРЕФІГУРАЛЬНА МОДЕЛЬ ОБРАЗУ ІСУСА ХРИСТА У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

(Продовження з 11 с.)

При цьому, акценти значень біблійних «архетипів», «типів», «антитипів» зміщуються. У поданій тріаді образів архетипом виступає Премудрість як предковічний «природный Его *(Бога. – Авт.)* портрет и печать» [6, с. 216], Епікур – типом, як доновозаповітне втілення премудрості, хоча він і не належить до біблійних образів, а Христос – антитипом як особа Нового Заповіту, на якій виповнилася премудрість, «здѣлавшись богочеловѣком» [6, с. 217].

«У кожному тексті є потенційна часова послідовність» [3, с. 267]. Пов'язуючи образи Мойсея, Христа й Епікура, життя яких протікало в різних часових площинах і просторах, в один тожсамий образ на основі Премудрості, Григорій Сковорода руйнує часові площини виміру буття: минула, теперішня, майбутня, – меж, яких дотримувалися українські барокові письменники. Він зазначає, що такий розподіл часу виправдовується лише земними вимірами, а час – величина позаземна. Сам же Бог безначальний і безконечний, а у Бога «тисяча літ, – немов день» (Пс. 89, 4). Спираючись на те, що «ідея „безпочатковості істини" була здавна відома в Україні» [10, с. 12], Григорій Сковорода уникає історичного дискурсу і зводить тисячі років до єдиної точки-образу, а також розкриває точку-образ як тисячі років. Григорій Сковорода навертає «темний» біблійний текст на його автентичний сенс, повертаючи його до алегоричного тлумачення, яке й актуалізує текст для сучасного йому розуміння, «для того, щоб скасувати альтернативність минулого і знову зробити сучасною єдину, неодмінно чинну істину канонічного тексту» [12, с. 282].

«Вся Библія есть узел и узлов цепь. Вся в одном узлѣ и в тмах тем узлов» [6, с. 604]. Григорій Сковорода-екзегет намагається розв'язати ці понятійні вузли в алегоричній сенсовій площині та усвідомлює, що в Біблії «самый послѣдній голосок или словцо дышет СИМВОЛОМ или зависит от него» [6, с. 604]. Аби пояснити теологічний зміст Божеських тайн, закритих у біблійних символах і образах, Григорій Сковорода подає трирівневу структуру образу.

За допомогою таких моделей бароковий письменник створює новий текст-світ, переслідуючи мету зробити біблійний текст екзистенційно приступним для своїх сучасників. Тим часом Григорій Сковорода обстоював усеосяжну алегорезу Святого Письма як альтернативу чотирисенсовій біблійній герменевтиці. На основі знакової системи Біблії та системи її префігурації Григорій Сковорода створив свій власний кодований текст, у якому має місце оригінальне авторське тлумачення трирівневої структури образу Ісуса Христа.

Література

1. Ауэрбах Э. Мимесис. Изображение действительности в западноевропейской литературе / Пер. с нем. М., 1976.

2. Еко У. Маятник Фуко. *Еко У., Рорті Р., Куллер Д., Брук-Ровз К.* Інтерпретація і надінтерпретація. Львів, 1998. С. 650 – 664.

3. Ізер В. Процес читання: феноменологічне наближення. *Слово. Знак. Дискурс:* Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / За ред. М. Зубрицької. Львів, 1996. С. 261 – 277.

4. Криса Б. «Сад божественних пісень» Григорія Сковороди: розмова поета з Богом. *Літературознавчий дискурс* від бароко до постмодерну: Колективна монографія / Упоряд., наук. ред. Н. Левченко. Київ – Люблін – Харків: Майдан, 2020. С. 303 – 320.

5. Левченко Н. Біблійна герменевтика в давній українській літературі: Монографія. Харків: Майдан, 2018. 392 с.

6. Сковорода Григорій. Повна академічна збірка творів / За ред. проф. Леоніда Ушкалова. Харків – Едмонтон – Торонто: Майдан; Вид-во Канадського Інституту Українських Студій, 2011. 1400 с.

7. Сулима М. Леонід Ушкалов – коментатор Повної академічної збірки творів Г. С. Сковороди. *Літературознавчий дискурс* від бароко до постмодерну: Колективна монографія / Упоряд., наук. ред. Н. Левченко. Київ – Люблін –Харків: Майдан, 2020. С. 274 – 285.

8. Сумцов М. Історія української філософської думки. *Збірник* Харківського історико-філологічного товариства. Нова серія. 1999. Т. 7. С. 149 –182.

9. Ушкалов Л. Біблійна герменевтика Григорія Сковороди на тлі українського барокового богомислення. *Збірник* Харківського історико-філологічного товариства. Нова серія. Харків, 1998. Т. 8. С. 23 – 45.

10. Ушкалов Л. Григорій Сковорода і антична культура. Харків, 1997.

11. Ушкалов Л. До питання про сковородинівську ноематику: префігуральні теми. *Пам'яті Григорія Сковороди:* Матеріали наукової конференції, присвяченої 275-й річниці від дня народження українського філософа та поета. Харків, 1998.

12. Яусс Г. Р. Естетичний досвід і літературна герменевтика. *Слово. Знак. Дискурс:* Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / За ред. М. Зубрицької. Львів, 1996. С. 278 – 307.

Володимир АНТОФІЙЧУК

ЗАДЛЯ СЛАВИ УКРАЇНИ

(Продовження з № 337)

У багатьох байках Є. Гребінка висміює жорстокість, зажерливість, зарозумілість і пихатість панства (наприклад, «Будяк да Коноплиночка», «Ячмінь», «Рожа да Хміль», «Школяр Денис», «Пшениця» та ін.). Зокрема, в байці **«Будяк да Коноплиночка»** змальовано драматичний епізод, який підкреслює ницість життєвих принципів тих, хто намагається за допомогою брутальної сили нав'язувати іншим свою волю, влаштовувати власне благополуччя:

«Чого ти так мене, паскудо, в боки пхаєш?» –
На Коноплиночку в степу Будяк гукав.
«Да як рости мені? І сам здоров ти знаєш,
Що землю у мене з-під корінця забрав».

Була і чоловік сьому колючці пара:
Людей товче та й жде, щоб хто його кохав.
Я бачив сам таких і, може б, показав,
Та цур йому! розсерджу комісара!

Байка «Будяк да Коноплиночка» цікава і своєю композицією: перша строфа – фабула, а друга – своєрідний коментар-узагальнення зображеного.

Оригінальною побудовою відзначається також байка **«Ячмінь»**. Вона має форму драматичного діалогу. На запитання Сина, чому одні колосочки прямі, а інші схилилися вниз, мов мужики «перед великим паном», Батько відповідає:

Оті прямії колоски
Зовсім пустісінькі, ростуть на ниві даром;
Котрі ж поклякнули – то Божа благодать;
Їх гне зерно, вони нас мусять годувать.

Пояснення Батька викликає в уяві Сина влучне порівняння, яке переривається застережливою реплікою:

Син
Того ж то голову до неба зволить драть
Наш писар волосний, Онисько Харчовитий!
Аж він, бачу…
Батько
Мовчи! Почують – будеш битий.

Ілюстрація до байки «Будяк да Коноплиночка».
Зі збірки: Євген Гребінка. *Школяр Денис*.
Художник О. Мартинець. Київ, «Веселка», 1970 р.

У цій байці поет проводить алегоричну паралель, порівнюючи людей трудящих із повними колосками, а тих, хто користає з їхньої праці – «пустісінькими». Безперечно, симпатії автора на боці перших.

У багатьох своїх байках Є. Гребінка порушував морально-етичні проблеми, висміював чванство, скупість, хвалькуватість, невігластво тощо. («Лебідь і Гуси», «Верша та Болото», «Маківка», «Могилині родини», «Мірошник», «Дядько на дзвониці» та ін.). У них переважає незлобива іронія, тонкий гумор, дотепний жарт.

Байкам Є. Гребінки властиві яскраві малюнки народного побуту, точні етнографічні спостереження, виразність окремих реалій. Поет широко використовує народні вирази, фразеологізми, традиційні епітети, порівняння, метафори. Його байки органічно пов'язані з приказками та прислів'ями, наприклад: «Як не крути, а правди ніде діти», «Пани б'ються, а в мужиків чуби тріщать», «Мовчи! Почують – будеш битий!», «Лисичці ж ратиці віддать», «Дурний, дурний! а в школі вчився», «Гора породила мишу» та ін. Такі байки, як «Ячмінь», «Ведмежий суд», «Сонце та хмара», «Будяк та Коноплиночка», «Могилині родини», «Грішник», «Мірошник», «Рибалка», «Вовк і огонь» академік Сергій Єфремов назвав «коштовними перлинами нашої поезії».

Творчо засвоївши традиції своїх попередників і сучасників, Є. Гребінка значно розширив проблемно-тематичний діапазон української літературної байки, надав їй глибшої життєвої конкретності й викривальної спрямованості. Його заслуга полягає і в жанровому збагаченні байки, вдосконаленні її образного арсеналу та ритміко-інтонаційної системи. «Як байкопис, – писав І. Франко, – займає Гребінка перше місце в нашім письменстві. Його байки визначаються ярким національним і навіть спеціально лівобережним українським колоритом, і не менш здоровою суспільною і ліберальною тенденцією». Здобутки Є. Гребінки-байкаря сприяли творчим досягненням його наступників, передусім Л. Глібова.

(Продовження на 14 с.)

ЗАДЛЯ СЛАВИ УКРАЇНИ

(Продовження з 13 с.)

Є. Гребінка – автор ліричних поезій українською і російською мовами. Їх тематична й образна структура найчастіше будується за принципом українських народних пісень. У вірші **«Човен»** (1833) передано переживання молодого поета напередодні переїзду до Петербурга. Типовий для романтичної поезії образ самотнього серед бурхливого моря човна співвідноситься з людиною, що вирушає назустріч неспокійній життєвій стихії:

Як човнові море, для мене світ білий
Ізмалку здавався страшним;
Да як заховаться? Не можна ж вік цілий
Пробути з собою одним.
Прощай, мій покою, пускаюсь у море!
І, може, недоля і лютеє горе
Погрaються з човном моїм.

Загалом тривожно-хвилюючої розповіді поет досягає засобами фольклорної поетики: «і буйнії вітри по морю шумлять», «і хвиля гуляє, мов чорнії гори», «як темная нічка, насупились хмари», «мов голос небесної кари, за громом громи гуркотять».

В інших ліричних поезіях Є. Гребінки – «Українська мелодія» («Ні, мамо, не можна нелюба любить!»), «Заквітчалася дівчина…», «Маруся» – розробляються характерні для народних пісень теми кохання, нещасливого подружнього життя з нелюбом, зради й т. ін. Зокрема у вірші **«Українська мелодія»** показано долю дівчини, яка за наполяганням матері погоджується вийти заміж за нелюба. З ним вона не зазнала щастя, через що загинула з туги. Матір залишається наодинці із тяжкими душевними терзаннями:

Ген там, на могилі, хрест божий стоїть,
Під ним рано й вечір матуся квилить:
«О Боже мій милий! Що я наробила!
Дочку, як схотіла, із світу згубила.

М. Наєнко вважає, що «відомий у фольклорі мотив про матір, яка змусила свою дочку вийти за нелюба, поет подав у вигляді діалогу померлої (від наруги над своїми почуттями) дочки з матір'ю; мати під хрестом на могилі *«рано й вечір… квилить»*, намагаючись випросити в Бога прощення за свій згубний вчинок, але – дарма: в підтексті твору звучить одвічна істина, що нелюдські, протиприродні вчинки – непрощенні. Поетам-*романтикам* у такий спосіб удавалось помічати в людях загадковість їхньої одвічної туги за чимось назавжди втраченим і неминучість їхньої постійної спокути та болючого каяття».

Серед поезій Є. Гребінки, написаних російською мовою, разом з творами про історичне минуле України «Нежин-озеро», «Гетман Свирговский», «Украинский бард» на особливу увагу заслуговує романтична поема **«Богдан»** (1843).

Героїчна постать прославленого гетьмана знайшла художнє втілення у творах попередників Є. Гребінки – повісті «Зиновий Богдан Хмельницкий, или Освобожденная Малороссия» (1819) Ф. Глінки, думі «Богдан Хмельницкий» (1822) К. Рилєєва, поемі «Богдан Хмельницький» (1833) М. Максимовича та інші.

Спираючись на історичні джерела і фольклорні матеріали, Є. Гребінка надав своєму творові своєрідного баладного характеру. Як слушно зауважив М. Яценко, «тут історичні події виступають у типовому романтичному освітленні, у дусі похмурого епізму, близького до «Запорожской старины» і «Гетьмана» М. Гоголя. Разом з тим у змалюванні драматичних колізій автор намагається йти шляхом шекспіризації, психологізації характерів персонажів».

У поемі діють і русалки, і лісові духи, і замогильні тіні Павлюка, Остряниці, Наливайка, мають місце символічні образи (наприклад, густого молочного туману, що асоціюється із козацькими полками). Водночас поет вдається до реалістичних розповідей про фізичні та духовні страждання рідного народу в умовах панування польської шляхти: художнього узагальнення набувають розповіді про жахливу розправу поляків над козацькими ватажками Павлюком, Остряницею, Наливайком, історія про трагічну долю п'ятнадцятирічної дівчини, замученої і збезчещеної ворогом і т. ін. У такий спосіб Є. Гребінка трактує закономірність вибуху народно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького.

Сам гетьман зображений у творі як народний улюбленець, організатор всезагальної боротьби українців проти поневолювачів. Важливу роль у формуванні ідейних переконань Хмельницького Є. Гребінка відводить священникові. Саме він проникливим словом і благословенням спонукає гетьмана очолити боротьбу свого народу за свободу. Водночас автор «Богдана» надто ідеалізує значення союзу України та Росії.

Вірші Є. Гребінки тісно пов'язані з фольклорною поетикою і народним світобаченням. У цьому, мабуть, полягає одна з причин їх широкої популярності.

У художній спадщині Є. Гребінки чільне місце посідає **проза**, представлена різними жанрами – нарисами, оповіданнями, повістями, романами. З-поміж них найбільшу увагу привертають романтичні тво-

ри, написані на історичному матеріалі – повість «Ніжинський полковник Золотаренко» (1842) та роман «Чайковський» (1843). Їх героями виступають люди високого патріотизму і надзвичайної мужності, готові заради вітчизни на самопожертву.

Сюжет повісті ***«Ніжинський полковник Золотаренко»*** Є. Гребінка запозичив з «Історії русів», в якій, зокрема, є такий епізод: «Наказний гетьман Золотаренко, повертаючись з військом за повелінням царя всередину Білорусі і, переходячи місто Старий Бихів, мушкетним пострілом, що його вчинив з одної дзвініці католицький органіст Томаш із засідки, був забитий на смерть, а органіст признався добровільно, що підмовлений був на сей злочин католицькими ксьондзами, котрі дали йому кулю од мушкета із священної чаші, за його словами, освячену і скріплену особливими закляттями; а пообіцяно йому за те поряд з мучениками царство небесне і виховання його дітей в школах єзуїтських. І насправді, по огляді виявилася тая куля незвичайною: в ній нуртовина була срібною з латинськими літерами! Тіло вбитого Золотаренка відвезено на батьківщину його, до міста Корсуня, для поховання в тамтешній дерев'яній церкві, на кошт його побудованій. Та коли почався похорон у присутності численного народу й духовенства, то громовим ударом запалено церкву, і тіло вбитого разом із церквою згоріло на попіл».

Зміст своєї повісті Є. Гребінка доповнив новими деталями й колізіями, змінивши акценти сюжетного розвитку. Відштовхуючись від історичних подій, пов'язаних з участю козацького війська під проводом Івана Золотаренка у визволенні Білорусі від польсько-шляхетського поневолення, письменник основну увагу зосереджує на розповіді про приватне життя героїв. У її центрі – романтична історія кохання католика Францішека й української дівчини Любки, сестри Золотаренка. Вбивство гетьмана письменник подає як результат помсти Францішека за те, що Золотаренко розлучив його з Любкою.

З усією очевидністю автор у стилі письменників-сентименталістів акцентує на силі почуттів кохання, підкреслює страждання і смерть героїв з причини розлуки, наголошує на некерованості волі серця, застерігає від зневаги святих для кожної людини інтимних переживань тощо.

Основні події повісті – підготовка козаків до походу, кохання юнака-католика і дівчини, вихованої на православних традиціях, виношування задуму про помсту і сама відплата, нагнітання таємничості, жахів, закляття, пророцтво, трагічний фінал – Є. Гребінка змалював у виразному романтичному плані.

Вершиною творчості письменника дослідники справедливо вважають роман ***«Чайковський»***, створений, за свідченнями сучасників, на основі родинних переказів (мати Є. Гребінки походила з роду Чайковських) і деяких епізодів із народної думи про Олексія Поповича. Автор яскраво змалював окремі картини героїчного минулого українського народу, опоетизував Запорозьку Січ з її демократичними й водночас суворими законами, зобразив життя, побут і звичаї козаків, їх хоробрість і мужність у боротьбі, відданість і вірність у дружбі.

Сюжетну основу роману складає драматична розповідь про кохання Олексія-поповича, прозваного запорожцями Чайковським, і дочки лубенського полковника Марини. На їх життєвій дорозі постає безліч різних перешкод. Рятуючись від переслідувань Маринного батька, Олексій змушений втекти на Січ. Там він стає писарем, а під час одного з морських походів рятує козаків від загибелі, за що здобув славу і шану з боку запорожців. Згодом, переодягнена козаком, на Січ потрапляє і Марина. Але слуга батька дівчини і претендент на її руку Герцик видає таємницю закоханих.

У романі створено чимало привабливих образів козаків, загартованих у боях, сповнених великої людської гідності й честі, самовідданих у боротьбі проти ворогів рідної землі. Такими є, наприклад, Микита Прихвостень і Касіян, які рятують Марину й Олексія від смертної кари за порушення законів Січі й допомагають їм уникнути інших життєвих небезпек.

Друга сюжетна лінія твору пов'язана з трагічною історією єврейської сім'ї, нещасливим коханням підступного Герцика до Марини, а його сестри Тетяни – до Олексія. Вражає розповідь про фатальне умертвіння матір'ю рідного сина.

Роман Є. Гребінки відзначається майстерно побудованим сюжетом, напруженою інтригою. Його появу прихильно зустріли читачі й критика. За свідченням І. Франка, твір був «улюбленою лектурою галицько-руської молодіжі 60-х і 70-х років».

З творчістю Є. Гребінки справедливо пов'язують найвищі досягнення української літератури дошевченківського періоду. У його віршах, як підкреслював П. Куліш, «мова наша зробила той великий крок, котрий робиться тільки спільними зусиллями цілого народу впродовж довгого часу або чарівною могутністю генія, що містить у своїй одиниці всю вроджену художність рідного племені. Вони, як пісня, пронеслись з кінця в кінець по всій південній Русі: вони припали до душі кожному званню, вікові й статі». Байки письменника разом із кращими прозовими творами відіграли помітну роль у становленні й розвитку нової української літератури. Велика заслуга Є. Гребінки перед рідним народом полягає й у видавничій справі та громадській діяльності.

~~~~
~~~~

Марія НЕНЕШТЯН

МИХАЙЛО НЕБИЛЯК – ПИСЬМЕННИК, ЯКОГО «НЕЗАСЛУЖЕНО ПРИЗАБУТО»

(Продовження з № 337)

Михайло Небиляк належить до кола тих письменників ХХ століття, у творчості яких реалізм органічно поєднується з елементами модерних напрямів. Модерність автора цих двох романів («Любов до ближнього» і «Лорана») полягає насамперед в тому, що він зосереджує увагу на одній із центральних проблем сучасної доби – на пошукові смислу й змісту буття в умовах загальної кризи цінностей. Його герої це уособлення сучасної людини, що зіткнулась з конфліктами й суперечностями нетрадиційного типу. Замість запропонованої філософами того часу тенденції людства досягти і встановити втрачений рай на Землі, де всі були б щасливі, як універсальний смисл життя та діяльності людини, автор пропонує зовсім протилежне – руйнування, страх, налаштованість на помсту. Судячи по тематиці цих двох романів, автора можна зачислити до представників реалізму, але не класичного, тому що він, надаючи перевагу реалістичним елементам, водночас вживає і художні засоби, які виходять за межі, окреслені канонами реалізму. Це дає йому можливість зобразити навіть ті сторони життя, які для прихильників класичного реалізму недоступні. Модернізуючи свій метод, автор вводить в оповідь іншу реальність (мотив сну), а також «феномен мовчання». Цей прийом дає змогу автору долати обмеженість реалізму, збагачуючи можливості відображення дійсності, сягаючи нових глибин у висвітленні таємниць людської душі. Письменник старається виразити те, що, на думку Ж. Ф. Ліотара «можна зрозуміти, але не можна передати ані вербальними, а ні іншими засобами, існуючими в арсеналі реалізму». У романі «Лорана» є герой, який розповідає (оповідач, від першої особи), але є і герой, який слухає та переповідає іншим те, що почув (переповідач). Головну роль виконує герой оповідач. Він бере на себе основний тягар зображення того середовища, в якому здійснюється ідейно-образний зміст. Але його розповідь хтось повинен почути, і тут у нас появляється герой-слухач (Михайло), котрий приймає «гірку сповідь» Олександра Рони. Ця двочленна оповідна конструкція в романі «Лорана» доповнюється ще одним елементом – образом героя, який просто «мовчить». Він не бере ніякої участі в структуруванні сюжетного простору в прямому значені слова, а тільки вносить у цей процес певні додаткові значення слова. Вперше в цьому романі мотив «мовчання» появляється в момент звернення одного з героїв (Юрія) до Бога, який не відповідає на його «прохання». «Мовчання» Великого Творця протиставляється свідомості героя, який у трудні хвилини свого життя розмовляє сам зі собою. Олександр Рона відчуває внутрішню дисгармонію, розчарування і відчай, тому що життя прожите ним не так, як диктує віковічна норма. Він став жертвою власної помилки – «шість років пройшло, а він не шукав Лорани, хоча бажав тільки одного: розшукати Лорану» (с. 114). Бажання було, але дії майже ніякої. Все відкладав «на потім». Подібного роду поведінка в психології називається ефектом Зейгарнік. Цей ефект полягає в тому, що людина пам'ятає найдрібніші деталі незавершеної справи, на відміну від тієї, що завершилась. Прояв цього ефекту найбільш ймовірний в ситуації, коли людина серйозно налаштована на виконання незавершених дій і подумки шукає рішення. Їй просто хочеться закінчити справи. Це явище в психології ще називають «ефектом незавершеної дії».

Олександр Рона кохає Лорану, але війна перервала їхні стосунки. Війна закінчилась, але герої вже не ті, що були до війни, та їхні стосунки залишаються незрозумілими. Такі «незавершені дії» переслідують героя і сприймаються його свідомістю як справа, яку треба обов'язково завершити в майбутньому. У подібній ситуації опинився й Остап Підгірний – головний герой Небилякового роману «Любов до ближнього». Він повинен покарати Андрія Лянчука за причинене своїм односельчанам зло, але його мучить совість. «А хто мені дав таке право?» (вбивати) – це етична відповідальність за свою поведінку перед собою та іншими. Обидва герої доведуть до завершення свої дії, але результат зовсім неочікуваний: Олександр Рона втратить своє кохання, і на цей раз назавжди, а Остап Підгірний після «розправи над Андрієм Лянчуком», старається доказати свою вину й очиститись, тобто спокутувати цей страшний гріх.

Роман «Любов до ближнього» (1978 р.) написаний теж на основі «обсесії». На цей раз це «обсесія» помсти за причинене зло невинним людям. У цьому романі автор підносить на суд читачів питання взаємозв'язку волі людини та її загальних принципів, які вона отримала в сім'ї, що її виховала, питання прагнень людини та її емоції, коли, наприклад, під

впливом жадібності, гніву, заздрості чи заради якоїсь корисливої мети людина діє всупереч своїм принципам, або шукає підставу, яка б мотивувала досягнення поставленої цілі. Вирок автора, доброго знавця психології своїх героїв, полягає в тім, що людина, яка розвивалась за принципами християнської моралі, коли поступає всупереч цій моралі, найчастіше зазнає сильних докорів сумління. Остап Підгірний, ще не скоївши ніякого зла, терзає себе питанням: а хто мені дав право так поступати? На відміну від Остапа Підгірного, Андрій Лянчук намагається виправдовувати свої навіть цілком очевидні злочини. Він вважає свій вчинок «очисткою», тобто «добрим ділом». Вбиває Михайла Гориму. За що? Хіба щоб доказати новим господарям свою лояльність і отримати якусь вигоду? Так, при хортистській окупації велась підпільна боротьба, і це не легенди. У темних лісах наших гір ховались партизанські загони. Нові господарі про це знали й шукали підтримки у місцевих жителів. Одним з тих, хто допомагав їм, був і Андрій Лянчук. Читач запитує себе: хотів Андрій вислужитись перед новою владою, чи хотів доказати собі, як колись Раскольников, герой Достоєвського у романі «Злочин і кара», що має вбити людину й тим докаже свою могутність? Але життя побудоване інакше: існує моральний закон чинити добро і цей закон глибоко вкарбований в розумі людини. Це голос сумління. Це голос Бога в людині. От як говорить про це апостол Павло: «І я пильно дбаю про те, щоб завжди мати невинне сумління щодо Бога і людей» (Дії апостолів 24: 6) Сумління обманути неможливо. Якби не намагалась людина приховати зло, Всевидючий Сторож (Бог) тривожитиме злочинця, де б він не находився. Воно мучить і Андрія Лянчука. Він признається, що вбив, але пекло, в якому опинився, не згасає, і в такі чорні хвилини свого життя він звертається до Бога: «Боже, я согрішив! Люди, я согрішив! – кричала Андрієва душа. – Я вбив, я стріляв у нього, у мого односельчанина... (...) Який я безбожник!» (с. 394). З часом він заспокоює себе надією, що пам'ять людська коротка, і незабаром все забудеться. Він багатий. Живе в розкоші, у великому місті (в столиці), спілкується зі знатними особами, і ніхто не здогадується, що він, «Лянчук, лейтенант поліції» на окупованій території, далеко 1940 року, поводився у свому селі, як всемогутній господар, який вирішував кому жити, а кому вмирати.

І в цьому романі, як і в попередньому, розповідь ведеться від першої особи. Але на цей раз наратор не слухач і «переповідач». Остап Підгірний «говорить» про все, що було, і все, що має відбутися. «Говоріння» приховує справжні думки героя. Цим він приховує те, на чому зосереджена його свідомість – завершити задумане (покарати злочинця). Він «говорить» одне, а думає зовсім про інше. От, телефонна розмова Остапа Підгірного з Андрієм Лянчуком за день до виходу на полювання:

У той вечір я подзвонив йому і знайшов його дома.

– Приходь завтра вранці до мене. Я маю все, що нам необхідне. Приходь, не обмани мене, – сказав Лянчук і поклав трубку» (с. 579).

Остап погодився відправитись на полювання, але його думки складали план розправи над Лянчуком:

«Не обманю я вас, пане Лянчук, не обманю... Стривайте, пане Лянчук, не довго вже вам панувати... Кінець вам, пане. Ви, як бачу, сам вибрали його. (...) В ту ніч я засудив Лянчука і мусив чекати лише вигідного моменту» (с. 580).

Як видно, автор збудував світ з його екзистенційним трагізмом долі людини у зітканні зі собою і світом, зі злом і смертю. Остап Підгірний провів частину свого дитинства на окупованій території. Він бачив страту батька і своїх односельчан, і ці картини ніяк не стираються з його пам'яті. Він усе частіше спогадами поринає у своє драматичне минуле. Це такі болючі спогади:

Ніч страшила мене, я знав, що на самоті буду весь час думати про страшні моменти життя, знав, що побачу знову батька й Анну Гориму (с. 587).

Чим міг Лянчук заплатити за все це, Він жив і радів життю, гуляв і веселився, а мене Анна мучила навіть у снах (с. 579).

Втеча селян до лісу закінчується для втікачів катастрофою. І все це бачить дитина:

До лісу залишилась сотня метрів. У той момент ліс ожив. Всі сполохано оглянулись. На дорозі, в густій куряві, появилися мотоцикли й кілька вершників (...) загарчали автомати. Коні заіржали і кілька з них глухо повалились на землю. (...) Дядько Кирило підвівся і почав тікати до лісу. (...) Автомат коротко гаркнув. Дядько Кирило підскочив, закрутився на місці, скорчившись повалився в траву (с. 290).

Коня Остапа Підгірного ранено. Падаючи, кінь придавив йому ногу. Хлопчик кинувся до батька, але гусар вдарив його нагайкою по голові, і він упав:

Два гусари витягли Підгірного з-під коня, опісля один з них вихопив з кобури пістолет і вистрілив кілька разів у коня. Голова коня захиталась, мов на знак певної незгоди, очі випуклись великі, блискучі, потім все завмерло. А малий Остап дивився на все це, стоячи на колінах у високій траві. Побачивши кров, він зомлів (с. 290).Чогось страшнішого важко придумати.

(Далі буде)

Іван РЕБОШАПКА

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

5. Рідномовні «аєди» – мараморoські казкарі

(Продовження з № 337)

Записані на Мараморощині казки відзначаються необмеженою фантазією, слідами тотемічних та анімістичних вірувань, згідно з якими людина могла спілкуватися зі звірами, птахами й ін., розуміючи їхню мову. За врятування, наприклад, молодого змія від смерті старий змій-батько нагороджує бідного чоловіка чудодійною пацьоркою, завдяки якій бідняк розуміє мову овець, які, відпочиваючи після доїння, на полонині, розмовляють між собою: «Ей, коби знав наш ґазда, на чому ви спите, як ся зрадував би! Чоловік розумів усє, шо они говорили, та не казав ніч...» («Чудодійна пацьорка»). Спілкування героя фантастичної казки зі своїм вірним другом конем – явище загальнопоширене в усній традиційній прозі:

«А сес, менший, прийшов до шталова (стайні) до свого конє:

– Но, коню, йдемо й ми.

Тогди кінь ід нему проговорив:

– Ґаздо мій, ми йдемо, але, будь такий добрий, шо я тобі буду казати: тота баба босорканя є» («Про царя, який мав п'ятдесат синів»).

У записаних мною казках помітні сліди віри людей у магічну силу слова та дії, за допомогою якої людину можна перетворити у звіра, рослину, камінь, підкорити своїй волі стихійні сили природи чи відкрити недоступні скарбниці: пішовши по дрова в ліс, бідний чоловік став поза буком і бачить, як опришки зупинилися «проту самої пивниці», «коло одної діри та кажут: – Розуме, утворися!

А тото двері пивниці ся утворили і опришки тогди один за одним, усі дванацціть, кулько їх було, зайшли удну» («Розуме, утворися»).

Багато маловідомих сторінок зірко виявляються, коли береться до уваги одне із закономірностей фольклорного оповідального процесу – постійну дію двох протилежних тенденцій: збереження й передавання традиційних фольклорних надбань й одночасне їх оновлення/актуалізація, чим вони (традиційні сюжети) пов'язуються із людським життям, що постійно змінюється/оновлюється/актуалізується (детально про це питання див. у моїй статті «Осучаснення традиційних народних казок»//«Обрії», «Критеріон», Бухарест, 1984.- С. 160-175).

У записаних мною казках фантастичний план майже постійно пересікається з реальним/дійсним: казковий пейзаж, як правило, ототожнюється з відомою оповідачеві околицею, яка часто відповідає рідному селу оповідача, чим картина давнього традиційного села конкретизується й виноситься на авансцену розповіді: дію новелістичної казки «Вірна» жона», записаної в селі Кричунів від 69-річного Івана Поповича, засобом порівняння «локалізовано» у тотожно подібному до рідного села (Кричунів) оповідача: дружина героя дорікає останньому: «Та ти, жона до него, – годен ся лишити, аби хата без води?! Не муг унести води? – *А то давно не було так, як теперки, то, кажім, на однум селі аж були два колодяці, як у нас – у Хромняка був, у Василя Митрового, у Бріданки пуд берегом» (*«Вірна» жона*»). Топографічна* локалізація дії казки у сусідніх селах оповідача наявна, наприклад, у новелістичній оповіді Василя Цоли «Плачено, ґаздо», в якій по-художньому зображене гостювання бідного чоловіка Івана та дротарів почергово в ресторані сіл Бистрий, Петрів і Леордина. У сучасних записах наявні й локалізації маршрутів казкових героїв, які пролягають, наприклад, від рідного села оповідача, Кричунів, до Сату Маре або Бая Маре. Маршрут купця, який розшукує бажану квітку *Оленський цвіт* для своєї дочки, пролягає через усю нашу країну: «...якби удці [з Кричунова, місця запису казки «Оленський цвіт» від 69-річного Івана Поповича] у Констанцу вадь у Букурешть».

Осучаснення/виведення на авансцену сіл, в яких були записані казки, здійснюється оповідачем засобом відтворення сільського патріархального стану: дізнавшись від парок, що навонароджений, «як у нас у Бичкові», «...буде такий великий чоловік, шо буде державов керувати, буде вождь державі», цар Матяш Краль купує його й пробує стратити, ховаючи ... в солому «в попа в загороді назад хліва», бо «тото, як давно, перебачте, були гної коло хатий, таке, зі соломий май бурше, не як нині! Цар переступив плут, прогріб солому, поклав дитину там». У цій казці Івана Поповича відтворено й давній сільський надто простий звичай охрещення немовляти: «...тото, пане, не було, як нині,– ерщіня таке велике, шо лиш пані молоду та пана молодого гія. Давно ерщіня таке було: там, озьмили скляничку горівки та кума, кум, баба пушли до попа, зерстили, прийшли дома, упили по погарчикови горівки, подякували, аби дитина росла, скупали дитину та й пушли собі».

Осучаснення традиційних народних казок здійснюється, взагалі, внаслідок зміни/осучаснення суспільно-історичних проявів життєвих реалій, але і внаслідок вживаного казкарем оповідного стилю/підходу. Таким чином, фантастичні казки розповідаються традиційним стилем або докорінно осучаснюються, втрачають фантастичну інтерпретацію, стаючи пригодницькою розповіддю. Вповні фантастичною є, наприклад, записана від Василя Цоли казка «Плавучик»: дізнавшись, що новонароджений хлопчик буде «великим богатирем», «у царє озме дівку», цар вирішив стратити Плавучика, написав «письмо до себе дома»: «...тим разом, чим це письмо прочитаєте, тим разом, аби-сте цего хлопцє стратили» – і Плавукикові доручено понести лист додому до царя. По дорозі до царського дому Плавучик попадає до «одної жони», по-суті, до присутньої на його народженні парки-судільниці, яка запрошує його до себе, угощає, а вніочі, коли Плавучик спав, «обертає (письмо) так: „Чим прочитаєте сесе письмо, моя донька аби була прібрана, аби си віддала за сего леґінє"». Відбувається весілля, повертається додому цар, якому «шкода було стратити Плавучика», і направляє його до «Погана царє за довгом». По дорозі до нього пристають помічники – голодняк, водяк, герой дізнається, чому родюче дерево усохло, чому криниця висохла, нарешті знову прибуває до парки, яка вказує причину неродючості дерева, безводдя криниці, допомагає йому дістати три волоски з голови її сина, щоб понести «тестевіворогові», і навчає його, як повестися з перевізником, який своєю чайкою перевозить людей через річку з однієї сторони на другу [= майстерне вплетення славнозвісної давньогрецької легенди про річку Стікс, через яку старий човняр Харон перевозить мертвих на той світ].

Той же тип/сюжет казки, записаної того ж 1976 року в сусідньому селі Кричунів від 69-річного Івана Поповича, – вповні осучаснений заміною традиційних/фантастичних реалій сучасними реаліями та новими побутовими аспектами, казка перетворюється у пригодницьку розповідь, яка постала на основі характерних післявоєнних реаліях – чимраз більшому (чи не суцільному) напливові молоді присігетського Кричунова до ліцеїв різних профілів та вузів різних міст Румунії та навіть України. Героєм казки не є Плавучик, як у Василя Цоли, а Найдик, бо його ще немовлям було *найдено* в соломі «в попа в загороді назад хліва». Цар Матяш Краль (= можливий мадярський вплив), як і в казці Цоли, дізнається про пророковану судільницями/парками долю хлопчика стати в майбутньому царем, пробує купити його, але особливо попадя ніяк не погоджується і разом із попом [слідують *осучаснюючі* деталі дії фантастичної казки] «рано (ідут) у сільську хату, на міліцію та (дают) знати, шо найшлася дитина, охрещують хлопчика, дают (...) імня Найдик, за шо найшовся», доглядають його, бо «хлопец дуже файний був, ідішний» (...), «ріс собі дуже файно» разом із поповим хлопцем. На другому боці дороги жив церковник, що теж мав хлопця, «так шо з поповими двома їх було три хлопці», які пішли «до школи, в селі, втак у ліцей (...), і іскунчили школи (...) та стали студентами (...) та, як то хлопці, студенти – з книжками, з ревістами, – сусіди, но, та ходят одні до других».

Цар Матяш Краль «у дванаццять году ся вернув назад», дізнається, котрий з-поміж них Найдик, настирливо викуповує його за дуже велику суму грошей і посилає до свого палацу з листом до дружини, щоб «пушла за говером, аби-с 'го дала убити; аби-с напалила піч та аби-с вергла 'го в піч, аби згорів. Доку я прийду, аби готовий був».

По дорозі до царя, Найдик зупинився, «сидит собі та курит. Поклав письмо у вістон у жеб, а сам заснув». «Другі студенти ішли з вариша та увиділи, шо сесе якийс чужий судент. А так спит, сидячи, склонився на валізу, шо онь слину пустив» (...). «Ба шо ун має там у жебі? Яке письмо?» (...). На «пліку» (конверт) бачать «царську адресу», «пробалуют розчинити – не мож», – «роздерают гет письмо» (...), читають – «цариця аби дала 'го убити та спалити!». Студенти взяли «другий плік», «такими ж буквами написали адресу», «поклали хлопцьови в жеб, та ся взяли та пушли».

Пробудившись, коли «сонце вже над заходом», «озьмив собі валізу» (...), прийшов до палацу, а там «сантінела не пускає удну», доки Найдик не показує йому конверт із царською адресою.

Розв'язка, як і у казці Василя Цоли,– благополучна: коли повернувся цар, «хлопец був звінчаний з доньков». Для царя розв'язка була згубною, порізному сконкретизованою: у казці Цоли доля присудила цареві довічно вести чайку через Стікс, а в казці Івана Поповича – з горя піти безвісти: «Прочитав (цар) письмо, озмив та трісь! Пліком до земні, ся взяв та пушов у світи, Найдик тут ся устав та царствував намісто него навіки, і нині царствує, як не умер».

Цікавий також вишавський казкар Дода Николай Николаєвий, у деяких казках якого, як, наприклад, у казці «Чловік, сильніший від ведмедя», функція фантастичного героя сконкретизована найсучаснішими діями: царська дочка, подібно сучасній капризній «доні» багатія, довго відкладає своє одруження, а занепокоєний цар по-батьківськи умовляє її: «Дню, тобі вже траба си віддати. Та,– каже, – ти маєш школу, ходиш із мотором (легкова автомашина), маєш свій мотор, іди віберай собі одного леґінє».

(Продовження на 21 с.)

Василь КОСТИК

«Ой виорю нивку… широкую»

Спогад про українського фольклориста, письменника й педагога з Південної Буковини Івана Кідещука

Кожній людині Господь Бог упродовж життя дарує чимало зустрічей: короткотермінових, тривалих, знаменних, доленосних, дивних, але очевидно, що не випадкових.

Заголовком до мого спогаду про хлібороба, фольклориста, педагога й письменника Івана Кідещука послужив перший рядок української народної пісні. Думаю, що він дуже влучно і всебічно характеризує Людину, котра залишила по собі яскравий слід на Землі.

З українським літератором з Південної Буковини Іваном Кідещуком уперше я познайомився у червні 2006 року під час його чергового «приходу» (саме так, за давньою місцевою традицією, він любив казати про свої приїзди) до Чернівців, на кафедру української літератури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Тоді він завітав у товаристві з відомим у нашому краї фольклористом-музикознавцем Кузьмою Смалем, котрий мешкав у містечку Кіцмань. Фольклористів довго знайомити не потрібно, адже вони завжди швидко знаходять спільну мову, свій лан «непочатої» роботи. На знайомство І. Кідещук подарував нещодавно виданий фольклорний збірник «Пісенні скарби Негостини», матеріали до якого обидва народознавці зафіксували переважно упродовж 2004 року (хоча уродженець і мешканець села Негостина Сучавського повіту І. Кідещук чимало текстів народних творів легко відновив із пам'яті, адже чув і виконував їх змалку). На книзі збирачі у цей день, 19 червня, залишили дарчий напис: «Шановному п. В. Костику. На щастя і добро».

Подальших зустрічей на кафедрі в університеті було кілька. Я був очевидцем того, як К. Смаль з І. Кідещуком трудилися над підготовкою до друку збірки українських народних пісень Південної Буковини: «Буковино, рідний краю» (перший – працював з мелодіями і правив нотографію, другий – вичитував тексти пісень та готував передмову «Від серця до серця», адже уперше формувався великий за обсягом збірник народних пісенних творів (304 тексти!) любої його серцю Буковини), що була опублікована у Чернівцях у 2008 році у видавництві «Книги-XXI». Паралельно готувався інший варіант збірника народної поезії півдня Буковини «Співай, моя Буковино», що був оприлюднений наступного, 2009 року в Бухаресті видавництвом «RCR-Editorial». Видання було сформоване менше за обсягом і вмістило 225 текстів і варіантів народних пісень, однак засвідчило широку популярність української пісні в Румунії.

Фольклорист І. Кідещук читав чимало моїх статей про фольклористів та фольклористику Буковини, по можливості радо сприяв в опрацюванні збірників української народної поезії Південної Буковини й Румунії зокрема, які вийшли друком у 1960-1980 роках і були для мене малодоступними, завжди привозив свіжі номери «Нашого голосу», «Українського вісника», дитячого журналу «Дзвоник», книги українських письменників Румунії. Якось я попросив пана Івана аби він написав свою автобіографію, мотивуючи це тим, що упродовж тривалого періоду готую статті про фольклористів Буковини по обидва боки кордону, і часто мені бракує конкретних фактів і дат про життя того чи іншого народознавця. Він радо погодився і 20 січня 2012 року я отримав машинопис на дві сторінки «Іван Кідещук – автобіографія».

У рік 200-річчя від Дня народження Тараса Шевченка І. Кідещук звернувся до мене із проханням написати рецензію-відгук на щойновиданий мистецький збірник «Шевченко у піснях». Я охоче погодився, тим більше, що мені одразу спала на думку пісня, яку дуже любив співати мій тато – Василь Григорович Костик, «Встань, Шевченку, пробудися!». До виходу цієї книги долучився також хоровий диригент і композитор Андрій Плішка, який вносив конструктивні міркування щодо представлення і подачі певних текстів.

Знаменною для мене була наша спільна поїздка у 2017 році на запрошення СУРу на Міжнародну наукову конференцію в Бухарестський університет, де я виступав із науковою доповіддю про фольклористичну діяльність видатного буковинця, професора Івана Ребошапки. Власне, І. Кідещук нарешті познайомив мене із краянином-народознавцем, і ми упродовж дня

мали чимало тем для предметного спілкування, яке задовго до того розпочалося із заочного взаємного обміну книгами, що неодноразово здійснював І. Кідещук. Такі наукові форуми дають величезний поштовх до праці, адже саме в ході живого обговорення проблем науки народжується істина та нові ідеї для подальших студій. На зворотній дорозі, у потязі до м. Сучави, ми з паном І. Кідещуком спочатку завели бесіду про працю І. Ребошапки «Народження символу» (про аспекти взаємодії обряду й обрядової поезії) й ділилися власними міркуваннями про прочитане, а далі логічно перейшли до колядок та щедрівок, і я наспівав буковинські колядки «Новая радість», «Зажурилися гори й долини» та інші календарні твори. Мій співрозмовник дуже зрадів цьому, бо ці тексти виконуються й нині у його рідній Негостині, і він мені порекомендував покласти перед собою «німого» (диктофон або інший звукозаписувальний пристрій) і зафіксувати мелодію й сучасне побутування таких текстів. Ми навіть обмірковували ідею видати з часом збірничок пісень зимового календарного циклу Південної і Північної Буковини з голосу та фіксації І. Кідещука та В. Костика. Але наш задум, на жаль, не мав успіху, бо мій колега останні роки почав серйозно хворіти.

Улюбленою темою багатьох статей І. Кідещука була творчість Т. Шевченка, тому й не дивно, що і сам він був від природи мудрою і поміркованою людиною.

Іван Кідещук дуже любив свою землю. Щороку, із настанням весни, він дбайливо її засівав, а потому обробляв, адже завжди пам'ятав якою дорогою ціною вона дісталася його батькам, які пережили й злидні, й поневіряння по наймах.

Та була у пана професора – народного вчителя, ще й велична духовна нива, на якій він також потрудився на славу, адже виховав не одне покоління учнів Негостинської школи, які сповідували батьківську релігію, культуру, мову, звичаї та обряди. Отже, ця Людина встигла гідно попрацювати одразу на двох нивах: і селянській, і духовній, залишивши в серцях своєї родини, земляків і колег добрі спомини по собі.

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

(Продовження з 19 с.)

«Новомодна» порада царя, і по-новомодному поступає його «доня»: їде на машині в одне село, в друге село, а в третьому попадає на свинопаса, якому ні сіло, ні пало – просто наказує: «Ану, злізай ти долу, подь ід мені та підемо собі обоє». Її наказ не в силі відхилити ні наївно-сільські оправдання свинопаса (хто ж буде пасти свині?), ані спроби батька «доні» згубити небажаного зятя, який успішно проходить усі випробовування його сили, стрибає «в мотор,– [в цей момент казкар сугерує/компенсує уривчастість розповіді жестом можливе уточнення «й разом...», – засіб, характерний усній розповіді взагалі], тікають обоє від царє».

В інших казках Доди Николая Николаєвого, як, наприклад, у казці «Сокіл-Михайло», крім сюжетної заокругленості, логічного викладу епізодів, наявний нахил до висвітлення фактів в мінорно-ліричному ключі, що оповідач здійснює тільки йому властивою інтонацією розповіді, у достатній мірі зменшеними пестливими формами слів мови, сповненими поетично-емоційного наснаження: царська дочка не може народити дитину, бо через заподіяну провину її муж Сокіл-Михайло «закував 'ї черево обручами», і при відході у світ пропік: «Тогди ти учиниш сесю дитину, коли я положу на тє мої два персти!». Відшукуючи по цілому світі Сокола-Михайла, царська дочка, подібно Ярославні, дружині князя Ігоря із «Слова про Ігорів похід», яка намагається дізнатися про долю її мужа, звертається до сил природи, вітру, Дніпра та навіть Сонця, дружина Сокола-Михайла звертається по допомогу до небесних тіл: «Шукає она. Іде до Золотого Сонця: – Золоте Сонце, як красно грієш, зерщи мені, куда мій Сокіл-Михайло пробуває, бо закував мій отріб, шо не година-м учинити дитину на світ». Сонце відповідає, що знає лише «його полуденок», і направляє вагітну царівну до Місяця, але й той не в стані відповісти: «Знаю, де він пробуває, але відколи зьмеркає та доки зорєє», і направляє дочку до Ранішньої Зорі, і аж та вказує їй дорого до зміїв, в яких перебуває Сокіл-Михайло, і від яких їм обом вдається визволитись поборенням кількох перепон.

Оригінальні композиційно-структурні, тематичні й мовностилістичні розробки наших мараморoських казок, отож їхні маловідомі сторінки можна виявити за допомогою наукової монографії 2006 року співробітниці Київського Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені М. Т. Рильського Олександри Бріциної, яка на основі порівняльного покажчика східнослов'янської казки («Сравнительный указатель сюжетов. Восточнославянская сказка», 1979) та з урахуванням індексів Аарне-Томсона (Aarne-Thomson, «The types of the Folktales», Helsinki,1928) уклала каталог-покажчик традиційних сюжетних українських типів (див. її працю «Українська усна традиційна проза: питання текстології та виконавства», Київ, 2006).

(Далі буде)

Ольга МАХИНЯ, *магістр історії, громадська діячка*

Юрій Яновський.
Як радянський тоталітаризм намагався побороти українського неоромантика

Юрій Яновський – яскравий представник неоромантичної течії української літератури. Надзвичайно інтелігентний та сповнений творчих ідей, Юрій Іванович беззаперечно був одним із найсамобутніших українських письменників 1920-х років. Але, на жаль, йому довелось жити й творити в часи тоталітарного радянського режиму.

Зараз уроки історії актуальні як ніколи. Тому пропонуємо крізь призму історії особистості, а саме розглянувши біографію та творчий шлях Юрія Яновського, ще раз задуматись про сутність радянського (читати – російського) режиму та чому Україна завжди має боротись за своє існування і протистояти Росії.

Юрій Яновський – один із найпомітніших українських романтиків XX ст., який був народжений, щоб відкривати красу й незнані світообрії, спонукати до глибоких роздумів над минулим і сучасним свого народу, передавати його волелюбний дух. Цей яскравий талант мав драматичну долю – його муза дедалі більше потрапляла в невільницькі кайдани тоталітарної системи. Більшовицький режим фактично зламав митця та перетворив на слухняну ляльку, яка виконувала накази влади та втратила ознаки творчої неповторності. У цьому й полягав основний сенс радянського «перевиховання».

Юрій Іванович Яновський народився 27 серпня 1902 року в с. Майєровому на Єлисаветградщині в заможній селянській родині, хоча його прямі родичі старших поколінь були успішними міщанами. У роки раннього дитинства Юрко жив у діда Миколи у великому будинку з розкішним вишневим садом. Першим учителем майбутнього письменника був сільський коваль і тесля, який «розповідав чимало пригод – власних і чужих», «знав безліч казок», навчив «любити дерево і людські руки біля нього», – як запише Яновський у своїх «Коментарях до книжок».

Змалку хлопчик був дуже хворобливим: переніс шість операцій, кілька разів був на межі життя і смерті, але доля не дала йому залишити світ, не подарувавши йому свої шедеври. Мати, щоб розрадити сина, читала твори Гоголя, дід бавив розповідями про славну минувшину козаків. Багата уява Юрка малювала цілі воєнні баталії, а юна душа наповнювалася жагою до свободи. Аж надто вразливий, мрійливий хлопчина виросте справжнім

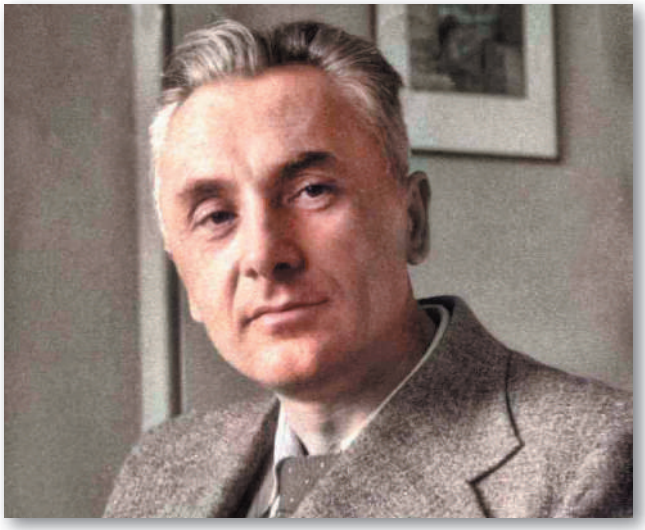

романтиком, який і надалі мріятиме та ідеалізуватиме життя, аж поки радянська влада не розітре грубими чобітьми високу духовність Яновського.

Загалом у родині Яновських було дев'ятеро дітей, що змусило сім'ю шукати кращої долі в різних містах, і, зрештою, вони оселилися в Єлисаветграді (нині Кропивницький), де батько Юрка влаштувався робітником на завод. То були часи революційних потрясінь в Україні. Юрій був очевидцем багатьох подій: мітинги на майдані, тачанки батька Махна, загони Шкуро, Григор'єва, Марусі Никифорової, червоні прапори, свист куль, залита кров'ю бруківка. Йому навіть довелося брати участь у санітарній дружині, організованій у класі. Ці події навіки вкарбувалися в пам'ять та живуть у повісті «Байгород».

З 10 років Юрко почав писати вірші російською мовою. Знала цю «таємницю» його мама, якій, на жаль, не вдалося вберегти перші дитячі рукописи.

Після закінчення зі золотою медаллю реального училища, Юрій служив у різних установах Єлисаветграда: статистичному бюро, робітничо-селянській інспекції, управлінні народної освіти. Але то було не дуже цікаво.

Із 1922 року Ю. Яновський – у Києві. Два роки провчився на електромеханічному факультеті Політехнічного інституту. Хотів бути морським інженером, будувати кораблі й пароплави. «Я входив у життя в драних австрійських черевиках, у котрих взимку бувало повно снігу, міцно затиснувши олівець

у руці, широко розплющивши очі на всі чуда світу, котрі малювала мені моя дурна уява». У той період він писав: «Приробляв собі я тим, що з Подолу до Єврейського базару возив на собі дрова. Ті роки не було в мене білизни та простинь, укривався я драним кожухом, жодного разу в кімнаті не топив, а скільки жило й народжувалося в мені гордості».

Стати інженером йому не судилося, проте саме у виші розпочався його літературний шлях. Творчий дебют Яновського відбувся 1 травня 1922 року, коли в газеті «Пролетарська правда» надрукували його перший вірш «Море» (російською мовою за підписом Георгій Ней). Михайло Семенко – відомий київський поет, лідер футуристів, завідувач літературної частини журналу «Більшовик» – помітив нове ім'я, захотів познайомитися. Так і був Ю. Яновський залучений до літератури. Там з'являтимуться нариси письменника.

За два роки вийшла ще одна поезія «Дзвін», після чого Юрій стає позаштатним кореспондентом цієї газети. Далі Юрій розвивався вже як прозаїк. Тоді ж він бере участь у футуристичному русі як член «Комун культу» і «Жовтня», відвідує різні зібрання й диспути. Саме тоді він вчився позбуватися стереотипів і шаблонів, шукати власної стежки, вносити в оповідання й вірші свіжий дух, фантазувати, мріяти – вічний неспокій передався йому від Михайла Семенка.

Невдовзі Яновський опинився в Харкові, де вирувало справжнє мистецьке життя. У березні 1922 було створено Всеукраїнське фотокіноуправління, в якому Юрій Іванович обійняв посаду редактора. Кіномистецтво тільки-но розпочинало свій шлях і вабило чимало митців, зокрема письменників. Саме вони були першими сценаристами. Серед них був і Яновський, який у 1926 написав сценарій до стрічки «Гамбург».

У 20-ті роки Ю. Яновський увійшов до числа тієї харківської молоді, що групувалася довкола М. Хвильового, підтримувала його сміливі заклики орієнтуватися на «психологічну Європу», прокладати самостійний шлях новій пролетарській літературі, плекати в собі творців, над усе цінувати мистецькі якості. Журнали друкують новели Яновського, але поступово до нього «приклеюється» тавро «попутника», націоналіста, «хвильовіста». До ВУСППу (Всеукраїнська Спілка пролетарських письменників) його не приймають і на перший з'їзд він потрапить лише з гостьовим квитком.

Безперечно, все це болісно сприймалося і було підґрунтям для придушення в собі власного «я». Особливо пригнічувала різка, засудлива критика роману «Чотири шаблі»: «Вчуся писати під Кириленка, то наука дуже тяжка. До нудоти. Спробуйте писати примітивно, швидко, не турбуючись глибиною психологічних і духовних мотивацій вчинків героїв, і побачите, як то тяжко. Звичайно, коли ви писали колись інакше...». Тут Яновський настільки точно передав «безстилля часу», панування агітки, втрату істинних вартостей.

«Майстер корабля» – перший роман письменника. У ньому автор змалював процес фільмування кіно, зокрема побудову величезного корабля для декорацій. У сюжеті органічно переплітаються спогади головних героїв про їхні пригоди на морі. Щоб уникнути цензури, письменник вдається до екзотичних назв, імен і незвичних порівнянь.

У 1931 році з'явився новий роман «Чотири шаблі» про народний рух. Головні герої – ватажки партизанської армії, які намагаються виправити помилки своїх пращурів і здобути таку бажану й омріяну свободу для своєї Батьківщини. Цензори вибухнули критикою та заборонили роман майже на пів століття: «Апологетика партизанської стихії, що нею пройнятий твір, була наслідком дрібнобуржуазного розуміння автором мети та завдань соціалістичної революції».

Ю. Яновський, втім, через деякий час починає працювати над новим романом – майбутніми «Вершниками». У червні-липні 1933 року автор подорожує на навчальному вітрильнику «Товариш» по Чорному морю. Але невесела та подорож: його супроводжують «біль неминучості і творча тоска», мучать спогади про самогубство М. Хвильового, яке сталося 13 травня.

1935 року роман «Вершники» завершено, але його ігнорують в Україні: він же написаний «попутником», націоналістом Яновським. Не посприяли навіть спроби реабілітації автора перед радянським режимом – до 15-річчя Жовтневої революції було видано п'єсу «Завойовники».

З 1939 року Яновський починає жити в Києві. Він ще не знає, що його та країну очікує попереду. В той же час роман «Вершники» друкується уривками в перекладі П.Зенкевича російською мовою в Москві, а вже потім і в Україні. У столиці СРСР влаштовується спеціальний вечір для обговорення роману. Письменника визнають нарешті «своїм», приходить слава. Але визнання тривало недовго. Через кілька років Юрій отримає орден від СРСР, що по-суті було «пряником», і він це прекрасно розумів. Під тиском думок про неочікувану прихильність від радянського режиму, Яновський багато подорожує Україною – в результаті спостережень передвоєнного села, але лише в рамках дозволеного ідеологічного контексту, з'являється збірка новел «Короткі історії» (1940).

(Продовження на 24 с.)

Юрій Яновський. Як радянський тоталітаризм намагався побороти українського неоромантика

(Продовження з 23 с.)

У воєнний період Яновський працював редактором журналу «Українська література», а також був військовим кореспондентом. Разом з іншими письменниками організував видання творів українських митців у журналах і газетах.

У післявоєнні часи Юрій з 1946 року працював як кореспондент «Правди України», брав участь у Нюрнберзькому судовому процесі – тоді ще його підтримувала «добра рука» тодішнього «хазяїна» в Україні – першого секретаря М. Хрущова. Але то було востаннє. У 1947 ЦК КП(б)У прийме постанову

Військовий кореспондент 2-го Українського фронту Юрій Яновський (зліва) і командувач 2-ї повітряної армії, генерал-лейтенант авіації Степан Красовський

«Про журнал „Вітчизна”», згідно з якою у тому числі йшлося про звільнення Яновського з посади за «націоналізм, міщансько-обивательські погляди, аполітичність, друк помилкових і порочних творів».

У цьому році з'явився один із найвизначніших творів письменника «Жива вода». У ній автор втілив ідею невмирущості нації, відроджуваної після воєнної катастрофи. Критики, немов собаки, кинулись шматувати роман. Майже 200 правок у свій твір повинен був внести автор, звинувачений у націоналізмі. Після правок від першозадуму майже нічого не лишилося. Яновський так і говорив: «Поховали „Живу воду” метрів на десять під землю». А щоб Юрій швидше редагував своє писання, радянська влада вдалася до добре перевірених методів – морального та матеріального тиску. Безгрошів'я змусило письменника продавати книжки, щоб не вмерти з голоду.

Слабке здоров'я, злидні, тиск зусібіч змусили письменника викинути білий прапор. Цикл оповідань, написаний незадовго до смерті, був спочатку оприлюднений у Москві. У них автор оспівав героїзм радянських людей і комуністичну партію. Звісно верхівка була в захваті, за «Київські оповідання» Яновського нагородили Сталінською премією. Сам письменник занотував: «Після премії я повинен боротися за право писати, я повинен виправдати довір'я і премію». Яновський давно розумів, що став невільником ідеології та системи. Це гризло Юрія ще більше, ніж злидні. Олександр Довженко писав: «Нещасливий мій друг. Скільки й пам'ятаю я, весь час він мучився, страждав і фізично, і душевно. Все життя його було скорботне. Навіть писати перед смертю почав по-російськи, очевидно, з огиди до обвинувачень у націоналізмі, з огиди до дурнів безперечних, злих гайдуків і кар'єристів. Чоловік талановитий, чесний, тонкий, ображений до краю життям».

Художник давно став невільником системи, правлячої ідеології, яким керували за принципом «батога і пряника». Так безкінченно тривати не могло...

16 лютого 1956 року на сцені Київської російської драми ім. Л. Українки відбулася прем'єра п'єси Ю. Яновського «Дочка прокурора». Нестандартне трактування проблеми виховання та морально-етичні колізії в ній – це забезпечило успіх на сценах багатьох театрів.

Скоро після прем'єри йшли вони вдвох з дружиною Тамарою Юріївною до головного режисера театру Романова на гостину. По дорозі Юрію Івановичу стало погано. Кілька днів лікарі боролися за його життя. Помер письменник у важких муках 25 лютого 1954 року.

Юрій Яновський залишив по собі чимало творів, які знайшли відгук у серцях читачів. Він є автором збірок оповідань і новел «Мамутові бивні» (1925), «Кров землі» (1927, 1930), «Короткі історії» (1940), «Земля батьків» (1944), «Київські оповідання» (1948), «Нова книга» (1954), поезій «Прекрасна Ут» (1928), повісті «Байгород» (1927), романів «Майстер корабля» (1928), «Чотири шаблі» (1930), «Вершники» (1935), «Жива вода» (1947); писав також п'єси, кіносценарії, публіцистичні статті. Двічі його праці перевидавалися п'ятитомними виданнями. Його перекладали багатьма мовами, про нього знають не лише в Україні, а й далеко за її межами.

І на завершення, лише хочеться уявити, наскільки могла б українська література стати багатшою та витонченішою, якби ніхто не ставив за ціль обламати крила Україні та всім, що пов'язано з нашою культурою. І як ми бачимо у випадку з Юрієм Яновським, радянська тоталітарна машина, як і завжди, спрацювала на відмінно: стерла творчі пориви талановитої людини – так поступово, і так професійно…

Лілія Шморлівська, *аспірантка кафедри української літератури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

«НЕВМИРУЩА ПІСНЯ» ДЕНИСА ЛУКІЯНОВИЧА

Денис Лукіянович (1873-1965) увійшов в історію українського письменства найперше як його дослідник і критик, автор студій про Т. Шевченка, Ю. Федьковича, О. Кобилянську, О. Маковея, В. Стефаника, Лесю Українку та ін. Його часто називали «сивим патріархом літератури», адже, проживши довге творче життя, він зумів поєднати в ньому риси аж двох століть – XIX-го і XX-го.

Д. Лукіянович, попри те, що багато років прожив у Львові, мав безпосередній стосунок і до Буковини: як студент (саме тут у 1890-х він слухав лекції в Чернівецькому університеті), викладач (у 1910-1914 рр. працював на кафедрі української мови й літератури), редактор (керував газетою «Буковина» в 1898-1899-му). Буковинський локус цей письменник часто брав за основу своїх художніх творів. Так, у збірці оповідань «Я – з більшістю» (1935) щиро описано гарну буковинську природу, висловлено захоплення мультинаціональними й багатокультурними особливостями цього краю. Часто-густо Д. Лукіянович згадував у своїх писаннях і румунів як представників етнічної меншини на цій території, він навіть ставить у приклад буковинським патріотам того часу волохів (румунів), які «мали довгий шлях свідомої праці за собою тоді, коли нам доводилося щойно самих себе творити»[1].

Саме оригінальною творчістю показний Д. Лукіянович-письменник: ранньою, що тяжіє до модернізму і передає особистісні почування героїв («Новелі», «Сабашева вечеря», «Багнітки» та ін.), і зрілішою (після 1920–30-х років), яка набуває рис виразних національно-патріотичних. Таким твором є, зокрема, дуже актуальне сьогодні оповідання письменника «Невмируща пісня» (1926), присвячене рухові Українських січових стрільців. Цей рух поповнював свої лави й на Буковині.

Якщо у збірці «Під свій прапор» (1917) Д. Лукіянович акцентував увагу на самій війні січових стрільців, їхній сміливій обороні рідного краю, то в «Невмирущій пісні» зображується життя січовика вже «потім», у відносно спокійний час. В оповіданні відсутні виразні натуралістські елементи, сцени жорстокості чи знущання, ба більше: воно нагадує справжню ідилічну пастораль. Лишень подекуди з'являється в ретроспективі воєнне минуле головного героя Пилипа Мовчана. З огляду на це, письменник апелює до читача рядом певних важливих проблем тогочасності. Це й сімейні стосунки, значення історії свого роду, цінність життя *тут* і *тепер*, кохання до війни і після, зміна життєвих орієнтирів, покликання людини, любов і милосердя тощо. Є тут і звичні проблеми з життя військових, їхнього громадянського обов'язку, почуття патріотизму, ціни за збереження рідних земель тощо.

Автор починає твір із невеликого знайомства з головним персонажем: «Пилип Мовчан добивався до свойого села не знати якими дорогами»[2]. Уже з перших рядків зрозуміло, що чоловік пережив багато горя, «що на безднах і безвістях підбив собі ноги; що на безвіддю-безхліб'ю марнів» [с. 199]. Прагнучи зберегти напівзруйнований внутрішній світ, він не в силі вступати в контакти з подорожніми: «А хто на його стежках не добачував терня, сей спиняв його ходи, його голод глаїв [заспокоював] гірчицею; спрагу гасив жовчю; рани гоїв сіллю» [с. 199]. Так із допомогою зображення градації болю Д. Лукіянович дає зрозуміти, що весь сюжет буде зосереджений «усередині» героя, і це вражає читача із самого початку. Власне, основна риса імпресіонізму – проникнути у внутрішній світ персонажа.

Символ дому, батьківщини є ключовим в оповіданні. Усе, що асоціюється з рідним гніздом, виступає антиподом до кривавого воєнного минулого: «Річка студеними, але цілющими водами обмила його збідженого; привітна левада втерла його м'якими стебельцями трав, намастила весняними соками морогу, олійками прозяблих зіль» [с. 199].

(Продовження на 26 с.)

[1] Верниволя В. Учора й завтра Буковини / Василь Верниволя [Василь Сімович] // Лукіянович Д. Я – з більшістю. – Львів, 1935. – С. 7.

[2] Лукіянович Д. Невмируща пісня /Денис Лукіянович // ЛНВ. 1926. Т. 91. – С. 199.

«НЕВМИРУЩА ПІСНЯ» ДЕНИСА ЛУКІЯНОВИЧА

(Продовження з 25 с.)

Не закінчення війни, а саме дім виступає порятунком для колишнього солдата. Пилип Мовчан повертається в Недільщину – свою рідну місцевість, і наче стає дитиною, що йде супроти чогось прекрасного, народженого ще в щасті: «Він пробирався назустріч сим горбам, що ранками виринають на багрових хмарах, а над усією Недільщиною вже клекотів дужий шум крил, що несли теплі подихи вирію; линув гамір безмірної радості; лунали любовні запросини; між підшитими кущами блукала розсипана розкіш і дрощі [прохолода] весного [весняного] кохання» [с. 199].

Письменник створює чимало символів-асоціацій із рідним домом, одним із яких є груша, адже це дерево автор максимально персоніфікує, наче воно виступає першим членом сім'ї: «Чуб її [груші] займився передранішньою загравою» [с. 200]. Образ-символ груші згадується й у стрілецькому творі М. Матіїва-Мельника «До стовпів, що підпирають небо»[3], дерево тут теж подається у значенні захисту, оберегу і сталості буття. Хата в Д. Лукіяновича теж становить ключовий символ оповідання. Автор подає її у значенні сталого об'єкта, що залишиться таким попри всі негаразди: «А в сонячних блисках виринули з-за неї [груші] білі стіни і жовта призьба, горіли червоними квітами дві віконця, а проміж них обернулися до Пилипа пороги рідної хати на різанім сволоку, схилилась над ним стара стріха та сплакнула кількома сльозами роси і радості» [с. 200]. Герой відчуває її «душею – не ухом». Логічно, що концепт смерті та війни відштовхувався ним, адже людина за своєю природою прагне до пошуку гармонії у світі зовнішньому і внутрішньому. Д. Лукіянович в нарисі часто згадує образ весни як символ оновлення, життя, передаючи її ліризовано й ніжно, наближаючись тим самим до поетів-ліриків, їхньої творчості стрілецького періоду (Л. Лепкий «Здригнула ся землі…», М. Козіцький «Вечірній світ», Ю. Шкрумеляк «Ті ясні зорі…» та ін.).

Усе в домі Мовчанів чекало на руки господаря. Наратор ставить важливе питання не тільки своєму персонажеві й не тільки про лад у господі: «Із давніх статків оглянулися до нього вже тільки дві корови од жолоба й питали блискучими очима, коли вступиться студена, непривітна пустка, яка чорніє біля них та тривожить їх; коли перестануть німувати довгі ясла; коли здовж під стіною закидатимуть за драбину то соковитої зелені, то пишної соломи; коли вдоволене сопіння при жуйці носитиметься від стіни до стіни їх просторої домівки?» [с. 200–201]. В образі збідованих корів легко бачиться й сама людина, селянин, знесилений війною.

«Променем» надії виступає в наступній главі жіночий образ: «…як після темних ночей вибіг на позолочені сонцем поля, перелетів поміж хатки й вже побачив смереку при своїх воротах – стрінулась йому Варка й обпекла його своїм гарячим поглядом огнистих, повних очей, і сколотила призабуте, тихе плесо нестяканих [тих, що не досягнули дна] почувань» [с. 201]. Для змалювання образу дівчини Д. Лукіянович знову вдається до яскравої модерністської манери письма: «Здивований і допитливий, а такий глибокий Варчин погляд пронизував, спадав на нього, толочив і давив – солодка немоче!» [с. 201]. Якщо образ Пилипа подано схвильовано, але доволі спокійно, то Варка виглядає емоційно, і це поривання народжене не оповідачем чи автором – так ставиться до коханої сам парубок.

У наступній частині твору головний герой постає вже більше як селянин, який наче повертається до свого першопочатку: «Тоді й Пилип держав руками соху та й заохочував коників, нехай і рівні скиби лягають на ниві» [с. 202]. За допомогою образу орача письменник створює глибоку метафору: січовики теж були орачами, які «сіяли на ній [землі] кулі, ще й кров'ю окропляли, своєю і вражою, аби зійшла зелена рута, волі цвіт для всіх, на весь світ» [с. 203]. Та тепер Пилип уже не той кривавий орач, він «мирно крає землю, скиби відрізуються рівно й висипаються рівно, жертвенно» [с. 203].

Після інтенцій, які граничать із війною та щасливим минулим, автор подає главу, присвячену щасливому вже теперішньому Пилипу. Той усе ж одружується з Варкою, адже хоч і «господарка Мовчанів набрала ритму, але ждала ще жіночої пісні; пейзаж Мовчанівського двора допрошувався жіночої постаті, кривобокі стіни білої хати домагалися жіночих рук» [с. 203]. Знову згадується символ сімейних цінностей героя: «Помилувався давньою пестійкою, полюбувався та й побралися з Варкою під стару, сівну *грушу*, ветху приятельку Мовчанівського роду» [с. 204]. З образом груші пов'язується своєрідний лейтмотив усього твору: від першої зустрічі, одруження й до кінця дії.

Після одруження молодих сюжетне тло хоч і залишається нестабільним, уривчастим, але докорінно змінюється: рід Мовчанів остаточно відновлюється й до того ж росте. Усі наступні події пов'язані із грою Пилипа на денцівці, супроводжуваною

[3] Матіїв-Мельник М. На чорній дорозі: (оповідання) / М. Матіїв-Мельник. – Львів: Видавн. Кооп-ва «Червона Калина»; З друк. А. Салєвича і С-ки в Тернополі, 1930. – С. 35.

ТАМАРА НОСЕНКО (1947-2022)

22 серпня ц.р. пішла до Господа велика подруга української літератури Румунії Тамара Носенко. Відома дослідниця, літературний критик та історик закінчила філологічний факультет Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, відділення української мови та літератури, а також відвідувала курс румунської мови та літератури професора С. В. Семчинського.

Протягом багатьох років як науковий співробітник Інституту літератури ім. Тараса Шевченка НАН України Тамара Носенко провадила плідну діяльність, будучи автором численних досліджень і статей, тематикою яких була українська література, зокрема українська література Румунії. В *Енциклопедії української літератури* (Київ, 1988-1991) майже всі статті, присвячені українським письменникам Румунії, написані Тамарою Носенко. У колі наукових інтересів Тамари Носенко перебувала і проблема рецепції Шевченка в Румунії. У проєкті «Шевченківська енциклопедія» вела розділи «Шевченко у театральному мистецтві», «Шевченко у кінематографі», разом з іншими колегами – розділ «Слов'янські літератури і Шевченко».

Особливий інтерес дослідниця також виявляла до румунської літератури, особливо до творчості Лівіу Ребреану. Темою дисертації Тамари Носенко на здобуття звання кандидата наук була *Романи Лівіу Ребряну. Динаміка художнього мислення*. У 2019 році під егідою та за фінансування Союзу українців Румунії праця Тамари Носенко з'явилася також у румунській версії (переклад Корнелія Ірода, передмова Ніколає Дана Фрунтелате, редактор Михаєла Гербіл).

З відходом Тамари Носенко у вічність українська література зазнала непоправної втрати, а українські письменники Румунії втратили великого й гідного друга.

Редакційний колектив «Нашого голосу» глибоко сумує з приводу смерті Тамари Носенко. Щиро співчуваєм рідним і близьким.

Хай спочиває з Богом. Вічна їй пам'ять.

Редакція «НГ»

«невмирущими» піснями. Д. Лукіянович сміливо подає цілі народні тексти, інтерпретуючи їх по-своєму: кожен виконується явищем загалом абстрактним – гаєм, дудкою, дібровою тощо. Такий модерністський «оркестр» починається із бадьорої веснянки «Ой нумо, нумо в зеленого Шума!», градаційно переростає в пісню про нещасливе кохання («Дівчинонька плаче – за нелюба йдучи» [с. 204]), а далі гай вибухає, «гримить» вагомою стрілецькою піснею:

«Хлопці, алярм! Гей, вставаймо!
Вже послідний час!
Наступають на три шляхи
Вороги на нас!
Скоро, хлопці! Кріс у руки!
Розтягніться в рій,
Ворогів ми геть одтрутим,
Ставши на пробій» [с. 204–205].

Далі проникливо лунає пісенний «діалог» між закоханими: Варка згадує щасливі миті («Як ми з тобою спізналися, сухі дуби розвивалися…» [с. 205]), а на обличчі Пилипа дедалі сильніше накладає відбиток патріотичний настрій:

«Ми не кинем збруї своєї,
Не підем з кривавого бою,
Не кинем боротись за волю,
Не зложимо збруї своєї…» [с. 205].

Саме у розв'язці пізнається назва оповідання: «Пилипова пісня кріпшала, силіла сама в собі, била розіпнятими, солідними крильми над домівкою, над оселею Мовчанів, нарешті знялася угору» [с. 205]. Споконвіку пісня для українців відігравала ключову роль: нею зустрічали весну, вітали коханих, проводжали в останню путь. Д. Лукіянович устами героя так само потверджує її невмирущість: «Чули її і будуть чути сі ниви і слухатимуть прийдешні орачі на Мовчанівських ланах» [с. 205].

І хоч сюжетне тло оповідання дозволяє демонструвати ширший, більший подієвий простір, та Д. Лукіянович свідомо вибирає тільки один локус – рідне село, а з ним рідну оселю. Тільки це місце може бути безпечним, тільки воно «дихає» нетлінними цінностями. І тільки серед цього спокою може лунати Пилипова «пісня пісень».

У контексті теперішніх воєнних подій в Україні твір Д. Лукіяновича сприймається особливо хвилююче, він художньо демонструє, яким тернистим був шлях українців до своєї незалежності, наскільки важливими є для цих людей духовні цінності і якою дорогою ціною за них заплачено.

~~~~
~~~~

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXXVIII)

Літературознавство. 27. Пропагування в Румунії оригінального українськомовного романного жанру. 2. Умови його зародження та авторські трактування різних тем/питань

(Продовження з № 337)

Питання *психологічного* – одне із цікаво втілених у романі М. Михайлюка «Не вір крику нічного птаха». За Магдалиною Ласло-Куцюк, імпресіоністичні враження від перебування героя роману в дитинстві у бабиній оселі, старій «осілій хаті», поклало на душу героя свій відбиток, який з психологічної точки зору є важливим, оскільки пам'ять про минуле, задоволення або неспокій, страх перед майбутнім зафіксовується в нашій підсвідомості у формі осель (М.Ласло-Куцюк, Засади поетики. – Бухарест: Критеріон, 1983. – С. 272).

Психологічно-рефлективна складова Михайлюкового дискурсу, згідно з демонстрацією Володимира Антофійчука, слугує втіленню головної теми роману «Не вір крику нічного птаха»: намагання героя Михайла Дорунди психологічно-рефлективним підходом емоційно осмислити своє призначення та місце у світі, як це ретроспективно показано на початку роману. Майстерному втіленню головної теми не шкодить той факт, що в романному дискурсі зірко виступають такі автобіографічні факти: прототипом героя роману Михайла Дорунди є сам письменник Михайло Михайлюк. Як у дійсності Михайло Михайлюк, так і Михайло Дорунда є сином муляра й цвинтарного майстра, який народився і виріс в українському селі, закінчив середню школу й філологічний факультет та почав писати новели. Не стільки важлива у романі присутність діючого, акцентує Володимир Антофійчук, скільки рефлектуючого героя, який у поданій наприкінці роману автобіографії підсумує, що увесь сюжет (його дилогії) – це уявна подорож «стежками його життя і лабіринтом совісті». Зорієнтуванню в Дорундовому «лабіринті совісті» слугує відзначення Володимира Антофійчука, що герой роману Михайло Дорунда «досліджує смерть і можливості зменшити тривогу, що пов'язана зі смертю». Крізь увесь роман «Не вір крику нічного птаха» рефреном проходить реальна чи уявна розмова з психіатром.

Цікаво й корисно для літературознавства спинитися над заголовком роману, який своїм оформленням застерігає читача, сугеруючи йому, як у пісенних зачинах чи як у перших акордах музичних творів, авторську концептуальну новаторську думку – не вірити зловісному крику нічного птаха,– порада/повчання/сугестія, яку щонайменше я не зустрічав у розмові зі старшими людьми чи в літературних джерелах. Прадавнє повір'я про зловісний крик нічного птаха Михайло Михайлюк сприйняв з раннього дитинства, як і я в рідному селі, що на 28-кілометровій відстані від Михайлюкового, де крик нічного птаха (в моєму селі – *буги*) сповіщав найтрагічніше: смерть когось із близької родини. І нас, пригадую, наче то було зовсім недавно, подібно до Михайла Дорунди, крик нічної буги примушував боязко слідкувати, чи буга, боронь Боже, не сяде на нашу стодолу, бо то могло сповістити смерть одного з найулюбленіших батьків. Не порядком анекдоту, а правдиво зізнаюся перед шановним читачем, що крик нічного птаха-буги й у цьому моєму похилому віці сконкретизував свою прадавню «місію» – сповіщення смерті рідної сестри, і це у цікавих, майже літературних обставинах: сидячи вночі за письмовим столом, вчуваю, як довкола нашого будинку кружляє польотом, покрикуючи, буга, і не сідає на наш будинок. У підсвідомості зринає думка, що буга «не знає моєї «адреси», бо в прибухарестських Отопенах, куди ми переїхали з Бухареста років 12 тому, в офіційних документах моя адреса на іншій вулиці, а не на тій, на якій живу в дійсності (=результат роботи тутешніх кадастральних «розумників»). Про вигідний для мене випадок інколи жартома говорю знайомим: коли прибуде «кума» з косою, то, можливо, подібно сові, блукатиме й не попаде до мене, і, таким чином, відпустить мені ще кілька днів...

Даний розлогий екскурс наведений тут з метою зіркішого показу вдалої в достатній мірі спроби Михайла Михайлюка по-антонімістичному переосмислити давнє односмислове значення традиційного повір'я. Письменник, з одного боку, наголошує, що народне повір'я про крик нічного птаха-передвісника смерті у певні кризові моменти життя Михайла Дорунди засіло в його душу, немов розпечене залізо, наскрізь пройнмає його розтривожену душу, вибухає у свідомості бурхливим потоком емоцій і тотальним страхом за своє

і чиєсь життя. А з іншого боку, Михайлюк допускає, що із плином часу й набуттям відповідного життєвого досвіду Михайло Дорунда спонукує не вірити крику нічного птаха, бо, мовляв, люди не відходять у потойбічний світ повністю, коли про них бережуть пам'ять. У романі виключну увагу надано сприйняттю наслідків пташиного нічного крику, а недовір'я до крику нічного птаха анонсовано лише як життєвий девіз головного героя, не проілюстровано жодними фактами/вчинками, через що загально прийнята літературознавчою естетикою концепція про ідейного творця-напучувача («глибокий знавець літератури» Сталін називав письменників «інженерами людських душ»), на перший погляд – тьмяна. Вона (концепція) все ж таки «прозирає» з «тьмяного» невизначення деталями романного контексту із синонімічним значенням, як у лектурі/прочитанні/інтерпретації роману Лідією Ковалець: «Не вірити крикові нічного птаха означає, за М. Михайлюком, перемогти себе, навчитись відпускати минуле, яким би значущим воно не було, і, засвоївши його уроки, давши одвіт перед рідними стежками й дорогами, живими й мертвими людьми, навчитися йти вперед, звідуючи од життя не лише втому, але й радість та втіху» (Л. Ковалець, *Творчість як звільнення: роман Михайла Михайлюка «Не вір крику нічного птаха»*// Лідія Ковалець// Наш голос. – 2014. – Квітень. – № 237. – С. 17).

У романній (а то й у новелістичній) творчості Михайла Михайлюка, як у справжнього митця, наявна помітна цілісність, автор вправно орудує її складовими конструктами, і при черговому новому творі виявляє їх (конструкти) у відповідній послідовності та смисловій зарядженості, як у його романах «Не вір крику нічного птаха» та «Міст без поруччя». У другому романі Михайло Михайлюк наче намагається самовиперед ити себе: тема другого роману така ж, як і першого, за Лідією Ковалець, – «життя творчої індивідуальності в її багатоманітних зв'язках із світом та собою» (Лідія Ковалець, *Ідучи власною дорогою (про роман Михайла Михайлюка «Міст без поруччя»)*// Наш голос, № 241/липень, 2014 р. – С. 16), «але в її висвітленні (...) (пульсує) напруга, (проглядає) свіжа (підкреслення моє – *І.Р.*) образність та філософічність, які відзначають справжню літературу од її імітації» (*Там само*).

Спільні в обох романах – письменник і журналіст Михайло Дорунда, давня кохана Ванда, друг-художник Тоні, односельчани Мудрак, Смик та Балацький. Михайло Дорунда, як і в першому романі «Не вір крику нічного птаха», у своїх помислах поступає рефлективно, але в другому романі «Міст без поруччя», ретроспективно передумуючи своє минуле під час перебування в лікарні, він майже заново переживає його, шукаючи уже свідомо себе самого і сенс власного життя. Тепер Михайло Дорунда – уже не колишній життєлюб і мрійник, а переважно самітник, якому, як відзначає друг-художник Тоні, «сняться якісь „реліктові" діди, хуторянська толіченька (= топос рідного Михайлюкового села – *І.Р.*), архаїчні збориська та інші химерії» (споглядувані Михайлюком у дитинстві на тій же толіченьці – *І.Р.*).

Відмінною є також помітна увага письменника до суспільних реалій, яка (увага) у «Мості без поруччя» розпросторюється на значно ширшу спільноту, охоплюючи село, яке не є «пасторальною ідилією», а рідною глибоко персоналізованою громадою навіть в історичному розрізі (Лідія Ковалець). Внаслідок післявоєнних суспільно-історичних та суголосно відмінних свідомісних перемін та моральних змін громада – це вже не «реліктові діди», а зовсім інші люди, пройняті духом справедливості, перетворені у пристрасних обвинувачів, які засуджують колишнього голову Іванця Мудрака за вкрай нечестиву поведінку в роки Другої світової війни та післявоєнної примусової колективізації сільського господарства, як це підсумовує у своєму виступі «босий, у полотняних залатаних на колінах штанях, довгій згрібній сорочці, підперезаний поясом з волової шкіри» Тодосій Толокан: «Оцього, Мудрака, виню не за наші змарновані роки, виню за те, що через нього менше хліба вродило, світла і втіхи поменшало в хатах, менше весіль і хрестин у селі було, за те хрестів на цвинтарі прибавилося».

Порядком поширення Михайлом Михайлюком уваги до післявоєнних сільських реалій в романі «Міст без поруччя» поширеною постає й побутова дія сільської громади, яка, окрім обвинувачення й засудження Мудрака, обвинувачує й двох інших суспільних жертв, а саме бездумного виконавця волі Мудрака – Смика, сліпого знаряддя в руках сильних того часу, вбивці колгоспних коней і згодовування їх свиням (= дійсний факт часу – *І.Р.*), та сільського житаря Ігнація Балацького, який намагається добровільно спокутувати свою вину – ненавмисне спалення частини села. Суд над цими злочинцями, відзначає Володимир Антофійчук у своїй монографії («Твій голос ніколи не лукавив». – С. 110), – це «потужна метафора епохи, яка покликана втілити три найважливіші пласти сучасної Михайлові Михайлюку дійсності».(...) «Мудрак, Смик і Балацький постають і конкретно-історичними, і соціально-політичними, і внутрішньо-особистісними образами, що втілюють найбільші вади й проблеми в житті людей, змушених існувати в прорадянському просторі».

Роман «Міст без поруччя», підсумовує Володимир Антофійчук, – це «безсумнівно, твір високого ґатунку» (...), в якому «закладено великий інтерпретаційний потенціал».

(*Далі буде)*

Микола ВЕГЕШ, Ірина-Люба ГОРВАТ

ПРЕЗИДЕНТ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ АВГУСТИН ВОЛОШИН: *ШЛЯХ НА ГОЛГОФУ*

(Продовження з № 337)

«В'язень-лікар, др. М. Долинай, мав у Лефортові завдання провірити чи вже є мертві тіла в'язнів, заки їх кудись відвезли закопати. Він мав сказати сторожеві, хто ще живе, а кого вже можуть класти на тачанку і забирати геть тих, що померли. Др. М. Долинай розповів др. О. Дутковій, що його одного разу взяв сторож з НКВД кудись до великого гангару, в котрому було коло 160-200 людей, зложених на дошках, куди дальше принесли напівмертвих. Др. Долинай довідався, що туди приносили тих в'язнів, що не витримали тортури. Їх без похоронного обряду кидали у спільну могилу. Др. М. Долинай був родинним лікарем о. А. Волошина. „Між мертвими та вмираючими він впізнав вуйка по материнському знакові на шиї", написала др. О. Дуткова. Про спосіб „допитів" слідчими о. А. Волошина говорить стан, в якому побачив його тлінні останки др. М. Долинай: „Побите око, вирваний золотий зуб, спухнутий, ноги як колоди, чорні, був без відома, вже не дихав". Читач може тільки здогадуватися, чому тіло було спухнуте, а ноги чорні, грубі як колоди. Лікар міг би подати докладніше причину такого стану, в який спосіб тортурували о. А. Волошина.

Сповнилися слова, які були сказані о. А. Волошином у відповідь міністру Ю. Реваєві, що НКВД тортурами може зломити його волю, душевну силу та характер і змусили підписати заяву на шкоду Карпатській Україні та українській справі взагалі: „Того вони не можуть зробити! Можуть мене й забити, але я не піддамся їхній волі", була відповідь о. А. Волошина. І не піддався, не просто лишень під загрозою смерти, але навіть під загрозою тортур. Для щирих українців о. Монс. Августин Волошин – Великомученик. Щодо дати смерти о. А. Волошина, то найкраще поінформована в тій справі др. Ольга Дуткова є переконана, що смерть настала 11 липня 1945 року, як подав Степан Клочурак. Агенти НКВД, як звичайно, спробували вмити руки від крови о. Волошина. Вигадали, що в той день, коли його замучили, 11 липня 1945 р., вони перевезли його на лікування до лічниці в тюрмі Бутирки в Москві та що він помер там 19 липня на діябет, який приніс зі собою з дому. Др. О. Дуткова рішуче відкидає фальшиву „документацію" НКВД про дату і причину смерти о. А. Волошина»[19].

Так закінчилося життя славного сина українського народу, президента Карпатської України Августина Івановича Волошина. Зберігся «Заповіт», який він написав 19 серпня 1944 р. в Празі. Враховуючи, що свого часу ми його опублікували в збірнику документів і матеріалів, які вже давно стали бібліографічною рідкістю, наводимо його повністю:

«Переступивши 70 р. життя, уважаю потрібним заряди все, що треба, на випадок моєї смерти.

1. Душу мою вручаю Божому милосердю. Виражаю й ту мою глибоку вдячність Богові за те, що дарував мені добрих християнських родичів, і добру побожну жінку, що так щиро помагали мені і в духовному життю. Дуже вдячний я й за те, що покликав мене до священничої служби. Особливо вдячний за великі ласки, якими обдарував мене Бог після тяжких провин моєї молодости та необдуманости, і все захороняв мене для дальшої праці над спасенням душі.

Тіло моє, прошу по смерти поховати в гробі, приготованім при гробі покійної дружини Ірини в Ужгороді; коли б воєнні, або політичні обставини не позволили, прошу тіло дочасно поховати там, де постигне мене смерть.

Похорон має бути скромний, без світських парад. На похороні прошу роздавати людям образочки, на котрих на одній стороні має бути образ Розп'яття з підписом: «Мій Ісусе милосердя» (100 дн. відп.); на другій стороні образ малий мій з проханням: «Помолімся за о. Августина Волошина, б. президента Карп. України, народженого 17.III.1874 в Келечині, помершого дн. ___ в _____.

І ці короткі молитви:

«Слава Отцю і Сину і св. Духу, нині і присно, і во віки віков. Амінь» (100 дн. відп.).

«Ісусе, помилуй мя!» (100 дн. відп.).

«Серце Ісусово, на тебе ся здаю» (300 дн. відп.).

«Мати любови, болів і милосердя, молися за нас»! (300 дн. відп.).

[19] Басараб В., Вегеш М., Сергійчук В. *Августин Волошин. Нові документи і матеріали про життя і смерть президента Карпатської України*. Ужгородський національний університет, Кафедра політології. – Ужгород, вид-во Говерла, 2006. – С. 86-88.

«Ісусе, Маріє, Йосифе! Вам віддаю серце, душу й тіло моє» (100 дн. відп.).

«Св. Августине, молися за мене!».

Отче наш... Богородице Діво... Милосердя двері...

По смерти прошу сейчас найняти 40 (сорок) Служб Божих за спасіння душі моєї.

2. Мій маєток в селі Селешка (окр. Крал. Клумец) віддаю Чину с.с. Василіянок в Ужгороді для піддержування сиротинців, заложених пок. жінкою моєю і мною в Ужгороді і в Хусті, і для новіціяту Чина.

На виплачення довгів маєтку в Подк. Банку в Ужгороді, лишаю вклад фонду імени мого в Хусті, в сумі 315 006. 85 (вал. 2.III.1939) числ. вкладної книжки 24047 з пождами. Після догоди з Подкарпатським банком з дн. 29.IV.1938 ч.12022 на цілковите вирівнання всіх інтабулованих на маєтку й векселями покритих довгів маю заплатити 325 000 К. Я ще р. 1939 предложив банкови цей вклад на вирівнання довгу, тому й вимагаю від банку, щоб за довг за рр. від 1939 не рахував вищого пожду, як кілько платив банк за вклад. На покриття діференції нехай ужиє банк вартість моїх акцій Подк. Банку, яких маю 100 і акції Ассекурац. Товариства Бескид, яких маю 134 в Подк. Банку.

Чину с.с. Василіянок віддаю вповні і право моє на відшкодовання за те, що я від 1939 р. був насильно і несправедливо позбавлений уживання маєтку. Мад. Комісаріят Земельних Діл (скоро потім зрушений) р. 1939 сконфіскував мій маєток, уважаючи його приділеним із земельної реформи; я доказав заявою самого празького Поземк. Уряду, що я маєток свій купив з вільної руки від самого бувшого маїтеля гр. Юлія Андрашія, з одобренням Поз. Уряду і фідеї-комісового суду, але той комісарят, хоч після своїх статутів супроти мойого маєтку не мав компетенції, моє відкликання відкинув; на скаргу мою Найвисший Адм. Суд в Будапешті справу віддав Міністерству Земледільства, але діло ще й до нині не б полагоджене. Відшкодовання має бути урядово установлене, і воно має бути значне, бо напр. лиш у винницях вродилося р. 1943 360 Гл. вина, яке мало ціну 7-8 пенґе за літр.

Із відшкодовання нехай заплатить Чин всі інші долги маєтку, довг Сиротинця в Ужгороді 80 000 К. (земському Банку в Празі), а також довг Сиротинця в Хусті 110 000 К., з пождами (Єпархіяльній касі в Ужгороді).

Чин с.с. Василіянок нехай постарається про те, щоб в каплицях Чина і Сиротинців була відправлена поодна заупокойна Служба Божа щороку за Ірину і Отця Августина.

3. Права видавання моїх книг, учебників, педагогічних підручників, молитовників, перекладів і т. д. віддаю як конфратер Чина св. Василя Вел. ужгородській друкарні цього Чина.

4. Мою віллю в Празі (XVI ч.1784 Под ліпкамі 12) із цілим зарядженням, гроші у вкладках і в готовости і життєві ассекурації віддаю сестрі Гелені Волошин, нар. 1873 в Келечині, яка має постаратися й про те, щоб сей мій заповіт був точно додержаний.

Із готових грошей має вона зложити в Єпархіяльні касі в Ужгороді:

а) 50 000 К. як фундацію для гр. кат уч. Семінарії в Ужгороді, щоб з доходків того капіталу щороку доповнювалися кабінети й бібліотека;

б) 50 000 К. як фундацію для Сиротинця дівчат духовників;

в) 50 000 К. як фундацію Сиротинця синів духовників (Конвікт);

г) 50 000 К. як фундацію для сиротинця дівчат дякоучителів в Ужгороді, щоб з пождів цих фундації щороку куповалися черевики, або одяги для найбідніших сиріт.

Житєві ассекурації маю такі:

а) в Товаристві «Адрія» на 5 000 К. (ч.156096),

б) в Товаристві «Адрія» на 15 000 К. (ч.396214),

в) в Товаристві «Ассекуграціоні Генералі Трієст» на 10 00 К. (ч.123145).

Коли б моя сестра Гелена скорше померла, тоді все постановлене для неї переходить на другу сестру мою Ольгу Волошин пензіоновану вчительку в Ужгороді, а коли б і ця померла, тоді все переходить на третю сестру Лавру, або її чоловіка о. Михайла Дутки, респе на їх дітей після віку.

5. Мій політичний заповіт. Передовсім відказую любому українському народу гаряче побажання моє, щоб більшість народу чимскорше обновила церковну єдність під головою наслідника св. ап. Петра. Твердо вірую, що обновлення церковної єдности принесе за собою й політичну свободу нашого народу, яку має забезпечити дорозумінням (федерацією) зі сусідними народами. Коли нарід наш одержить свою політичну свободу, конституцію свою має приспособляти до абсолютної етики універсалізму; особливо має забезпечити повну свободу діяльности для всіх історичних чинників освіти, між ними й для католицької Церкви. Лиш загально християнська етика, що стоїть над народами й державами, може забезпечити й нашому народові почесне місце в родині цивілізованих націй. Християнський світогляд подає нам можности найширшої й найсправедливішої соціалізації громадянського життя без утілітаризму й без жорстокости безбожного соціяльного плану.

(Продовження з 31 с.)

ОГОЛОШЕННЯ • ОГОЛОШЕННЯ • ОГОЛОШЕННЯ

Союз українців Румунії
та Комісія з питань культури Союзу Українців Румунії
організовують
IV Міжнародну наукову конференцію
«Українці Румунії: сучасність та перспективи»,
яка відбудеться 8-10 листопада 2022 р. В Бухаресті.

На конференції обговорюватимуться питання, пов'язані з історією, етнографією, політологією, антропологією, мистецтвом, освітою та культурою українців Румунії.

Просимо вас до 20 жовтня 2022 р. надіслати нам назву та анотацію Вашої доповіді. Водночас для включення Вашої статті до IV тому «Українці Румунії: сучасність та перспективи», просимо Вас надіслати нам остаточний текст до 8 листопада 2022 р. (*comisia.cultura@uur.ro*)

Робота повинна відповідати наступним техно-редакційним стандартам:

1. **Ключові слова англійською, румунською, українською мовами (мінімум 5 слів).**
2. **Резюме англійською мовою, близько 15 рядків, включаючи переклад назви на румунську мову та українську мови.**
3. **Текст має бути набраний шрифтом Times New Roman, 12 кеглем, через 1,5 інтервалу, верхнє і нижнє поле – 2 см, ліве 2,5 см; рекомендовано мінімум 10 сторінок.**
4. **В кінці роботи розміщується використана бібліографія.**
5. **Фотографії подаються у форматі JPG або TIF.**

Союз українців Румунії забезпечує проживання учасників заходу (нічліг та харчування) і кошти на транспорт по території Румунії.

Оргкомітет

ПРЕЗИДЕНТ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ АВГУСТИН ВОЛОШИН: *ШЛЯХ НА ГОЛГОФУ*

(Продовження з 31 с.)

Без додержування цієї головної основи здорового розвитку культури, нарід наш знову може втратити свою тяжко здобуту свободу.

Зокрема милому народові моєї рідної Карпатської України пригадую страшні переслідування й терпіння, які пережив я в першій і другій світовій війні; пригадую йому, що перед першою світовою війною р. 1912 знову прослезилася Марія Повчанська Преч. Діва; передбачила Вона ті тяжкі часи й тоту братовбійчу боротьбу, яку вже тоді зачав провадити наш народ, підбурений злобними агітаторами проти своєї Церкви й проти народньої бідноти. Цю нерозумну боротьбу проти церковної і народньої єдности, уважаю я головними причинами тих тяжких допустів Божих, які пережив наш нарід в послідних 30 років. Із гарячої любови до тебе, народе мій, бажаю, щоб ти чим скорше обновив свою церковну й народну єдність і щоб в будучности не дав себе розбивати чужими інтересами.

«Мир Божий, що вище всякого розуму, нехай хором серця ваші й мисли ваші в Христі Ісусі» (Филип. 4, 7).

Дано в Празі дня 19 серпня 1944.

Августин Волошин

Цей свій заповіт п. о. Августин Волошин в повнім здоровлю душі й тіла власноручно підписав перед нами, як свідками: Степан Клочурак. Др. Микола Долинай»[20].

У «Заповіті» Августин Волошин вважав, що «лиш загально християнська етика, що стоїть над народами й державами, може забезпечити й нашому народові почесне місце в родині цивілізованих націй»[21]. До цього ми повинні прагнути. Академік Дмитро Яворницький писав у своїй автобіографії: «Моїм правилом в житті було: працюй... працюй до тих пір, поки служать тобі руки і поки б'ється живе серце в твоїх грудях, працюй на користь твого народу і для блага Вітчизни дорогої тобі». Ці слова мав повне право сказати Августин Волошин.

[20] Басараб В., Вегеш М., Сергійчук В. Августин Волошин. Нові документи і матеріали про життя і смерть президента Карпатської України. С. 107-110.

[21] Заповіт Волошина. *Карпатська Україна.* 1994. 14 квітня.

Віктор ГРИГОРЧУК

НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ ДО ТА ПІД ЧАС ВІЙНИ

«...Діткам потрібні заняття творчістю, хоча б для мінімальної стабілізації психологічного стану»

Інтерв'ю з директором Вінницької дитячої школи мистецтв «Вишенька», пані Тетяною Заїчко

понад десять років тому, невдовзі після створення Ясської філії СУР, у прагненні підвищити якісний рівень наших заходів та урізноманітнити їх тематику, ми почали шукати партнерів. Для нашої філії ситуація була особливою. У Яссах немає школи з викладанням українською мовою. Більшість представників нашої громади – люди похилого віку, а їх онуки не вивчили українську. Ми хотіли, щоб у наших заходах брав участь хоча б один наш гурток. Першим кроком було укладання співробітництва з Дитячим коледжем мистецтв «Октав Банчіла», директором якого був тоді пан Панзаріу Марін, українець за національністю родом з міста Серета Сучавського повіту. Наступним кроком було партнерство з Івано-Франківською дитячою школою мистецтв, де ми підготували першу пару танцюристів, які згодом стали ядром художнього колективу українського танцю «Веселка». Приблизно через рік ми вступили в партнерство з Вінницькою дитячою школою мистецтв «Вишенька», директором якої була тоді й залишається нині пані Тетяна Заїчко. Щороку разом із керівництвом Вінницької школи ми організовували по 4-5 спільних заходів у Яссах та Вінниці.

Віктор Григорчук: *Доброго дня, пані Тетяно, у нас виникла можливість зустрітися тут, в Яссах, в умовах, про які ми не думали та яких не бажали. Після двох років пандемії ми планували зустрітися цього року, щоб відзначити 10-ті роковини з дня підписання угоди про партнерство між Ясською філією Союзу Українців Румунії та школою, яку Ви з честю очолюєте. Але втрутилася ця несправедлива і нещадна війна Російської Федерації проти України, і час, здається, зупинився. Плани залишилися лише на рівні бажання. Що Ви можете нам сказати щодо цього?*

Тетяна Заїчко: На долю моєї країни випала надзвичайно важка, проте надважлива місія. Україна сьогодні мужньо боронить не просто свою територію, Україна боронить загальнолюдські цінності всього цивілізованого світу. Дуже прикро, що через цю страшну війну в третьому тисячолітті гинуть невинні дітки, цивільні люди та наші герої-військові. Дуже прикро, що через це жахіття у наших дітей вкрали не просто можливість навчатися і розвиватися – у наших дітей нелюди, які називають себе «спасітєлями», вкрали дитинство. Зрозуміло, що найбільша мрія усіх українців сьогодні – це Перемога.

В. Г.: *Розкажіть, будь ласка, про Вашу школу, за якими мистецькими напрямками відбувається навчання у Вашому закладі.*

Т. З.: Із задоволенням. На сьогодні наша школа єдина у місті здійснює навчання за 4-ма основними напрямами мистецтва: хореографія (класична, народна, спортивна бальна, сучасна), музика (хоровий та сольний спів, гра на музичних інструментах), образотворче та театральне мистецтво. Ми використовуємо у своїй діяльності власні освітні програми. Окрім навчання дітей в бюджетних групах, що фінансуються нашим міським бюджетом, здійснюємо також навчання бажаючих на засадах самоокупності.

Навчатися в нашій школі дітки можуть з 3-місячного віку. До 3-річного віку наші «бебіки» навчаються разом з одним із дорослих членів родини. З 3-х до 6-ти років наші юні таланти мають можливість навчатися в групах загально-естетичного виховання, де знайомляться одночасно з усіма основними напрямами мистецтва. У 6-7 років наші дітки вступають до 1-го класу і вже обирають для вивчення якийсь один основний мистецький фах.

(Продовження на 34 с.)

«...Діткам потрібні заняття творчістю, хоча б для мінімальної стабілізації психологічного стану»

(Продовження з 33 с.)

Хоча дуже часто наші учні паралельно відвідують уроки з додаткових предметів на різних відділеннях. Після закінчення школи випускники отримують свідоцтво державного зразка і часто продовжують навчання у мистецьких ВНЗ.

В. Г.: *Ваша школа – це дитяча школа. Що Ви могли б нам сказати про те, що у Вашій школі навчаються і діти, і дорослі?*

Т. З.: Так, дійсно. Вік наших учнів не обмежений, і в групах, що працюють на засадах самоокупності, ми можемо навчати й дорослих також.

В. Г.: *А скільки працівників та учнів у Вашій школі?*

Т. З.: Станом на сьогодні ми маємо дуже небагато учнів – 493 діток. Я кажу дуже небагато, оскільки до початку пандемії ми мали 980 учнів. Зрозуміло, пандемія і тим більше воєнний стан не сприяють збільшенню учнівського контингенту. Працівників у нас сьогодні 93. З них – 63 викладачі.

В. Г.: *«Якщо хочеш щось зробити добре, зроби це сам», та «Треба мати чіткий профіль ролі, щоб знайти потрібну людину» – це Ваше упередження до навчання. Як це зрозуміти?*

Т. З.: «Якщо хочеш щось зробити добре, зроби це сам» – одне із багатьох упереджень, які часто заважають ефективній роботі як керівника, так і всієї команди. Знову ж таки, саме під час мого навчання у Школі освітніх управлінців у Києво-Могилянській бізнес-школі наша неймовірна викладачка пані Ярослава Лоянич не тільки відкрила нам очі на таке явище як упередження. Головне – нас навчали, як працювати з упередженнями. Тому вираз «Треба мати чіткий профіль ролі, щоб знайти потрібну людину» – це про один з інструментів (Профіль ролі) для подолання ще одного дуже розповсюдженого упередження: «Необхідних кадрів не вистачає, хорошого працівника сьогодні неможливо знайти».

В. Г.: *А тепер пропоную повернутися до більш жорстких і болючих реалій для директора школи. Як проходило навчання під час пандемії, враховуючи специфіку Вашої школи, де на першому місці практична частина виховання, репетиції, без яких не можна отримати очікуваних і бажаних результатів?*

Т. З.: Дуже і дуже важко. Якщо у період пандемії ми ледь-ледь пристосувалися до дистанційної форми навчання, то під час війни додалися нові труднощі: неймовірно складний психологічний стан учнів, їх батьків та викладачів; часті повітряні тривоги в Україні; відсутність музичних інструментів та необхідного обладнання в учнів, що вимушено залишили свої домівки й переселилися з родиною всередині України або ж за кордон. З моїми власними двома учнями складно працювати ще й тому, що вони зараз проживають у Шотландії, і маємо відчутну різницю в часі – 2 години. Троє наших викладачів також протягом березня-травня працювали з-за кордону. Мені як директору теж довелось не дуже легко. Організувати фінансово-господарську діяльність, забезпечити життєдіяльність закладу, забезпечити безпеку для працівників школи в умовах війни – не зовсім просто. Та зараз вже й до цього прилаштовуємось.

В. Г.: *Як Ви реорганізували навчальний процес після початку агресії Російської Федерації проти України? Чи перейшли на навчання онлайн зі самого початку? Чи були у дітей для цього технічні засоби? Як зараз проходить навчання? Була небезпека блокування навчального року?*

Т. З.: У перші дні війни було найважче. Ми не знали, що робити й звідки чекати допомоги. З 28 лютого, з метою убезпечення всіх учасників освітнього процесу, оголосили канікули. Навчальний процес завмер, і дійсно була дуже велика небезпека повного зупинення надання освітніх послуг. Через два тижні від початку повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації на нашу територію ми отримали розпорядження від міської ради, що можемо розпочати навчання дистанційно. Для нас це було дуже необхідно. Навчальний процес онлайн розпочався з 14 березня, а згодом були відпрацьовані усі уроки, які не відбулись через початок війни. Знадобився час для налаштування зв'язку та умов для занять. Комусь потрібно було знайти інструмент, комусь більш-менш безпечне житло, деяким учням адаптуватись до нового часового поясу. Бути гнучкими та пристосовуватись до нових реалій жахливого буття довелось усім, але діткам потрібні заняття творчістю, хоча б для мінімальної стабілізації психологічного стану. Наразі нам вдалось не лише налаштувати дистанційне навчання, а й реалізувати декілька онлайн проєктів за участі учнів та викладачів закладу. Ви можете переглянути їх на нашому ютуб-каналі «Школа мистецтв

Вишенька» (*https://youtube.com/channel/UCyFotwdq2u-gwYu3Zvql9Fg*).

Діти, напевно, найважче переживали цей період. Тому, коли нам дали можливість працювати дистанційно, пріоритетним завданням школи була психологічна підтримка дітей. Багатьом нашим учням довелося виїхати за кордон, і не всі мали змогу взяти зі собою інструмент. З такими дітьми ми також працювали, їм також потрібна була підтримка. Навчальний рік ми закінчили дистанційно. У нас в цьому році 48 випускників, серед них музиканти, художники, театрали, хореографи. Ми відчуваємо величезну гордість за наших дітей. Повірте, вони сильніші за нас. Часто траплялося так, що діти вміли підтримати нас більше, ніж ми їх. Працювати було дуже важко в таких умовах: через часті тривоги уроки зупинялися, і продовжувалися тільки після відбою. Багато в кого не було технічних можливостей працювати через інтернет програми для дистанційних уроків – доводилось працювати через звичайний мобільний зв'язок. Але навчання продовжувалось, і навчальний рік ми закінчили вчасно.

В. Г.: *Які, на Вашу думку, найважливіші аспекти освіти, і що змушує Вас вірити в це?*

Т. З.: Створення сучасного мистецького освітнього простору, в тому числі комфортного інклюзивного освітнього середовища, орієнтованого на становлення світогляду й виховання морально-етичних, соціальних та загальнолюдських цінностей наших учнів. Реалізація власних освітніх програм та нових мистецьких та соціальних проєктів.

В. Г.: *Наскільки мені відомо, Ваша школа була готова прийняти біженців з інших областей України, які постраждали від вторгнення російської армії. Зрештою, це матеріалізувалося, чи були знайдені інші рішення?*

Т. З.: Наша школа готова була прийняти біженців. Кабінети були реорганізовані для розташування людей. Працівники закладу були готові надати частину речей для облаштування побуту. Ще до повномасштабного вторгнення ми зробили мінімальні запаси їжі, ковдр в підвальному приміщенні школи на випадок, якщо доведеться приймати переселенців. Ми були готові, але допомагали їм по іншому: збирали гуманітарну допомогу, крупи, їжу, медикаменти; наші працівники школи стабільно допомагали в гуманітарному хабі, викладачі плели маскувальні сітки. Допомагали хто як міг. Нам було дуже важко, але в нас був дах над головою, тому ми не мали морального права скаржитися на щось. Але ми так і не отримали розпорядження для розміщення людей.

В. Г.: *Ваше прекрасне місто постраждало від бомбардувань армії Російської Федерації? Чи були втрати серед населення?*

Т. З.: Так! Зруйновані певні інфраструктурні об'єкти, пошкоджено лікарню, частково зруйнована покрівля будинків, вибиті двері та вікна. Ворожа армія розбомбила аеропорт, запустивши одразу 8 ракет! Загинуло 10 чоловік, з них – 6 цивільних. Дуже багато чоловіків та жінок з Вінниці та Вінницької області боронять нашу землю в лавах ЗСУ, Нацгвардії, ТРО та інших підрозділів. Найцінніше, що ми втрачаємо – це життя наших громадян. Кожне втрачене життя для нас – це великий біль. Це біль, який важко передати словами. І ми відчуваємо його щодня.

В. Г.: *З якими труднощами та проблемами зараз стикається Ваша школа?*

Т. З.: Ми маємо велику надію, що з 1 вересня ми вийдемо на живе навчання. Але багато наших учнів залишається за кордоном, тому ми плануємо впровадити в нашій школи комбіноване, змішане навчання, щоб кожна дитина мала можливість отримувати якісні освітні послуги. На превеликий жаль, у нас немає сьогодні належних технічних можливостей в школі для запровадження комбінованого живого та дистанційного навчання. Я маю на увазі, що сьогодні ми мусимо обладнати наші навчальні аудиторії таким обладнанням, яке дасть можливість транслювати уроки в режимі онлайн для учнів, які не повернулися до Вінниці. Це додаткові ноутбуки, екшн-камери зі штативами, зовнішні карти відеозахвату та інше спеціалізоване обладнання. Таке обладнання досить дорого коштує. Зрозуміло, що під час війни нашій громаді дуже складно винайти кошти для його придбання. На жаль зараз немає також належних умов для дистанційного навчання в усіх учасників навчального процесу. Умови навчання онлайн під час пандемії та зараз годі й порівнювати. Люди не мають необхідного для життя, що вже говорити про музичні інструменти та інше технічне забезпечення. Також важливо пам'ятати про безпеку усіх працівників закладу та дотримання режиму воєнного стану в нашому місті.

В. Г.: *Наприкінці цього інтерв'ю ми б хотіли, щоб Ви дали поради чи побажання нашим учням і викладачам.*

Т. З.: Цінуйте мирне життя та робіть усе можливе, що від вас залежить, для якнайшвидшого припинення цієї страшної війни.

В. Г.: *Велике спасибі за Ваш час. Ми переконані що скоро ми зможемо продовжити наші плани та проєкти.*

Антонета КРАЙНІЧУК-КІДЕША

ІВАН КІДЕЩУК. АВТОРСЬКА НЕПОВТОРНІСТЬ У БЕЗМЕЖЖІ СПОДІВАНЬ

(Продовження з № 337)

Окремої уваги заслуговує життєвий сценарій *Безхребетність* (1994), у якому І. Кідещук сатирично викриває проблеми суспільства на шляху до «нового ладу», лицемірство запроданців, «перекинчиків», «політруків», які з плином часу залишилися на старих позиціях. Назву «сатири наших днів» автор символічно пояснює ще в перших рядках: «Не всі люди носять хребет вертикально. Дехто любить своїх предків настільки, що продовжує носити спину поруч із землею, ходити на чотирьох або лазити верхами, завжди безпечно падаючи на м'які лапи. [...] Безхребетні жили й продовжують жити в кожному суспільстві. За те, щоби поласувати кісткою, задля тимчасової насолоди, запродували друга або неньку, незважаючи на жахливі наслідки»[26]. Мотто визначаємо з подальшого змісту твору «У житті так: кожен шукає місця під сонцем»[27].

І не важливо, що саме зображує автор: чи то жуків колорадських на людському житті-полі – Трохима Трохимовича Жука й Івана Васильовича Колорадського, які так прагнули привабливого «стати приватним підприємцем» та загребти примарні іноземні інвестиції; чи то зародження лідерів-«перекинчиків» на прикладі Федька Дірявого: «Отже, Федько Дірявий став одним із найвпливовіших політиків. Успішно вступив у Народний фронт, а коли цей розколовся надвоє, подумав собі, що краще піде до лібералів, які зможуть принести бажані зміни. Але його нові союзники у свою чергу доробилися, і тоді він вступив до Партії Землеробства, де відчув прадідівське коріння»[28], – усе це І. Кідещук сповнює прихильною іронією, навіть співчуваючи своїм героям, але при цьому не виправдовуючи їх.

Завершується сатира настановою автора майбутнім поколінням, яку він вкладає в уста одного із героїв: «На жаль, незабаром мій дідусь Іов тяжко занедужав і помер. Я зрозумів, що його останні поради залишаться для мене життєвим заповітом, або тестаментом, який потрібно відкрити людям: хай живуть у любові до Бога та церкви і хай завжди бережуть прабатьківську віру в ближніх, гідно, по-християнськи, щоби гордо носити божественне звання – Людина»[29]. І. Кідещук бачить шлях до кращого життя у виправленні помилок, а не в зацикленні на них, його твори завжди закінчуються оптимістично, вірою у краще майбутнє, вірою в людину. Він нікого не засуджує, навпаки, спрямовує у бажаному для нього напрямку – напрямку взаєморозуміння і прощення.

Жанр гуморески набуває в І. Кідещука трагікомедійного забарвлення, залишаючи після себе своєрідний «післясмак» – мораль. На перший погляд, абсолютно не комічні твори, а радше трагічні, автор раптом називає гумористками, що змушує читача по-новому глянути на довколишнє і замислитися над тим, що життя, за словами Оскара Уайльда, – занадто серйозна річ, щоб сприймати її занадто серйозно.

У гумористці *Зміна* (1970) І. Кідещук зобразив трагікомедію важкого суспільного життя в образі Валеріана Гусика, який присвятив усього себе роботі, вбачаючи в ній покликання, навчився «виживати між двох вогнів», перестав відділяти основне від другорядного... і раптово позбувся того, що дарувало йому відчуття завершеності: «Усе пішло шкереберть! Це вони здавна збираються зміни зробити, та я чомусь цьому ніяк віри не йняв. Та настав час – мушу пережити. Учора зі мною говорили, уговорювали... Що я добрий, хоч і помилявся, але треба іншого, молодшого... більш рішучого...»[30]. Робота, якою б вона не була, робила з Гусика Валеріана – Валеріана Гусика. А після примусово-добровільних змін Гусику Валеріану, вже «знеособленому», залишалося лише одне: «Хтось із гурту наче додав, що принцип круглий, земля кругла і ще щось подібне... Від такої круглої правди Гусик Валеріан (бачите зміну?) висунувся зі святкового залу й поволік ноги, одну за одною, у своє тепле гніздо...»[31].

Подібне забарвлення має й гумореска «Де тонко, там і рветься» (1970). Змушений виконувати вказів-

[26] Кідещук І., *Клич висот: Проза, літературна критика, публіцистика* / Іван Кідещук; підг. тексту і вст. стаття В. Антофійчука. – Чернівці : Золоті литаври, 2011. – С. 94-95.

[27] Там само. – С. 96.

[28] Там само. – С. 100.

[29] Там само. – С. 104.

[30] Там само. – С. 106.

[31] Там само. – С. 106.

ки начальства, Омелько Цвіркун, завідувач зооферми, власноруч підставляє сам себе: приймає нелегке рішення – для виконання плану (якого вимагають, не виділяючи паші) вирішує годувати худобу залишками запасів білого трухлявого силосу та меленими качанами. Від отруєння силосом більшість худоби гине: «Після такої драми наш Омелько Цвіркун та його співробітники були покликані прямісінько до суду. Зостався справді затоптаний...»[32]. Напрошуються слова українського публіциста Олександра Перлюка: наш народ – що хочемо, те з ним і робимо.

Для посилення комічного ефекту автор часто використовує каламбури (поєднання слів на основі їх багатозначності або співзвучності – [див. *Лексикон загального та порівняльного літературознавства* / за ред. А. Волкова та ін. – Чернівці : Золоті литаври, 2001, с. 244]). Прізвище головного героя гуморески *Зміна* – Гусик, звучить як гусак, а в кінці він повертається до дому, що названий «теплим гніздом». Цвіркун із гуморески *Де тонко, там і рветься* залишається морально «затоптаним», як і у своєму сні, мов справжній цвіркун польовий. Незвичне, іронічне поєднання слів допомагає розкриттю нового змісту: людина знеособлюється до тварини, комахи, втрачає власну значущість у суспільстві, в якому правлять обранці, що не цінують особистість і не дбають про її потреби.

Гумореска «*Перемелеться лихо – добре буде?»* (1998) стає своєрідною післямовою до двох попередніх. У пошуках правди головний герой намагається дотримуватися принципу: «Немає злих собак та злих людей, коли між ними панує гармонія, любов. Живімо в любові!»[33]. Та не з усіма можливо жити в любові – пригода в місті, де Іван хотів відвоювати у сусіда город, завершується нападом голодних собак. Отака правда життя зображена та яскравіше окреслена у творчості І. Кідещука.

Образи Гусика, Цвіркуна, куцого Івана типові ситуаціями, в які вони потрапляють, та не типові рішеннями, які герої приймають після того. Вони не засмучуються, не перестають рухатися вперед та долати нові перешкоди. Можливо, тільки так суспільство житиме та виборсається із морального застою. Гусик повертається до надійного сімейного «гнізда», затишку, де зможе все переосмислити. І, наче передчуваючи сумну розв'язку, він дбає про це «гніздо» наперед, упродовж життя. Цвіркун – «затоптаний», але також передбачав подібне, тобто був морально готовий до життєвих потрясінь. А Іван з гуморески *Перемелеться лихо – добре буде?* після невдалої спроби пожити з усіма в любові навіть не думає зупинятися на шляху до правди: «Кажуть, що перемелеться лихо – та добро буде, але як і де того права шукати? Вирішив письмово шукати справедливості, бо цивілізований варіант завжди кращий. Пишу скрізь, бо тепер стільки газет, демократичних та правових органів, телебачення... Може, відгукнуться на мого листа, на листа куцого Івана?..»[34]. Такій наполегливості можна хіба позаздрити.

Дещо інших відтінків набувають гуморески *Автобіографічний доказ і Наш лісок*. Обидві слугують доказом морального виродження особистості, частково їх ілюструють слова Платона: «У своїх негараздах люди схильні звинувачувати долю, богів і взагалі будь-що, але тільки не себе».

У гуморесці *Автобіографічний доказ* Славко Бурмило виправдав крадіжку «нещастями», що випали на його долю: «Товаришу старшина, я не брав для себе, а для дітей... Я працюю і їм. Гладшаю, сім'я більшає – більшають відповідно й потреби...»[35]. Перед читачем постає пристосуванець, що всюди шукає вигоди для себе, породження нового суспільства. Важко засуджувати таку поведінку головного героя, адже на характер окремого індивідуума безумовно впливає і суспільство та настрої в ньому, від чого залежить і реакція особистості на певні події. Якщо в суспільстві якісь дії стають загальноприйнятими, то вже не має значення аморальні вони чи ні. Завершується гумореска також доволі багатослівно, як у відомій українській приказці – горбатого могила виправить: «За тиждень Славка Бурмила було переведено на нове місце роботи – будівельний майданчик. Коло тачки він упевнився, що це новий козир для стану здоров'я, поведінки, життя»[36]. Ні тобі висновків, ні покаяння – автор зобразив «дитя доби», вияв суспільної поведінки в окремій особі. Створений І. Кідещуком образ розширено в гуморесці *Наш лісок*. Прикладом морального занепаду цього разу обрано не окрему особистість, а ціле село. Джмелівчани одержали обіцяний ліс, «порозтягали його, як пси діда» і «жили надією на близьке зимове тепло», але прийшло літо і спека, яка «жарила всіх, немов у котлі». Що ж залишалося селянам? Лише одне: «Джмелівчани разом з їхнім отцем навколішки молилися в полі, щоб дав Бог їм дощику – згасити спеку та врятувати врожай... Ніхто не визнавав власної провини...»[37].

(Продовження на 39 с.)

[32] Там само. – С. 109.
[33] Там само. – С. 115.
[34] Там само. – С. 118.
[35] Там само. – С. 111.
[36] Там само. – С. 111.
[37] Там само. – С. 113.
[38] Там само. – С. 112.

Олімпія ІВАНИЧУК

Душа народу

(Продовження з № 337)

Коли провели кордони на Буковині, люди з Рогожеш, Киндешт і Сінивців не могли більше ходити на торговиці до Чернівців, Глибокої, до Сторожинця та інших місцевостей.

З України до нас тече річка Молниця, вона перетинає кордон, тече попри село Сінивці, потім попри село Міхайлени, попри поля й заходить до Рогожешт, розділяючи село надвоє. Коли я була мала, і вже потім, коли вчилася в педшколі, Молниця була такою чистою, що виднілись кольорові камінці на її дні, маленькі рибки, жабки та інші підводні жителі. Береги з обох боків пишались багатою рослинністю, а ми, діти, з радістю купалися в ній, жінки прали й полоскали білизну, коні й корови пили з неї воду. Але від якогось часу вода стала нечистою. Уже не можна в ній ні купатися, ні прати. А ще й по зливах річка стала виходити з берегів, затоплюючи людські поля, хати, стайні. А коли вже «надутий» Серет зустрічався з «надутою» Молницею – то було горе всім мешканцям околиць. Врешті державна влада вирішила змінити річище Молниці, так і зробили. Але про це, мабуть, в іншій статті.

До 1978 року жителі мого села окрім поля мали луги, які Бог розташував прямо за селом, уздовж річки Серет. Чудові, прекрасні луги, споконвічні, багаті пишними травами, квітами, буйними деревами та кущами ожини. То були луги: Панський, Туцовий, Царинковий перший і другий, Пустая, Кути, Кривая, Гливків, Шистаковий, Багриновий, Пісок (багатий на пісок). Поля теж мали свої назви: Царинка перша, Царинка друга, Писок, Кривая, Косарі, Дивова, Каламури, Касарня, Кумаровське, Треб'єцке, Байла, Раківці, Окопи, Молниця, Замолниця, Багна, Булгарія (бо тут у пана Флондера працював один огородник з Болгарії), Лози, Перелоги і т.д.

Євдокія Франчук з дочкою та внучкою – три покоління рогожештських вишивальниць бісером
Фото Йонуц Богдан Патенскі (www.botosaninews.ro)

Але, коли збудували гідроелектростанцію, знищили луги, поля багато соток гектарів, а водосховище поглинуло всю красоту.

Великий вплив наша рідна мова мала на крайових мешканців румунських сіл Кинденці й Грамешти, вони говорили українською мовою хоч були румуни. Євреї з Міхайлен теж говорили українською мовою з мешканцями українських сіл.

Найпоширеніші прізвища серед рогожештських жителів: Франтюк, Корійчук, Джуранюк, Семенчук, Семчук, Борис, Масарюк, Бойчук, Гливка, Мойсечук, Юрійчук, Титинюк, Оленюк, Черепанюк, Майданюк, Балицький, Сеньовський, а найчастіше зустрічається прізвище Іванчук.

Румуни з Киндинців (румунські Киндешти, що на горбах), які називалися *Майдан, Черепан,* доточили до імен закінчення «-юк», аби звучало по-буковинськи *Майданюк, Черепанюк*.

Давно-давно в любих і загублених лугах жили румуни й роми у землянках, пізніше вони притулилися до села, їхні імена, втративши закінчення «-е», є і тепер в селі: *Бугаян, Банілян*. А роми *Єнаке*, перетвороилися на *Єнакі*.

А ще є сім'ї з прізвищем *Турчак*. Румунський історик Теодор Балан пише у своїх статтях, що ім'я Турчак дали жителі Рогожешт одному турку, котрий під час битв утік і сховався у нашому селі, де і заснував собі сім'ю. Це було дуже давно, але ім'я існує й тепер.

У Рогожештах жили й сім'ї німців та євреїв: Кост, Йоган, Лейба, Берцьо, Танлер, Таск та інші, поляків: Полєк, Полієк, Лешенський, Креніцкі та інші.

Усі вони на державнім списку числилися українцями. Всі добре говорили по-українськи.

Наприклад, еврей Берцьо мав сина й дочку. Дочку звали Саллі, вона ходила до школи в селі й щонеділі вбиралася в рогожештський народний костюм: вишиту сорочку, кептарик, горбатку, взута була так, як взувалися рогожештські дівчата: у капці, сандали, чоботи, черевики. Голову оздоблювала квіточками. Так само одягалися дівчата польських, німецьких, турецьких сімей.

А ще кожна сім'я має своє прізвисько, як, наприклад: Добреденюк (це прізвисько моєї сім'ї від діда, від тата, мені так і казали: «дочка Міська Добреденюкового»), Ковбель, Кучерівський (бо з Кучурова), Чаляпиха, Дзінта, Дзюб, Кливець, Цейлик, Чорний, Багнюк, Цапок, Царин, Дзюрій, Гаула, Котик, Гроза, Кривий, Гирщан, Ворона, Шпірт, Шнип, Джіпун, Карган, Бульба, Кошерин, Гілун, Хрін, Перчун, Карабушка, Вовк, Лев, Когут, Гусак, Горобець, Кещик, Дуник, Кадун і багато інших.

Колись у селі, як і в інших селах, хати були середньої міри, не дуже високі й не дуже низькі. Хата мала дві кімнати. Одна, де варили, смажили, пекли, тут їли й тут спали, старі й малі – на печі, а господар з жінкою – на постелі, а в багатих хатах – у ліжку. А та друга кімната, то була «велика хата», там завжди було чисто, там зберігалася «дзестря» (віно) дівоче, стояв довгий стіл, вкритий чистою скатеркою, бо там приймали гостей. Ці дві кімнати розділені хоромами (сіни). А ще вздовж задньої частини хати була комора, де зберігалися різні продукти: мука пшенична, кукурудзяна, бочка з огірками квашеними, бочка з капустою квашеною, квасоля, гілетка зі солоною овечою бриндзою та інше.

Бідні хати були вкриті соломою. Інші, трохи багатші, – драницями, а багаті – черепицею або бляхою. Вікна були малі, підлоги земляні, рідко в кого була підлога з дощок, і рідко в кого був комин і перекрите горище. Найчастіше дим із печі виходив прямо на горище, де господарі вудили ковбаску, солонину та домашні м'ясні вироби.

Кожний господар мав стайню. У стайні: корови, коні, а в стійлі – вівці взимку, в кучах – свині, у курниках – домашня птиця. У стодолі корм для всієї худоби, для всіх тварин домашніх.

На початку цієї статті я згадувала про звичаї та традиції нашого народу. Про ті, які досі зберігаються в Рогожештах, мова буде у майбутній статті. Не треба забувати, що рідні звичаї, обряди, традиції і мова – це душа народу, тому нам усім треба пильно дбати про їх збереження.

~~~~~

ІВАН КІДЕЩУК.
АВТОРСЬКА НЕПОВТОРНІСТЬ У БЕЗМЕЖЖІ СПОДІВАНЬ

(Продовження на 37 с.)

Чи, може, не було кого звинуватити у бідах. Автор зобразив ще одну не менш важливу суспільну моральну ваду – безвідповідальність: «Люди наші були спокійні, бо землі не мали – забрали колгоспи, лісів не мали – забрала держава, от і не було турбот...»[38]. Невміння розпоряджатися власною долею та відповідати за вчинки – криється у багатостраждальній історії України та багатовіковій приналежності до інших держав, на тлі яких українці залишалися лише трудівниками, але аж ніяк не керманичами, відповідальними за власний курс. В. Антофійчук у вже згаданій передмові *Поклик рідного слова* зазначає: «Письменник на власному досвіді переконувався, що нові умови «висвітлили» справжнє єство людської натури, оголили ницість і вивищили благородство, підкреслили ті риси, які за іншої ситуації були приглушені й не виявлялися так прямо. [...] Інколи текст багатьох його творів набирає форми пародії, гострої іронії, сарказму, нищівної критики»[39]. Сатира І. Кідещука не глумлива, а приглушено щемка. У гумореcках не відчувається натиску, грізного авторського переконання чи осуду, вони зберігають легкість розповідного характеру, і тільки прикінцева мораль спрямовує думки реципієнта в потрібне русло. Саме в цьому цінність нетипових гумореcок І. Кідещука, де об'єктом висміювання обрано вади особистості, породжені настроями збуреного суспільства.

Книга є виразником світу письменника, літературного критика і публіциста. До «життєвого сценарію», за визначенням І.Кідещука, *Безхребетність* обрано епіграф із творчості В.Шекспіра. Короткий фрагмент акумулює кредо митця – боротьба проти несправедливості, викриття всього ганебного, відстоювання прав людини на щасливе життя. А оте щасливе життя можна досягнути лише шляхом власного самовдосконалення. Тому творчість І. Кідещука наповнена моральними та християнськими настановами й рясніє сподіваннями на краще. Авторська неповторність митця полягає у щирому діалозі письменник-читач, що продовжується у кожному творі, де людина завжди вислухана й виправдана, але скерована шляхом любові та віри.

[39] Кідещук І., *Клич висот: Проза, літературна критика, публіцистика* / Іван Кідещук; підг. тексту і вст. стаття В. Антофійчука. – Чернівці : Золоті литаври, 2011. – С. 7.
~~~~~

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

СЕРПЕНЬ

9 серпня

• 111 років від дня народження Ореста Масикевича (1911-1980), українського письменника, який жив і творив у Румунії.

20 серпня

• 49 років від дня смерті Івана Дощівника (1886-1973), українського письменника, який жив і творив у Румунії.

24 серпня

• 85 роки від дня народження отця Корнелія Ірода (1937 р.), українського письменника, перекладача, редактора журналу «Ecouri ucrainene» («Українські відлуння»).

29 серпня

• 76 років від дня народження Івана Ковача (1946 р.), українського письменника, журналіста, головного редактора часопису «Вільне слово».

30 серпня

• 94 роки від дня народження Магдалини Ласло-Куцюк (1928-2010), літературознавиці, україністки, перекладачки, викладачки Бухарестського університету.

ВЕРЕСЕНЬ

1 вересня

• 72 роки від дня народження Віктора Григорчука (1950 р.), кореспондента сурівської періодики та перекладача.

2 вересня

• 12 років від дня смерті Магдалини Ласло-Куцюк (1928-2010), літературознавиці, україністки, перекладачки, викладачки Бухарестського університету.

8 вересня

• 54 роки від дня народження Романа Петрашука (1968 р.), українського публіциста, редактора часопису «Вільне слово», викладача Бухарестського університету.

10 вересня

• 51 рік від дня народження Ірини Мойсей (1971 р.), української письменниці, перекладачки, журналістки, головної редакторки літературного журналу українських письменників Румунії «Наш голос».

• 75 років від дня народження Миколи (Колі) Курилюка (1947-2022), кореспондента українських публікацій.

13 вересня

• 43 роки від дня смерті Івана Федька (1938-1979), українського письменника.

16 вересня

• 37 років від дня народження Миколи-Мирослава Петрецького (1985 р.), українського культурного діяча, голови Союзу українців Румунії, депутата в Парламенті Румунії, автора юридичних праць, кореспондента українських публікацій.

17 вересня

• 59 років від дня народження Ірини Люби Горват (1963 р.), українського історика, публіциста, кореспондента українських публікацій, генерального секретаря СУР.

18 вересня

• 3 роки від дня смерті Миколи Майданюка (1934-2019), українського культурного діяча, кореспондента українських публікацій.

25 вересня

• 50 років від дня народження Юрія Андрущука (1972 р.), українського педагога, публіциста, літературного критика.

26 вересня

• 80 років від дня народження Марії Опрішан (1942 р.), української письменниці, кореспондента українських публікацій.

Микола КОРНИЩАН

ІНША СТОРОНА СВІТУ

не забувай цю теперішність
ані це місце
в якому нам дозволено лишатися наодинці

оскільки нас ніхто вже не може згадати
ніби ми просто мислі
того що мало бути
існувати колись-то

але не тут
де навіть не видно
майже все зі всього
що мало бути б справжнім

мов і ти
та котра прийшла сюди
з-поза будь-якого знайомого терену

відокремленого від світла скляного моря
вібруючого у моїй свідомості
як щось можливе і цілком явне

хоча ночами без сліду темряви
затікає за окреслений горизонт
за проливне світло сходу

за іншу кінцівку світу
де владичить те саме сьогодення
що і тут

єдине місце де нам дозволяється бути самітними
вірити що ми присутні
навіть якщо тут не залишається нічого
з усього того чого ми не можемо згадати

та хоча звідси
більше вже нікуди не можна відійти
так як наприклад
до берегів прозорих вод

через твій погляд і мою думку
що все що видно
стає вже реальним

мов кольори бачені
тільки в присутності світла
як блакить твоїх поглядів
затоплюючи все що мало б існувати
навколо нас
мов текучий блиск

НАД ПОВІТРЯМ

ніхто не снив тебе
аніколи
бо ти не тямила час
допоки не пересвідчився у твоїй присутності

між цими східцями води
піщані вали
та каміння прикрашене квітковими орнаментами

де намагнічена земля піднімала
темряву морських глибин
десь понад повітрям

навіть у тих містинах де
тремтіло щось мокре
хоча його ніколи так і не чіпали

щось інше нагадувало що тоді
могло статися що завгодно

навіть і та несподівана поява
мов звичайне відхилення
від усього що здавалося присутнім

знаджувало і змушувало вірити
що ми були якраз там
де не відбувалося більше нічого
з того що не снилося
та не знаходило місця в пам'яті

мов і ті кольори
що палали понад водою

бризи з-під хвиль
або порожнява замічена десь за горизонтом
та намагніченою землею

земля якою я йшов до тебе
переконувався у твоїй присутності
коли ти не могла згадати
жодного часу

Анна ТРАЙСТА-РУШТЬ

Життя поміж солдатами

(Уривок з роману «Дикий рай»)

Трудно проходили воєнні роки, всім здавалось, що Всевишній забув про людей, а тягота і горе не мають кінця.

Але найтрудніше було дівчатам й молодицям. Щоб позбутися звіриних інстинктів мадярських пір'яників[1], а потім руських солдатів, жіноча молодь ховалась, скільки могла, від дикого погляду цих негідників. Коли ішли обробляти поле або до села, завжди обмазували собі обличчя сажею, повидлом і калюжею, а одяг тваринним гноєм, а подеколи й людським калом. У скрутних ситуаціях чухались, мов від корости, кашляли, плювали та чхали, як хворі на сухоти, і реготали, мов божевільні. Одягались тільки у старе, брудне чоловіче лахміття та тільки гуртом ходили в ліс, до річки або у поле. Лиш до церкви приходили чистими, як їх душі, одягнені по-жіночому. Але й тоді, якщо на їх шляху зустрічались солдати, молодиці зразу захворювали на голову, легені, живіт або коросту...

Не було, що діяти[2]. Рунянські жінки завжди були вродливими й веселими, як весняні квіти, стрункими, як осики, і достойними, як сонце на небі. Тому й часто привертали чоловічі погляди до себе, але у воєнні страшні часи ці жіночі риси не приносили їм ні спокою, ані щастя.

Зате вони, щоб не попасти в «плєн», захищали себе і свою честь від різних неприємних ситуацій та неспокутаних гріхів хитрощами, краще від нинішніх актрис комедійного театру. Тому і прикидались: кульгавими, сліпими, глухими, дурними, хворими та нехарапутними, поки не минала небезпека. А потім між собою веселились і сміялись від усієї душі зі своїх химерних і хитрих вигадок, котрими вдало спасали своє тіло і душу.

Якось, на жіноче щастя, поміж мадярськими пір'яниками, а потім і руськими воїнами, розповсюдилась неприємна чутка, через яку їх командири заборонили солдатам доторкатись до рунянських жінок, щоб не розповсюдити в таборах якусь страшну неприємну пошесть, якусь тяжку тілесну хворобу, котра могла б ослабити їх воєнну силу, від котрої не було порятунку.

* * *

Коли зайшли руські солдати у Довганове подвір'я та поволокли корову із хліва, а на городі біля криниці влаштували кухню, Петриха щосили заголосила. Впала на коліна та благала їх залишити корову, бо у неї – діти й мале теля, котрим треба молока, але – дарма. Один із них, що смердів гидкою кислою горілкою, змішаною з тютюном, глянув дико на неї та загорлав:

– Ах... твою мать! Я єду умирать, а ты будешь здесь ґулять! Отступись, ґлупая баба! Да ж я вас освобождаю! Мне кушать надо! Режь всё, что здесь! – лютував москаль[3], а потім втупив свій дяволський зір на стрункий стан Василини. Змірявши її з ніг до голови, сп'янів знову та зразу замовк.

Василина злякалась його та скоро вийшла із хліва і подалась прямо до хати, де взялась варити обід дітям, бо наступав полудень. Суєтна і спантеличена уже не хотіла бачити, ані чути, що твориться на її подвір'ї.

Коли солдати збирались заколоти й шеститижневе теля, п'ятирічний Андрійко скоро кинувся йому на шию, обняв його і не відступав. До нього приєднались Марічка з Іванком, котрі не допускали нікого до осиротілої тваринки.

– Те-те-ля-ля-тко мо-мо-є! – схлипуючи крізь сльози закричав Андрійко. – Я не даю нікому єго зарізати! Не даю! Зрозуміли! Заберітса утсі усі, чорти прокляті! Заберітсаааа! Оно мооо-є! – заридав він.

Командир, почувши розпачливий плач дітей, прибіг подивитись, що твориться у їхнім подвір'ї та, коли побачив хлопчика, який цілував й обнімав переполохане телятко, зворушився аж до сліз, пригадавши собі про своїх дітей, котрі були приблизно того ж самого віку, за котрими зразу заскучав, як і за дружиною, бо не бачив їх уже кілька добрих років.

– Хватит! Остановитесь! – наказав він своїм підлеглим, а потім звернувся до дітей: – Вы любите еґо? – показав він на неспокійне теля.

– Люблю! І єго маму Зоряну люблю, – пробурмотів суєтний Андрійко, – але... – та розплакався знову.

---

[1] Пір'яники – угорські жандарми, котрих руняни називали так, тому що ті носили на капелюхах пера півня.

[2] Не було, што діяти. – Не було іншого виходу.

[3] Москаль – росіянин, московець.

– Не бойся, малыш, твоего телёнка никто не возьмёт, – заспокоїв він Андрійка й погладив його по русявій голівці, а потім запитав: – Как тебя зовут?

– Мене не везут ніґде, я туй остану, ані теля не дам! – не зрозумів хлопчик і обурився знову.

– Імя? – пояснив йому командир і посміхнувся.

– Андрійко. А єї – Зіронька, – показав він на телятко. – Дивітса, яка файна теличка. Має звіздочку на чолі, – пояснював він, схлипуючи, та знову притулив своє заплакане замурзане обличчя до неї.

– А вас? – звернувся офіцер до його старших братів.

– Я – Іван, а она – моя сестра Марія.

– А вас? – повторив насмішливо за ним Андрійко.

– Меня – Ґригорій. А для вас буду дядя Ґриша, – пояснив він та взяв хлопчика на руки, поклавши на дитячу кучеряву голівку свій кашкет. Потім скоро вийняв із кишені плитку шоколаду і розділив її між дітьми, котрі вперше побачили такі солодощі й тепер із цікавістю розглядали їх. Командир залишив дітей біля телятка, а сам подався до хати.

Василина поралась біля печі та молилась у думці: за себе, за дітей, за свого Петра і братів, за всіх... і за мирне небо. Її молитва линула думкою у різні сторони: туди, де земля тремтіла від вибухів, як хворий у лихоманці, де люди гинули від куль, холоду й голоду, де смерть скалила зуби на кожному кроці.

Коли почула стукіт у двері, злякалась знову й на мить розгубилась. Жаліла, що не замкнула їх на ключ. Коли схаменулась, перед нею стояв стрункий, вродливий старшина, котрий зняв свій кашкет та увічливо привітався:

– Здравствуйте!

– Слава навіки Богу! – відповіла схвильовано Василина, бо не знала, що від неї іще хочуть.

– Я – Ґриґорий Орлинський, командир компании. Пришёл к вам просить извинения за неприятную ситуацию. Нам очень трудно теперь. Все припасы кончились, а других нам ещё не привезли. Наши солдаты голодают и потому иногда ведут себя недостойно.

Василина мовчала та ледве стримувалаї сльози. Командир продовжував:

– Извините нас! Больше не будет этого! Спасибо за всё! – і подався до дверей.

– Слухайте, пане! – взяла вона себе в руки. – Я розумію добре воєнну ситуацію, бо і муй муж та й двоє браттю воюют на фронті. Уже два годи, як не знаю нічо за них. Ци жиют, ци ні, Бог Сятий знає... Але усвідомила-м і ото, што на войні ніхто нікого не жаліє. Все войско, всі катуни[4], солдати, як ви кажете, мерзнут і голодуют, переношуют воєнні муки й рани та умирают без свічки. Аж не вбиваєш, вбивают тебе, аж не грабуєш, умераєш із голоду... Одно тулько не розумію: як, што ваші солдати, коли голодуют, попивают собі здорово та заберают у людей все без ніякого розсудку, ображают і зачіпляют без сорому й деяку невинну челядину[5], гурше ніж татари давно?

Командир глянув на жінку та зніяковів, а потім на піч, звідки пахло капустою із сухими грибами й гарячою мамалигою.

Струнка горда постать цієї простої, але розумної жінки, що стояла тепер перед ним, викликала повагу. «Як вона, така красуня, попала прямо сюди, у цю сурову дичину, аж під самий ліс?» – подумав він захоплено та, коли глянув на неї, знову схвилювався.

Василина запримітила його жест та запитала несміло:

– Будете їсти у нас? Мняса не маєме, бо... бо тепер настав пуст... Але думаю, што і капуста добра. Прошу, сідайте коло стола!

– Спасибо! – стидливо відповів він, бо добре зрозумів її натяк і відчував себе ніяково, але запах сухих грибів, котрий пригадав йому про бабусину кухню, не давав спокою. А по-друге, давно він не їв от так, по-людськи, за столом. Так що згодився. Правду мав той, хто сказав: «Може бути людина й царем, але голод і холод, як і ковдуша, згинає будь-кого».

Василина наповнила глиняну миску капустою з грибами і поставила на стіл, а біля неї поклала кружок із кулешою, схожою на сонце, та ще й три жовті осінні груші, як десерт, а сама вийшла надвір шукати дітей.

– Іванку, де ви?

– Ми туй, у хліві! Яжеме теля, котре мукає і шукає свою маму, – відповів син.

– Приучітса якос. Не є што діяти, діти... – прошепотіла їм мати.

– Мамо, оно голодне! – благав її Андрійко.

– Май пузно принесу єму молока, што остало уд рано.

– А завтри, як буде? – журилась Марічка.

– Якос буде... Теперь давайте помити та будете їсти!

Діти помилися у цебрику на плиті, де мати налила їм теплої води, і подались до хати.

Андрійко зайшов першим та звернувся подружньому до командира:

(Продовження на 44 с.)

[4] Катуна – (із угор.) солдат, воїн.

[5] Челядина – жінка.

Життя поміж солдатами

(Продовження з 43 с.)

– На пожиток[6] вам, дядя Грішний!

Марійка з Іванком вибухнули сміхом.

Розреготались рясно й солдати у подвір'ї, бо хлопчик, коли зайшов до хати, залишив двері відчинені навстіж, і всі почули звернення хлопчика, яке пронизало веселою іскрою всіх військових, що були там. І відтоді командир залишився поміж камарадами «Дядя Грішний» аж до кінця війни.

– Не «Грішний», а дядя Ґріша, Андрійку, – поправила його Василина, котрій хоч і було тепер не до веселощів, відвернулась до печі та розсміялась і собі зі спонтанного лепету її кмітливого сина.

– Все одно! Дядя – грішний, бо допустив катунів, аби зарізали нам корову, а малу Зіроньку залишили без мами й молока, та теперь вона мукає у хліві, бо сама і голодна.

– Пробачте, пане командір, Андрійко ще дитина, – звернулась вона схвильовано до гостя, котрий уже спорожнив миску, бо обід, хоч і пісний, але був смачним, а він – зголоднілим.

– Ничего, ничего! Я понимаю, – посміхнувся той. – Большое спасибо за обед! Был очень вкусным! – і скоро вийшов надвір, де вже чекали його камаради, котрі уже запекли кабана і ділили його між собою. Принесли й командиру, але той відмовився.

– Спасибо, я уже кушал, – сказав він тихо, бо випадок із дітьми, кмітливість Андрійка, вродливість і щедрість їх матері до глибини розтривожили йому душу. Так, що він подався на оборіг, де кинувся горілиць у пахуче сіно. Хотів хоч трохи побути на самоті, відпочити й навести порядок у своїх думках, котрі останнім часом все більше не давали йому спокою.

Хоч і була глибока осінь, жовтневий день був ясним, повітря нагрілось і скоро приколисало його. Заспокоїло.

Приснились йому сонячна рідна Україна, місто, де жив і вчився, бабусине село, де виріс, висока, гнучка постать його дружини, котру зустрів колись, у своєму студентстві, веселість і забави дітей. Але раптом небо помутніло, і картина сімейної розкоші зникла. Почулись вибухи, канонада, стрілянина, крик, стогін і плач чужих дітей, котрих тиснула до грудей незнайома молода жінка, схожа на Василину, яка відчайдушно просила у нього допомоги. Довго мордував командира кошмарний сон, лиш коли облив його добре потом, покинув. Сполоханий чоловік прокинувся раптом і зірвався на ноги.

«Ой, Боже, де я?» – перелякано запитав сам себе і прислухався.

Всюди було тихо. Пообзирався. Нема нікого, тільки він сам у сіні. Всі його солдати спали, хто де. Лише вороняча суперечка, сповіщаючи негоду, долинала з вільх, що росли у зворику недалеко криниці, та й сміх Довганових дітей, що волочили за собою якийсь важкий міх, котрий старались із матір'ю помістити кудись.

Він підняв голову і глянув на них, замилувався. Коли глянув на їх матір, зашарівся, як юнак. Схаменувшись, кинувся знову на спину і задумався: «От, яка доля! Ці люди, що проживають тут, між Карпатами, говорять нашою стародавньою князівською мовою, мабуть унікальною, що затримали її від діда-прадіда, як і свої звичаї, ношу і легке серце. Хтозна-коли оселилися тут? Чи, може, живуть тут, відколи й цей край?.. Життя у цих зворах – зовсім непросте й нелегке, але вони залишились непорушними, як той сокіл, що кружляє в небі. Хоч скільки бойового люду не приходило сюди, але як прийшли, так і пішли, а вони залишились тут донині.

А ми, що зробили?.. Більша частина із нас скоро подалась у другий край і забуває своїх предків, як і їх мову. А це – страшний непростимий гріх, за котрий колись будемо відповідати...

Тепер ця клята війна штовхнула нас сюди, визволяти цих людей, але міркуючи логічно, ми їх дико обкрадаємо, прямо перед їх очима, забираємо тварин і всі припаси для прожитку. Але іншого виходу не існує, бо і нам нелегко, як і їм. Треба якось вижити всім! Щоб перемогти світового смертельного ворога і визволити людство із цього чорного страшного кошмару, треба ступати прямо, бо доброю волею нині ніхто нічого не дає. Дарма, що ти – брат, друг, союзник, чи противник, війна гіркою повитицею обмотує всіх», – думав він, а потім вийняв із патронташа свій щоденник, де почав схематично рисувати олівцем постать Василини, а потім її дітей.

(Далі буде)

[6] На пожиток! – На здоров'я! Смачного!

Корнелій ІРОД

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Уривок з роману)

(Продовження з № 337)

7.

Віктор перев'язав Мігокові поранену ногу, приклав два лубки і знову перев'язав, після чого залишив його з Євстахієм і Миколою Іванишиним. Перед тим, як покинути диспансер, підбадьорив хворого:

– Не турбуйтеся. Все буде гаразд. У лікарні покладуть вам гіпс і... Вже не так сильно болить, правда?

– Ну, ще болить, але вже набагато менше, ніж раніше.

– Ось вам дві пілюлі *Фенакоду*, приймете тільки одну, якщо біль стане нестерпним, хоч не гадаю, що таке станеться. Пілюлі даю вам про всякий випадок. Катером прикордонників ви за три години будете в Тульчі, а на пристані чекатиме на вас машина швидкої допомоги, якою повезуть вас у лікарню. Я біжу тепер на пошту й потелефоную в Тульчу, щоб вас чекали.

– Я вам дуже вдячний, пане доктор, бо якби не ви... – сказав Джіка Мігок.

– Бажаю вам швидкого одужання! – потиснув лікар йому руку, а далі повернувся до Миколи Іванишина: – Як я зрозумів, ви працюєте тут.

– Так. Прибули ми з товаришем Мігоком копати кілька каналів. Але надалі без товариша Мігока буде дуже трудно...

– Нічого, Миколо, я певний, що ти обійдешся без мене, – підбадьорив його Джіка Мігок.

– Попробую, дядьку Джіка, але ви одужуйте швидше й повертайтеся сюди.

– Я теж надіюся...

Микола Іванишин подивився на лікаря, очікуючи почути його думку щодо часу Мігокового зцілення, ну, хоч би приблизного. Але Віктор поспішав і сказав зовсім інше:

– Якщо працюєте у Сфинту Ґеорґе, буде приємно ще зустрітися з вами.

– Мені теж, – щиро відповів Іванишин.

– Євстахію! – крутнувся лікар.

– Я тут, пане доктор.

– Через пів години разом з товаришем Іванишиним поведіть хворого на пристань, на товарну, бо там причалить катер прикордонників. Але обережно, не поспіхом, чуєш?

– Зрозумів, – переконливо відповів Євстахій.

– А вам, – повернувся Віктор до хворого, – щасливої дороги й здоров'я! У лікарні дасте написаний мною рецепт. До побачення.

На пошті Віктора зв'язали з тульчанською швидкою допомогою, він розповів у чому річ, і йому обіцяли, що ждатимуть на пристані пораненого екскаваторника й повезуть його в лікарню. Потім Віктор подумав зайти на хвилину додому й поділитися з Іриною тими двома несподіваними звістками. Вона, певне, зацікавиться, головно не так появою Іванишина, колишнього голови златнянської народної ради й партійного секретаря, котрий працює тепер екскаваторником у Сфинту Ґеорґе, а, певне, дуже здивує її, як здивувало і його переведення лейтенанта Ремуса Мушата.

Ірина пришивала ґудзик до своєї блузки, коли прибув Віктор.

– Привіт, люба! – сказав він весело. – Маю для тебе дві надзвичайні звістки, справжні бомби, одна сильніша другої.

– Ти що? Серйозно? – запитала Ірина, зацікавлена, але й здивована. – Бомби у Сфинту Ґеорґе, де всі дні однакові? Це інтригує мене!

– Так, дві несподівані бомби, хоч для тебе одна з них, мабуть, меншого інтересу. З котрої почати?

– Та з тієї, яка для мене, кажеш, менш цікава, щоб шок був не раптовим, а наростаючим, і не надто лякав мене, – засміялася Ірина.

– Власне, нема жодної причини лякатися. Ти бачила, що прийшов Євстахій і покликав мене до диспансеру.

– Ну, так. Казав, що якийсь екскаваторник зламав ногу.

– Так. І вгадай, кого побачив я в диспансері?

– Ну?

– Не вгадаєш! Миколу Іванишина, колишнього диктатора Златни, котрого скинули, виключили з партії, а тепер зустрічаю його тут. Просто, не віриться!

– І що сталося? Як переламав ногу?

– Та не він, а його товариш, теж екскаваторник. Зламав велику гомілкову кістку, але й поранив ногу. Я промив йому рану, забинтував, приклав два лубки й направив у лікарню до Тульчі.

– Уявляю, які болі пережив бідолаха.

– Дав я йому потрібне протиневралгійне, дав і на дорогу. А уявляєш, хто везе його до Тульчі?

– Хто?

– Лейтенант Мушат їхнім катером.

(Продовження на 46 с.)

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Продовження з 45 с.)

– Дуже добре. Бо хтозна-скільки треба було чекати на човен швидкої допомоги...

– Справді. Але друга бомба тільки тепер вибухає!

– Та кажи вже й не затягуй!

– Лейтенант Мушат покидає нас!

– Серйозно? Куди збирається переводитись? У Тульчу? – поцікавилася Ірина надмірно здивована, але і явно жаліючи.

– Ні, не в Тульчу. Він ще й сам, каже, не знає, але як йому здається, десь у Ясську область, точніше в один з районів Васлуй або Гушь, на кордон з Радянським Союзом.

– І коли виїжджає?

– Він ще не знає. Довідається сьогодні в Тульчі.

– Шкода, – сказала Ірина. – І не тому шкода, що я втрачу партнера, хорошого танцюриста, бо танцюристи знайдуться, навчу й тебе танцювати, але жалію, що одним вдається покидати цю пустелю, а іншим...

Останні Іринині слова здивували Віктора і навіть дуже. Він ніколи не уявляв, що Ірина бажає покинути Сфинту Ґеорґе. Хотілося йому почути від неї якусь причину, якесь пояснення, але подумав, що, може, Ірина не мала на увазі себе, а когось іншого. Віктор пригадав, що Ірина сказала йому не так вже давно, що, здається, покине Катирлез і директор сільської семирічки Дмитро Бобенко, бо його Нану перевели з місцевої «Піщіколи» до тульчанської фабрики рибних консервів. А тоді нормально, що переселиться й він до Тульчі, хоч він родом із Сфинту Ґеорґе і, мабуть, йому непогано живеться в рідному селі.

Віктор уважніше подивився на Ірину і не здалася вона йому сумною, а таки навпаки: її обличчя було освітлене якоюсь внутрішньою радістю, отже, подумав він, Ірина не висловила власного бажання, а просто констатувала, що інші покидають цю далеку й ізольовану місцевість.

Лейтенант Мушат повернувся з Тульчі тільки наступного дня перед обідом. Сказав сержантові, щоб причалив біля понтона, бо хоче йти в село, а сержант хай не жде його, а хай повертається до пікету й не забуде заправити бензином катер для завтрашньої подорожі; через годину прийде й він до пікету на обід.

Ремус Мушат пішов прямо до диспансеру. В хоромах, як завжди, куняв Євстахій. Коли побачив лейтенанта, піднявся мляво й привітав офіцера тихо:

– Здрастуйте!

– Пан доктор у кабінеті? – запитав Мушат, не відповідаючи на вітання.

– Є. Сьогодні нема пацієнтів.

Офіцер не звернув уваги на його пояснення, постукав і, не чекаючи запрошення, увійшов у кабінет.

– Привіт, докторе!

– Ласкаво просимо, генерале! – весело зустрів його Віктор. – Що нового?

– Та передав я твого хворого швидкій допомозі, і...

– Це мені відомо, і я тобі вдячний. Телефонував я в лікарню поцікавитись про його долю; сказали, що все гаразд, а тому дякую тобі ще раз. Але що довідався ти про свій перевід? Я сказав й Ірині, що ти, мабуть, покинеш нас, а вона жаліє, що втратить свого партнера-танцюриста.

– Так, докторе. Я виїжджаю таки завтра.

– Невже? Чому так спішно?

– Що ж, військова дисципліна...

– І довідався ти, куди їдеш?

– Довідався. Жде на мене пікет у Дринченах, що на кордоні з Радянським Союзом.

– Буде скучно без тебе, генерале, хоч з твоєї точки зору, може, буде краще.

– Надіюся...

♦

Через кілька днів після від'їзду лейтенанта Мушата прибув до диспансеру директор школи:

– Привіт, докторе! – весело привітався Дмитро Бобенко.

– Здоров!

– Педкадри одержали сьогодні зарплату. Думаю, що й ти теж, ні?

– Одержав... – здивувався Віктор.

– А це нічого не підказує тобі?

– А що має підказувати? Не розумію.

– Що пора влаштувати нам партію покеру, не так? Але оскільки «генерала» вже нема, а гра з «мертвою рукою» нецікава, бо грати втрьох я вважаю, що то не гра, ні?

– Так...

– Ну, хто був би четвертим, га?

– Не знаю, – відповів Віктор без охоти.

– Ніцу каже, що попробує рознюхати грачів серед «скурсантів», може, знайде якогось любителя, щоб влаштувати партію вчотирьох, бо гей давненько не грали ми в карти, ні?

– Але в таку духоту не дуже приємно сидіти в якомусь приміщенні, де ти та Ніцу курите, як турки, цигарку за цигаркою...

– Ну, коли ти тікаєш від тютюну, як чорт від ладану, можемо грати не в будинку культури, а в шкільній канцелярії, де курити заборонено. Так буде краще, правда?

– Гаразд. А чому ти так наполягаєш?

– Бо при останній грі я програв майже двісті леїв і вважаю, що пора й мені виграти.

– То на коли намічаєш?..

– Таки сьогодні! – поспішив Бобенко запевнити лікаря. – Скажімо, о четвертій або о п'ятій, га? Може, доти вдасться Ніцові знайти четвертого. Якщо ні, будемо грати втрьох з «мертвою рукою». І ще щось: до «Буфету» привезли пива. Пошли свого Євстахія хай купить шість або вісім пляшок і хай понесе до школи, куди, скажи йому, що прибудемо й ми.

Коли прийшов до школи, Ніцу застав у канцелярії Віктора й Дмитра Бобенка – ждали його. Він сказав їм, що не знайшов «четверту руку», а крім того, заявив, що й він не може грати в карти:

– Повідомили, що прибуде на мою голову інспектор з тульчанського управління культури, і мушу ще дещо привести в порядок.

– Коли приїжджає? – поцікавився Бобенко незадоволено.

– Сьогодні. Вечірнім «пасаджером».

– Ану, дивись, – пожвавішав Бобенко, – може, схоче твій інспектор бути четвертим, і влаштуємо завтра партію покеру, га?

– Правда, цього ще бракувало: щоб довідалися в районі, що я не тільки директор будинку культури, викладач і член місцевого комітету партії, а й запеклий гравець у покер!..

– А що, хіба я не в тій же ситуації? Я теж викладач, директор місцевої семирічки і член партійного комітету! – пробував він заспокоїти Ніцу.

– Так, але ти не запрошуєш своїх шефів грати в карти, зате радиш мені те робити...

– І що в цьому поганого? Гра в карти теж культурна діяльність, як і у твоєму будинку культури... – засміявся Віктор.

– А що ж... – засміявся й Ніцу. – Виджу, купили ви пива. Мали й мене на увазі?

– Дві пляшки твої. Хоч сьогодні, – підкреслив директор школи, – ти не вартуєш, але ми змилосердились. Платимо, як завжди, по-німецьки, отож за дві пляшки дай докторові гроші, бо він купив сьогодні пиво.

– Гаразд, – зрадів Ніцу. – У себе в кабінеті занурю їх у холодну воду й матиму чим пригостити районного шефа, бо через стільки годин на «пасаджері» він прийде спраглим. А в покер заграємо після його від'їзду, тобто через два дні. Принаймні, я так надіюся. А тепер – бувайте!

– Слухай, Ніцу, – зупинив його Бобенко, – ти все ж таки запитай його, може, схоче бути четвертим...

Ніцу глипнув на Бобенка, але не сердито, а з посмішкою, бо був певний, що той жартує.

Після відходу директора будинку культури Віктор і Бобенко випили по одній пляшці пива, а тоді лікар запропонував:

– Другу пляшку понесімо своїм жінкам, а покер відкладімо на інший раз.

– Шкода, що не вдалося зіграти сьогодні, бо, мабуть, це мала бути остання партія покеру. Ну, може, таки не остання, але...

– Чому? – здивувався Віктор.

– Бо з першого вересня моя Нана працюватиме в Тульчі, на фабриці рибних консервів.

– Браво! Говорила мені Ірина дещо про це, але я не гадав, що буде так швидко. Та, розуміється, їде вся сім'я. Покидають Катирлез усі. Покинув «генерал», а тепер ви...

– Поки що лиш Нана й донька, яку я вже записав у третій клас тульчанської початкової школи, бо зі мною буде дещо складніше, в тому розумінні, що в галузі виховання важко перейти зі села до міста.

– Як і в нас, лікарів.

– Якраз. І якщо не вдасться, вийду з системи виховання й знайду в Тульчі якусь іншу роботу.

Наступного дня Дмитро Бобенко знов прийшов до диспансеру. Застав там Туза.

– Добрий день! – увійшовши, привітався директор школи. – Можна? Я вам не заважатиму?

– Ні. Заходьте. Ми просто розмовляли з дядьком Йосифом.

– А я таки не думав, що вони хворі. Дядько Йосиф здоровий, як дуб, як парубок!..

– То ти, Митрику? – впізнав його старий по голосу. – Де там дуб чи парубок? Вже пора лягти коло своєї баби, бо прожив-сми доста.

– Не говоріть таке, – заперечив не дуже переконливо Дмитро Бобенко.

– А таки говорю! І скажу й тобі те, що тільки-но сказав-сми панові докторові. Пам'ятай, Митре, що людина вмирає, коли вже не бажає жити.

Засіло неприємне мовчання. Раптом сліпий Туз переставив тростину з однієї руки в другу і встав зі стільця.

– Ну, я піду. Може, у вас свої справи... А ви, пане докторе, не сердьтеся, що я забираю у вас багато часу моїми теревенями.

– Приходьте, коли хочете, мені дуже приємно, – провів лікар Туза до дверей, а з хоромів – аж на вулицю Євстахій.

(Далі буде)

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ПРИГОДИ ХОРОБРОГО ОПРИШКА ГРИГОРІЯ ПІНТІ

(Повість)

(Продовження з № 336)

8. ПІНТЯ У СИГІТСЬКІЙ ТЕМНИЦІ

Радились між собою багачі, робили на Пінтю скарги то до жандармів, то до королівського війська, – але пусто. Ні одні, ні другі, хоча щодня ганялись за Пінтею та його побратимами, ніяк не могли зловити його.

На сигітській торговиці та й на інших щодня повідомляли: хто зловить Пінтю, або вб'є його, отримає цілу тисячу золотих червінців!

Врешті порадились між собою та зловили Григорову матір і зачинили її в сигітській в'язниці.

«Коли Григор Пінтя з Будештів здасться сам, то випустимо його матір!» – дали знати по всіх селах.

– Бідна матір, на старі дні їй довелось сидіти в пушкирії[1], – зітхнув Пінтя. – Доведеться її визволяти.

– Ми зберемо людей, які готові йти в опришки, а таких багато – сотні! Ми нападемо на пушкирію і визволимо твою матір, – вирішив Нікоаре Флоря.

– Таки вечором пустимось селами... – підтримав його Штефан.

– Ні, дорогі цімборики! Силою ми її не врятуємо! Мені треба здатися, щоб врятувати матір.

– Вони тебе вб'ють! – перелякався Драгомір.

– Не вб'ють! Мене не так легко вбити. Ви робіть своє діло, немов нічого й не трапилось. Я скоро повернусь!

– Хай сохранить тебе Господь Бог з високого неба! – перехрестив Григора Драгомір.

– А ми про всяк випадок зберемо людей, – сказав Штефан.

– Ми тебе визволимо, аж би що! – запевнив його Нікоаре.

– Почекайте один тиждень, якщо мене не буде, збирайте людей! – сказав Григор, обнімаючи своїх побратимів.

* * *

Спочатку Григор хотів іти прямо до в'язниці й здатись, а опісля – буде, як буде. Може вдасться втекти, але згодом передумав і подався до галявини, що знаходилась серед букового лісу, на якій жила Драгутина, але галявину немов мітлою замело.

– Та ж вона десь тут була, минулого разу, – говорив сам до себе Григор. – Де ж могла подітися?

– Що ти шукаєш фіуле[2]? – почув позаду себе старечий голос.

– Десь тут була галявина з хатиною... – сказав Григор, повертаючись лицем до голосу, але не побачив нікого.

– З хатиною? – запитав голос.

– Так, в ній жила молодиця...

– А як її звати, ти знаєш?

– Драгутина.

– Так ось, галявина і хатина перед тобою...

У ту мить Григор побачив хатину Драгутини, обгорожену його руками.

* * *

– Тепер ти зможеш відкрити будь-які двері, будь-який замок, будь-яку колодку, – запевнила його Драгутина, після того, як зробила на його долоні маленький розріз і запалила на рані три колоски *розрив-трави*[3].

– Дякую тобі, Драгутино!

– Дякувати не треба, я служу людям, як і ти...

– А скажи, мене не може вбити ніхто... Ти говорила минулого разу...

– Може, чому не може, всі ми смертні... тільки не будь-хто може вбити тебе.

– А хто? – поцікавився Григор.

– Той, хто знає, як і що треба робити...

– І що треба робити тому, хто хоче вбити мене?

– А тобі ліпше не знати, Григоре! Іди рятуй матір!

«Дивна ця Драгутина» – подумав Григор.

– Іди, іди! – посміхнулась молодиця, немов почула його думки.

* * *

– Зловили злодія! Зловили розбійника! Таки зловили його! – раділи багачі на сигітській торговиці.

– Якого розбійника? – здивувався молодий панок.

– Пінтю Розбійника – головоріза!

– І де зловили його? – поцікавився панок.

– Він сам прибув до в'язниці й здався, щоб випустили його матір.

– Тоді не зловив його ніхто, як сам здався...

[1] Пушкирія – тюрма.

[2] Фіу – син.

[3] Розрив трава – Казкове зілля, що нібито має силу розривати кайдани, відмикати замки і т. ін.

– Це не має ніякого значення! – тупнув ногою один з багачів – Головне, що його зловили й повісять!

– Тото буде чіркус[4]!

– Може, повісять, а може, й не повісять,– сказав молодий панок і віддалився від багачів.

Якщо багачі раділи, що «Пінтя Розбійник» у темниці, і що його незабаром повісять, то убогі жаліли «Пінтю Хороброго», плакали й молилися за нього.

Навіть співанки почали складати:

Казав Пінтя, що не буде на панів робити, –
Забрали 'го у темницю, зачали 'го бити.
Ой темниця мурована, високііі мури,
Сидять у ній легіники одної натури.

Сидить Пінтя у темниці, сидить Пінтя в журі,
Бо не знає, як утечи з-за високих мурів.
Сидить Пінтя у темниці, на дубовій лавці,
Та він пише на таблиці писемце білявці.

«Продай, продай, дівчинонько, коня вороного
Та викупи із темниці Пінтю молодого».
Ой продала дівчинонька коня та й корову –
Викупила із темниці Пінтю та й цімбору...

* * *

Найбільше з усіх багачів радів Нодь Габор.

– Повісять лотрула[5], повісять завтра на ярмарку. Я хочу йому глянути у вічі так, щоб йому мороз спиною поліз, – хвалився всім.

Сигітські власті дали знати по цілій околиці, що будуть вішати Григора Пінтю з Будештів – «Розбійника Пінтю»!

Люди зі сумом прийняли вістку, не хотілось їм бути свідками страти їхнього хранителя, але старости села наказали їм «бути завтра на ярмарку», а хто не послухається наказу – тому штраф. Таким чином сигітська торговиця переповнилась людьми, але ніхто нічим не торгував.

Усі чекали появи жандармів, які мали привести засудженого на смерть, висадити на поміст, на якому кат Балінг Ференц мав його повісити. Одні чекали з радістю, інші перелякані, напружені, а інші байдужі... але жандарми чомусь не появлялись...

– Дивітся, пане Лудовіку, вже пів на першу, а їх немає. Обіцяли о дванадцятій годині, коли бовкне дзвін на руській церкві, варе, що трапилось, чому запізнюють? – запитав з нетерпінням Нодь Габор свого сусіду.

– Ге, в них свої діла, якщо запізнили, то значить, на те в них причина. У війську, як у війську! – відповів той.

– Ой, коли б швидше повісили його, а опісля нап'ємось, вечінуле[6]!

– А й не знаю, чи годиться?..

– Ой, що ви?.. – аж підстрибнув Нодь Габор, але в той момент появились жандарі, правда, без засудженого на смерть, і почали просити людей, щоб покинули ярмарок.

– Що трапилось, що?.. Коли стратять розбійника? – питали багачі.

– Ніякої страти не буде!

– Що, що, що?.. Як то не буде? Трохи не розплакався Нодь Габор.

– А так, не буде – і все!

– Як так, чому? Та ж він...

– Питайте коменданта, моє діло просте: дали наказ – я виконую, – знизав плечима жандарм.

– Та ж його мали вішати!

– Нема кого вішати...

– Як то нема?

– А так, нема, втік... ранком знайшли сантінелу причмеленого[7], двері в'язниці відчинені, а Пінті – дазбу[8].

– Слава тобі, Господи! – почулось із громади бідняків.

– Хто посмів?! – крикнув Нодь.

– Я! – почувся сміливий голос із громади, а за ним скоро й інші.

Люди почали кричати «Я!», а Нодь Габор дивився розгублений на громаду, яка почала гудіти наче вулик бджіл.

– Вам ліпше йти додому, пане Нодь! – порадив йому один із жандармів. – І вам, люди, теж.

У той день Нодь Габор напився, але не з радощів, а зі суєти, зі смутку, зі страху...

– Хто таке чув, аби... аби... – і, не доказавши, заснув з головою на столі.

(Далі буде)

[4] Чіркус – цирк.
[5] Лотру – злодій.
[6] Вечін – сусіда.
[7] Сантінела – вартовий.
[8] Дазбу – немає.

Християнські читання

Володимир АНТОФІЙЧУК

ГІРЧИЧНЕ ЗЕРНЯ

Оповіді про основи християнського віровчення

(Продовження з № 337)

УРОЧИСТИЙ В'ЇЗД ІСУСА ДО ЄРУСАЛИМА

Благословен Цар, що гряде в ім'я Господнє!
Мир на небесах і слава у вишніх!
Лука, 19: 38

Після воскресіння Лазаря, за шість днів до юдейської Пасхи, Ісус Христос урочисто в'їхав до Єрусалима, чим показав, що він істинний Спаситель і добровільно йде на смерть.

З Віфанії Ісус разом з учнями рушив до Єрусалима. Коли підійшли до гори Елеонської, Ісус послав двох учнів у село, щоби вони знайшли там прив'язаного осла, на якого ніхто ще ніколи не сідав, і привели до нього. А якщо хтось запитає їх, для чого вони осла відв'язують, то хай скажуть, що він потрібен Господу.

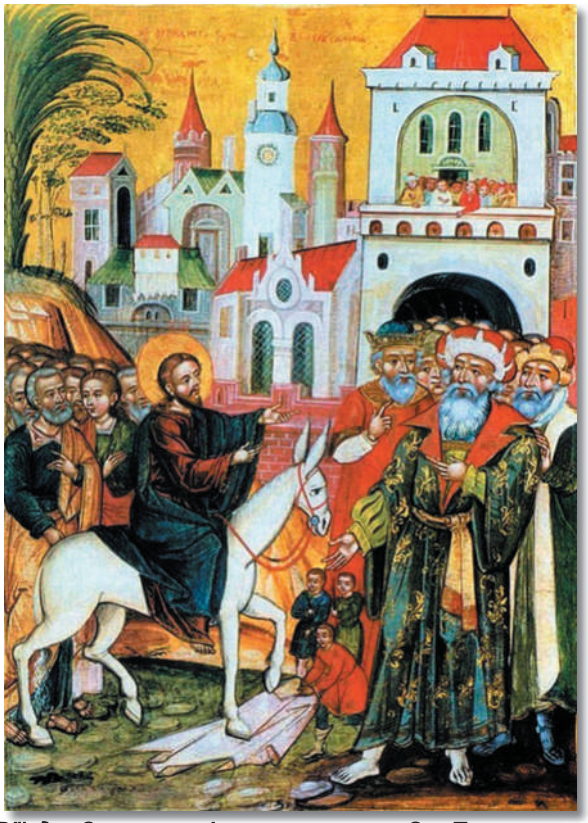

***В'їзд в Єрусалим*, іконостас церкви Св. Параскеви, м. Львів. Львівський цех. Ф. Сенькович, В. Петрахнович, поч. XVII ст.**

Учні пішли і вчинили так, як велів Ісус. Вони привели осла, накрили його своїм одягом, і Христос сів на нього верхи. Тимчасом в Єрусалимі довідалися, що Ісус, воскресивши Лазаря, прямує до Єрусалима. Безліч людей вийшли йому назустріч. Усі вітали його, як царя, стелили йому під ноги свій одяг і пальмові гілки, вигукуючи:

– Благословен Цар, що гряде в ім'я Господнє! Мир на небесах і слава у вишніх!

У натовпі людей було багато фарисеїв. Заздрість і злість охопили їх через те, що народ так любить і величає Ісуса. Тому вони вимагали:

– Учителю, заборони учням своїм!

Але він промовив їм у відповідь:

– Коли вони замовкнуть, то каміння заголосить!

Відтак Ісус прибув до Єрусалимського храму, молився там і зцілював недужих.

Урочистий в'їзд Господа нашого до Єрусалима Церква відзначає останньої неділі перед Великоднем. Це одне з найбільших свят, яке ще називають Вербною неділею. У цей день роздають освячені гілочки верби, якими славлять Спасителя як переможця смерті. Бо він воскрешав мертвих і цього дня входив у Єрусалим, щоби своєю смертю і воскресінням урятувати весь рід людський від вічної смерті й вічних мук.

ТАЙНА ВЕЧЕРЯ

І коли вони їли, Ісус узяв хліб
і, благословивши, переламав і, роздаючи учням, сказав:
"Прийміть, спожийте, це є Тіло Моє".
І, взявши чашу та воздавши хвалу, подав їм і сказав:
"Пийте з неї всі, бо це є Кров Моя Нового Заповіту, що за багатьох проливається на відпущення гріхів".
Матей, 26: 26 – 28

П'ятого дня після в'їзду Господа до Єрусалиму настала Пасха. Учні запитали Ісуса:

– Де хочеш, щоб ми приготували тобі їсти Пасху?

Християнські читання

Ісус порадив їм піти до міста, де вони зустрінуть чоловіка, котрий нестиме глечик з водою. Вони повинні запитати його, де знаходиться кімната, в якій Учитель їстиме Пасху зі своїми учнями. Ісус наперед знав, що той чоловік надасть їм притулок. Увечері всі зібралися там на святкову вечерю, основною стравою якої було запечене ягня, яке споживали із прісним хлібом або опрісноками на пам'ять про вихід із єгипетської неволі.

Перед вечерею Учитель налив води в умивальницю, підперезався рушником і приготувався обмивати ноги учням. Спочатку він підійшов до Петра, але той почав протестувати:

– Ти, Господи, мені, недостойному, митимеш ноги?

– Коли не обмию, то не матимеш частки зі мною, – відповів Ісус.

– Тоді, Господи, не тільки ноги, а й руки та голову мий! – радісно вигукнув Петро, на що Ісус промовив:

– Хто чистий, то тільки ноги потребує обмити. І ви чисті, та не всі.

Господь говорив про зрадника Юду-грошолюбця, нечистого помислами, бо той намірився продати Спасителя. Днем раніше він прийшов до первосвящеників і запитав:

– Що дасте мені, як я вам видам Ісуса?

Ті зраділи й запропонували йому тридцять срібняків. Відтоді він шукав слушної нагоди, щоб здійснити задумане.

За вечерею Ісус промовив:

– Істинно кажу вам, що один із вас мене зрадить.

– Хто то, Господи? – запитували учні.

Ісус відповів:

– Хто вклав зо мною руку в миску, той мене зрадить. Та горе тому чоловікові, що зрадить Сина Людського. Ліпше би йому не народитись!

А Юда-зрадник і собі озвався:

– Чи то часом не я, Учителю?

Господь сказав йому:

– Ти мовив.

Відтак Ісус узяв хліб і, благословивши, переламав і, роздаючи учням, сказав:

– Прийміть, спожийте, це є Тіло Моє.

І, взявши чашу та воздавши хвалу, подав їм зі словами:

– Пийте з неї всі, бо це є Кров Моя Нового Заповіту, що за багатьох проливається на відпущення гріхів.

Ці слова означають, що у вигляді хліба й вина Спаситель подав те ж саме тіло і ту ж саму кров, які наступного дня він віддав на страждання і смерть за гріхи людські. Причастивши апостолів, Господь заповів завжди здійснювати це таїнство на згадку про нього. Таїнство причастя відбувається під час богослужіння, яке називається ***літургією.***

Наприкінці вечері Ісус повідомив учнів, що йому недовго залишилося бути з ними й заповів їм:

– Любіть один одного! Як я вас полюбив, так любіть один одного й ви!

Під час останньої бесіди Ісус Христос пророк учням, що всі вони спокусяться через нього цієї ж ночі, розбіжаться, покинувши його одного. На що Петро сказав, що завжди буде поряд з Учителем і навіть душу готовий віддати за нього. Але Ісус попередив Петра:

– Душу свою віддаси за мене? Істинно кажу тобі, що в цю ніч, перше ніж проспіває півень, ти тричі зречешся мене.

Петро й надалі намагався заперечувати:

– Хоч би мені довелося і вмерти з тобою, не зречуся тебе.

Подібне говорили й інші учні. А Юди вже не було з усіма. Він тихо вийшов із кімнати й подався до фарисеїв, щоби видати Ісуса.

(Далі буде)

Хуан Хуанес. *Тайна вечеря*. Близько 1562 р.

Успіхів у новому навчальному році!

Починається новий навчальний рік з новими викликами для учнів, вчителів та батьків. Початок навчального року завжди сповнений емоціями, а цього року, коли разом з нашими дітьми до шкіл Румунії пішли й багато дітей біженців з України, охоплює ще сильніше почуття хвилювання та відповідальності.

Для Союзу українців Румунії діти завжди були пріоритетом. СУР підтримував і завжди підтримуватиме освіту рідною мовою, впроваджував і розвивав освітні проєкти, спрямовані як на популяризацію української мови, культури та традицій, так і на підвищення рівня успішності навчання на всіх рівнях.

Лише спільними зусиллями, які ми докладаємо для заохочення дітей до навчання, можна забезпечити процвітаюче майбутнє нашої громади.

Бажаємо всім блискучих результатів, наполегливості та успіхів у 2022-2023 навчальному році!

Голова Союзу українців Румунії,
депутат *Микола-Мирослав Петрецький*